

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΑ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308 | 1/15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1984 | ΑΡΙΘ. 1-2

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 2716

Π ρ ο σ .

Τὸ Χριστεπώνυμον Πλήρωμα
τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιοτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς.

Εὐσεβεῖς Χριστιανοί.

«Ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, σήμερον προφητικῶς εὐφρανέσθωσαν. Ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι, πνευματικῶς πανηγυρίζομεν ὅτι Θεὸς ἐν σαρκὶ ἐπέφανε, τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, γεννηθεὶς ἐκ γυναικός. Σπήλαιον καὶ Φάτνη ὑπεδέξαντο αὐτόν, Ποιμένες τὸ θαῦμα ἀνακηρύττουσι. Μάγοι ἐξ Ἀνατολῶν ἐν Βηθλεὲμ δῶρα προσάγουσιν, ἡμεῖς δὲ τὸν αἶνον, ἀναξίους χεῖλεσιν, ἀγγελικῶς αὐτῷ προσάγομεν Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· ἦλθε ἡ προσδοκία τῶν Ἐθνῶν· ἦλθεν, ἔσωσεν ἡμᾶς, ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ».

Ἐνῶ καὶ πάλιν ὁ τρόμος κυριαρχεῖ στῆ γῆ, τοπικῆς πολεμικῆς συγκρούσεις καὶ ἐμφύλιοι спа-

ραγμοὶ συγκλονίζουν τὸν πλανήτη μας, λαοὶ στεναίνουν ὑπὸ ξενικὴν κατοχὴν, ἐνῶ δὲν παρέρχεται ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Τύπος καὶ τὰ μαζικὰ μέσα ἐνημερώσεως νὰ μὴ μεταδώσουν μιὰ πράξι βίας, ἀλληλοκαταστροφῆς τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ τὸ σκοτάδι καὶ ἡ σκιά ἐνὸς πυρηνικοῦ ὀλοκαυτώματος ἀπλώνεται καὶ σκεπάζει τὰ πάντα, ἡ Ἁγία μας Ἐκκλησία ἔρχεται μιὰ ἀκόμη φορὰ νὰ ἐξαγγείλῃ στὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης τὸ εἰρηνικὸ μῆνυμά της, τὸ μῆνυμα τοῦ νηπιάσαντος γιὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἄρχοντα τῆς εἰρήνης, ὡς οἱ Προφῆτες προεφήτευσαν. «Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη»!, ἀκούγεται ἀπὸ κάθε χριστιανικὸ ναὸ καὶ οἱ φωνῆς αὐτῆς ἐνώνονται καὶ γίνονται σ' ὅλη τὴ γῆ ταπεινὴ προσδοκία καὶ ἐλπίδα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀπόκαμε καὶ ἀναζητεῖ διέξοδο, ἀπὸ τὸ τέλμα, ὅπου τὸν ὀδήγησε ἡ θεοποίησι τῆς ὕλης, ἡ κατίσχυσι τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ τῆς ἐγωπάθειας, ὁ φανατισμὸς, ἡ ἀπομάκρυνσί του ἀπὸ τὸν Χριστό.

Ἄλλὰ ἡ εὐθύνη δὲν βαρύνει τοὺς λαοὺς, ἀνήκει ἐξ ὀλοκλήρου στοὺς ἡγέτες τους, γιὰ

αὐτοὶ συνάπτουν καὶ διεξάγουν τοὺς πολέμους καὶ οἱ λαοὶ καλοῦνται νὰ πληρώσουν τὸ ἀκριβὸ τίμημα.

«Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη!»

Ἦχεῖ ἀπεγνωσμένα ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας! Θὰ τὴν ἀκούσουν ἄραγε οἱ σκοτισμένοι νόες, οἱ θολωμένοι ἀπὸ τοὺς καπνοὺς καὶ τὶς ἀναθυμιάσεις τοῦ τρίτου Παγκοσμίου πολέμου, πὺν ἐπίσημα μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει κηρυχθῆ, ἀλλὰ τοπικὰ κάθε τόσο συνεχίζεται καὶ σὲ κάποιο μέρος τῆς γῆς; Ἐδῶ στὸ μεσογειακὸ χῶρο, ὅπου ἀνθίσει ἄλλοτε ὁ πολιτισμὸς, χῶρο γεωγραφικὰ ἐπίκαιρο καὶ εὐαίσθητο, ὁ πόλεμος ἔχει θρονιάσει γιὰ καλὰ. Πιὸ πέρα τὰ ἴδια καὶ ἡ πείνα νὰ θερίζη ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, στὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀφρική. Ποῦ καιρὸς νὰ μεριμνήσουμε γι' αὐτά; Πῶς νὰ ἐξοικονομηθοῦν χρήματα γιὰ νὰ τὰ ἐνισχύσουμε; Ποῦ ν' ἀφήσουν οἱ ἐξοπλισμοί, στοὺς ὁποίους ἔχουν ἐπιδοθῆ τὰ δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα;

«Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία!»
Θ' ἀκουσθῆ ἀπὸ κάθε Ἰ. Ναό, πὺν θὰ γίνῃ Φάτνη, γιὰ νὰ γεννηθῆ ὁ μικρὸς Χριστὸς, ἡ ἐλπίδα τοῦ κόσμου. Κι ὄχι μόνο σήμερον! Καθημερινὰ ἡ Ἐκκλησία μας δέεται καὶ προσεύχεται ἀκατάπαυστα γιὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἐργάζεται πνευματικὰ γιὰ νὰ βασιλεύσῃ ἡ πολυπόδητη αὐτὴ εἰρήνη, βοηθώντας τὸν ἀνθρώπο νὰ βρῆ πρῶτα τὴν ἐσωτερικὴν, τὴν ψυχικὴν του γαλήνην καὶ ἔτσι εἰρηνικὰ νὰ συμπεριφερθῆ πρὸς τὸν ἄλλο καὶ νὰ ἀπλωθῆ ἡ εἰρήνη παντοῦ.

Ἀλλά, ἐπαναλαμβάνω, τὸ θέμα ἀφορᾷ κατὰ κύριο λόγο στοὺς ἡγέτες τῶν λαῶν. Ἀπὸ τῆ

σύνεσι, τὴν ἀνθρωπιά, τὴν κατανόησι, τὴν ψυχραιμία τους ἐξαρτᾶται βασικὰ ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου. Ἄν δώσουν εἰλικρινὰ τὰ χέρια καὶ ἂν ἀντιληφθοῦν ὅτι γιὰ ὅλους ὑπάρχει μιὰ σπιθαμὴ στὴ γῆ, γιὰ νὰ τὴν ποτίσουν μὲ τὸν τίμο, τὸν εἰρηνικὸ ἰδρώτα τους, τότε ὅλα τὰ δεινὰ θὰ πάρουν τέλος. Τότε καὶ χρήματα ἄφθονα θὰ ἐξευρεθοῦν γιὰ νὰ φύγῃ μιὰ γιὰ πάντα ἡ δυστυχία ἀπὸ τὸν κόσμο. Τότε δὲν θὰ ἀπαιτοῦνται ἀστρονομικὰ ποσὰ γιὰ ἐξοπλισμοὺς καὶ ἀντὶ γι' αὐτοὺς θὰ γίνωνται ἔργα εἰρηνικά. Τότε θὰ ἔλθῃ «ἐπὶ γῆς εἰρήνη».

Εἴθε ἡ εὐχὴ νὰ γίνῃ πραγματικότητα γιὰ τὴν περιοχὴ μας καὶ γιὰ τὴν Οἰκουμένη ὁλόκληρη. Κι ἐμεῖς μαζί μὲ τὸν ὕμνογράφο νὰ ψάλλωμε:

«Θεὸς ὢν εἰρήνης, Πατὴρ οἰκτιρῶν, τῆς μεγάλης Βουλῆς σου τὸν Ἄγγελον, εἰρήνην παρεχόμενον ἀπέστειλας ἡμῖν ὄθεν θεογνωσίας πρὸς φῶς ὁδηγηθέντες, ἐκ νυκτὸς ὀρθοῦντες, δοξολογοῦμέν σε Φιλάνθρωπε».

Μετὰ διαπύρων εὐχῶν
ἐπὶ τῇ ἱερᾷ ἀναμνήσει
τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Χριστούγεννα 1983

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Ἡ παροῦσα ἀνεγνώσθη ἀπ' ἀμβωνος κατὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν τῶν Χριστουγέννων.

Μ Η Ν Υ Μ Α

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΔΙΑ ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΤΟΣ 1984

Κάθε χρόνο, με την ανατολή του νέου έτους, είναι έθιμο ν' ανταλλάσσονται εύχες μεταξύ επισήμων και ανεπισήμων για ειρήνη, υγεία, κοινωνική δικαιοσύνη, ισότητα, άτομική και οικογενειακή ευτυχία, έθνική πρόοδο.

Και βεβαίως διάπτρες είναι οι εύχες μας προς το χριστεπώννυμο πλήρωμα και την πατρίδα μας.

Κάποτε όμως πρέπει να προχωρούμε πέραν από τις εύχες, γιατί καλά και αγαθά είναι τα ευχολόγια, αλλά η εποχή μας απαιτεί πράξεις. Κι όταν χιλιάδες ατόμων βρίσκουν καθημερινά τον θάνατον από πείνα στην «πολιτισμένη εποχή μας», αποτελεί χρέος του καθενός μας να νοιαστώ και να μεριμνήσω για τον περιορισμό και την εξαφάνιση του θλιβερού αυτού φαινομένου.

Φρονούμε ότι οι Χριστιανικές Έκκλησίες είναι καιρός να δραστηριοποιηθούν προς την κατεύθυνση αυτή και να προσφέρουν άμεσώτερη και αποτελεσματικότερη βοήθεια. Να ήγηθούν παγκοσμίου σταυροφορίας. Είναι απαράδεκτο σήμερα ν' αποθνήσκουν από πείνα άνθρωποι σ'

όποιο θρήσκευμα, σ' όποια φυλή κι αν ανήκουν, σ' όποια ήπειρο κι αν κατοικούν. Θα ήταν ίσως σκόπιμη μιὰ συνάντησι των αρχηγών των Χριστιανικών Έκκλησιών ή των αντιπροσώπων τους σε μιὰ από τις πρωτεύουσες της Ευρώπης για τον συντονισμό των ενεργειών στο κρίσιμο αυτό θέμα.

Από την Έκκλησία των Αθηνών, την οποία ίδρυσε ο Απόστολος Παύλος, ο έγκωμιαστής της Αγάπης, απευθύνομε θερμή έκκλησι, μέσα στο 1984 να περιορισθούν οι θάνατοι από πείνα, να ενώσουμε όλοι τις δυνάμεις μας για τον θεάρεστο αυτό σκοπό.

Να κάνουμε πράξι την Αγάπη και να δώσουμε από το ύστερημά μας εν ανάγκη, για να ευδοωθή ή προσπάθεια. Έμεις, με τις μικρές μας δυνάμεις, υποσχόμεθα να εργασθοῦμε προς την κατεύθυνση αυτή. Να ξεκινήση από τή μικρή Ελλάδα ο αγώνας κατά της πείνας. Το φαινόμενο πρέπει όπωσδήποτε να καταπολεμηθή και να εκλείψη.

† Ο Αθηνών ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΕΟΡΤΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Άριθμ. { Πρωτ. 2209
Διεκπ. 2152

Άθήνησι τῆ 18η-12-1983

Παναγιώτατε καὶ Θειώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικῆ Πατριάρχᾳ, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, κύριε Δ η μ ῆ τ ρ ι ε, τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ὅτε ὁ πρὸ αἰῶνων ἐκ Πατρὸς ἀρρήτως γεννηθεὶς Θεὸς Λόγος ὄλην τὴν ἀνθρωπείαν προσλαβόμενος φύσιν «παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν», ἵνα τὸ γένος τῶν ὁσίων λυτρώσῃται τῆς τυραννίδος καὶ τῆς φθορᾶς καὶ εἰς τὴν πρώτην ἐπαναγάγῃ υἱοθεσίαν δοξολογοῦσα ἢ οἰκουμένη σύμπασα σὺν τοῖς ἀγγέλοις γηθουσίως ἐδόξησεν:

Δίξεν ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς

εἰρήνην ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίαν.

Τὸν Ἀγγελικὸν νῦν τοῦτον ὕμνον καὶ ἡμεῖς ἐν μέσῳ τῆς τεταραγμένης καὶ δεινῶς ὑπὸ τοῦ νέου ψυχροῦ πολέμου δοκιμαζομένης ἀνθρωπότητος ἀναμέλποντες, νοερώως πρὸς τὴν Βηθλεὲμ φερόμεθα καὶ ἐπὶ τὴν φάτνην

πᾶσαν τε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἐναγώνιον προσδοκίαν ἀποθέτοντες, εἰρήνην καὶ εὐδοκίαν ὡς μισθὸν εἰρηνοποιίας κατὰ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ ἐνσαρκωθέντος Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοδέγμονος Σπηλαίου προσδοκῶμεν.

«Θεὸς ὢν εἰρήνης, Πατὴρ οἰκτιριστῶν, τῆς μεγάλης Βουλῆς Ἀγγελοῦ ἀπέστειλεν ἡμῖν εἰρήνην παρεχόμενον», Ὅστις καὶ κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν αὐτοῦ ἐπηγγείλατο: «εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν».

Ἐκ προσομίου, ὅθεν, πᾶσα εἰρηνιστικὴ προσπάθεια ἢ ἐπιδιώξις ἐμπερικλείει τὴν ἀποτυχίαν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐδράζεται ἐπὶ τῶν Εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν καὶ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν.

Πεπληρωμένοι τοίνυν ταύτης τῆς ἀνεκκαλήτου καὶ ἀναφαιρέτου χαρᾶς ἀσπασμὸν εἰρήνης ἀπονέμομεν τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι καὶ τοῖς σὺν Αὐτῇ ἅπασιν ἐν Κυρίῳ ἁγίοις ἀδελφοῖς καὶ τῷ πληρώματι τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας εὐχόμενοι δ' ἅμα καὶ ἐπὶ τῇ ἀνατολῇ τοῦ νέου ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητος τοῦ Κυρίου, ὑγείαν, μακροημέρευσιν καὶ πᾶσαν ἀγαθοδωρίαν ἀπὸ τοῦ Θεοδέγμονος Σπηλαίου.

Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ αὐθις εορταίως προσαγορεύοντες τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν καὶ θειοτάτην Παναγιότητα ἐν τῷ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντι Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ διατελοῦμεν

Ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός

† Ὁ Ἀθηῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

* Ὁμοῖα Γράμματα ἀπεστάλησαν καὶ πρὸς πάντας τοὺς λοιποὺς Ὁρθοδόξους Πατριάρχας καὶ τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΤΗΣ Α. Θ. Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΟΙΣ

† ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης παντὶ τῷ πληρώματι τῆς Ἐκκλησίας χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ τοῦ γεννηθέντος Χριστοῦ.

Μέσα εἰς τὴν γεμάτην μυστήριον καὶ διαφάνειαν Βηθλεεμικὴν αὐτὴν νύκτα, τὴν ὁποίαν ἀνέμενον γενεαὶ γενεῶν, ἀνατέλλει ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης¹, ἡμεῖς δὲ «ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζοντες» δοξολογοῦμεν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν.

Οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐφορᾶζομεν σήμερον τὴν αὔξησιν τοῦ ἡλίου, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι, οὔτε τὴν αὔξησιν τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι, διὰ τοὺς ὁποίους αὐτὰ ἦσαν τὸ τέλος τοῦ σκότους τοῦ χειμῶνος καὶ ἡ κατῆχσις τῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ θανάτου. Διότι δι' ἡμᾶς, «τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν», «τὸ φῶς τοῦ κόσμου», τὸ ὁποῖον δίδει εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ «τὸ φῶς τῆς ζωῆς»², εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ μόνον, ὁ ζῶν Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος «σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»³ καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ζωοποιοῦνται οἱ ἐν τῷ Ἀδάμ ἀποθνήσκοντες.

Πράγματι, ὁ Χριστὸς ἐνηθρώπησε καὶ ἦλθε πλοῖον μας καὶ ἐγένετο ἕνας ἐξ ἡμῶν χωρὶς τὴν ἁμαρτίαν⁴, ὅχι ἀπλῶς διὰ τὴν διδασκαλίαν τὴν ζωὴν ἢ διὰ τὴν διορθώσιν τὴν ζωὴν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ τὴν γίνῃ ὁ ἴδιος ἡ ζωὴ μας, διὰ τὴν γίνῃ «ἄρτος ζωῆς αἰωνοζούσης»: «Ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ»⁵.

Τὸ γεγονός τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, «ὅτε ἦλθε τὸ πλῆρωμα τῶν καιρῶν», ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνευ ὄρων καὶ ἀνευ ὀρίων ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, χάριν τοῦ ὁποῖου «προφήτας ἐξαπέστειλεν» ἐποίησε δυνάμεις διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ· ἐλάλησεν ἡμῖν διὰ στόματος τῶν δούλων αὐτοῦ τῶν προφητῶν νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν· ἀγγέλους ἐπέστεισε φύλακας»⁶.

Ἡ θεανθρωπία τῶν Χριστουγέννων εἶναι ἡ μέγιστη ἔκφρασις τῆς φιλοανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀγάπης τοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον, τὸν κάθε ἄνθρωπον, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι, ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι, ὅπου καὶ ἂν ἀνήκει. Ἡ μεγάλη χαρὰ, τὴν ὁποίαν εὐηγγελίσθη ὁ ἄγγελος Κυρίου εἰς τοὺς ἀγραυλοῦντας ποιμένας τῆς Βηθλεέμ, ἦτο χαρὰ «παντὶ τῷ λαῷ»· «ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις»⁷. Εἰς τὸ θεανδρικὸν πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ ἡ ἀνθρωπότης εἶρε τὴν ὑψίστην μορφήν τῆς ἐνότητος αὐτῆς.

Τὴν θεῖαν αὐτὴν ἀγάπην πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως συνεχίζει ἔκτοτε ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι ὁ εἰς τοὺς αἰῶνας παρατεινόμενος Χριστὸς. Διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι τὸ σῶμά του, ἐνοούμεθα μετὰ τὸν Χριστὸν κατὰ ἕνα τρόπον μυστηριακόν, βαθύν, ὑπαρξιακόν, καὶ ὀδηγοῦμεθα πρὸς τὴν θέωσιν καὶ τὴν σωτηρίαν: «Ὁ ἦνωται τῷ Θεῷ, τοῦτο καὶ σώζεται»⁸. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κιβωτὸς τῆς σωτηρίας. Τὸ ἔργον τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἀποβλέπει εἰς τὴν σωτηρίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ὁ Κύριός της, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία, «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν»⁹. Ἡ Ἐκκλησία παρέχει τὴν δυνατότητα εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν οἰκειωθῆναι τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ διὰ τὴν ἀποκατασταθῆναι εἰς τὴν πρὸ τῆς πτώσεως μακαριότητα, διὰ τὴν οἰκειωθῆναι δηλαδὴ τὰ σωτηριώδη ἀποτελέσματα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς τῶν πάντων θεώσεως. Ἡ Ἐκκλησία συνε-

1. Μ ζ λ. 3,20.

2. Ἰ ω ε ν. 8,12.

3. Ἰ ω ε ν. 1,14.

4. Π ρ β λ. Ἐ δ ρ. 4,15.

5. Α' Ἰ ω ε ν. 4,9.

6. Θεῖα Λειτουργία Μεγάλου Βασίλειου.

7. Α σ υ κ. 2,10 καὶ Τ ἰ τ. 2,11.

8. Γ ρ η γ ο ρ ῖ ο υ Θεολόγου, Ἐπιστολή 101, πρὸς Κληδόνιον, Ρ.Γ. 37, 181 καὶ 184.

9. Α' Τ ἰ μ. 2,4.

νώνει ἐν ἑαυτῇ ὅλας τὰς δημιουργικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖα ἀπεργάζονται τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ πρέπει καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ προσφέρεται νὰ δέχεται καὶ νὰ ἐγκολπώνεται τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποῖαν εὐαγγελίζεται καὶ ἐνεργεῖ ἀδιακόπως διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἡ Ἐκκλησία. Διότι, τὸ τραγικὸν φαινόμενον σήμερον, 1983 ἔτη ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, εἶναι ὅτι, ἐνῶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας συνεχίζεται τὸ ὑπερφυῆς μυστήριον τῆς καταλλαγῆς, τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εἰρήνης τῶν Χριστουγέννων, τοῦτο δὲν ἐνεργοποιεῖται πλήρως καθὼς δὲν συναντᾷ τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν καὶ συνέργειαν διὰ τὴν οἰκειώσιν του. Ἀντιθέτως, ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία του εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν τῆς δωρεᾶς τῆς σωτηρίας τῶν Χριστουγέννων συναντοῦν τὴν ἐπιμονὴν τῆς ἀδιαφορίας ἢ τῆς ἀρνήσεως ἢ τοῦ κάθε εἶδους πολέμου, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἐπανασταστικῆς. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία του δὲν ἀπογοητεύονται καὶ δὲν παραιτοῦνται. Διότι ἡ ἀγάπη δὲν ἔχει ὄρια καὶ δὲν ἔχει τέλος¹⁰. Καὶ διότι ἀκόμη γνωρίζουν, ὅτι οἱ κάθε πολέμοι τῶν εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον πολέμοι τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ τῶν καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν διπλὴν ἀνάγκην σωτηρίας. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ Χριστούγεννα μὲ ἐπιμονὴν ἐπανέρχονται.

Λοιπὸν, ἐπανῆλθον καὶ ἐφέτος τὰ Χριστούγεννα, τέκνα ἡμῶν ἐν τῷ Ἐνανθρωπίσαντι Κυρίῳ. Καὶ τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας συνεχίζεται. Σήμερον «ὁ ὢν γίνεται» καὶ «ὁ ἀναρχος ἀρχεται», ὅπως ψάλλει ὁ ἱερός ὕμνος. Ἰδοὺ τὸ πλέον συγκλονιστικὸν ἱστορικὸν καὶ ἐξωϊστορικὸν γεγονός καὶ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ κόσμου. Προσπαθοῦμεν νὰ τὸ νοήσωμεν «θεοπερπῶς», κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ φωστῆρος τῆς Καισαρείας, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, καὶ νὰ φθάσωμεν ἐμπειρικῶς εἰς συνάντησιν τοῦ Θεανθρώπου. Ἄλλὰ δὲν τολμοῦμεν νὰ τὸ ἐξερευνήσωμεν διανοητικῶς. Διότι τοῦ Χριστοῦ «οὔτε ἡ ἄνω γέννησις ἐξήγησιν ἔχει, οὔτε ἡ ἐν ὑστέροις καιροῖς πρόδος πολυπραγμονεῖσθαι ἀνέχεται... Τὸ ὑπὲρ φύσιν σιγῇ τιμᾶσθω... ὡς ἀπόρητον»¹¹.

Τοῦτο μόνον ἐπιθυμοῦμεν νὰ συστήσωμεν πρὸς ὑμᾶς πατρικῶς: Ἐνῶ ἐορτάζομεν καὶ ἐφέτος Χριστούγεννα, αὐτὴν τὴν «μητρόπολιν πασῶν τῶν ἐορτῶν» κατὰ τὸν Χρυσορρήμονα, ἃς ἀνανεώσωμεν τὴν δοξολογίαν, τὴν εὐχαριστίαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην μας πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασιν, καὶ ἃς ἐπανατοποθετηθῶμεν ὄχι ἐναντι ἀλλὰ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας του, εἰς τὴν ὁποῖαν ὀφείλομεν ὅλα τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, τῶν ὁποίων ὡς χριστιανοὶ ἀπολαύομεν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν μας τῶν κατακλυσμικῶν ρευμάτων, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορᾶν, χρειαζόμεθα τὴν

κιβωτὸν τῆς Ἐκκλησίας, κιβωτὸν σωτηρίας. Τὴν χρειαζόμεθα ὅλοι ἀνεξαιρέτως, καὶ οἱ ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς αὐτῆς, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ συναίσθανόμεθα πάντοτε, ἀλλὰ μένομεν μὲ τὸ ἀόριστον συναίσθημα τῆς ἀνάγκης τοῦ καταφυγίου, τῆς ἀνάγκης νὰ τελεωθῶμεν ἐν τῇ σωτηρίᾳ.

Ἄλλ' ἰδοὺ νέα Χριστούγεννα, νέον μήνυμα, νέα εὐκαιρία, νέα ἐλπίς. Τὸ «παιδίον νέον» τῆς νέας περιόδου τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ μόνη ἐλπίς, ἡ μόνη καταφυγή, εἶναι ἡ μόνη ἀλήθεια καὶ ἡ μόνη σωτηρία μας. Χάρις τῆς σωτηρίας καὶ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας δὲν ὑπάρχουν μακρὰν καὶ ἄνευ τοῦ Χριστοῦ: «Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο»¹².

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, ἀσπαζόμεθα τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς καὶ συλλειτουργοὺς Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί, ἔτι περαιτέρω, τοὺς ἀγαπητοὺς Προκαθημένους τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, δεόμενοι μετ' αὐτῶν καὶ ὅλων τῶν χριστιανῶν τοῦ ἐν Σπηλαίῳ τεχθέντος Σωτήρος Χριστοῦ «ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως», διὰ νὰ ἀκουσθῇ καὶ νὰ βιωθῇ διὰ μίαν ἀκόμη φορᾶν ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος, ὁ ψαλεῖς τὸ πρῶτον ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»¹³.

Ἄδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ,

Αὐτὸ εἶναι τὸ μήνυμά μας ἀπὸ τὴν Ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν διὰ τὰ ἐφετεῖνὰ Χριστούγεννα. Διὰ τὸ ἀρχόμενον δὲ νέον ἔτος 1984 ἀπὸ γεννήσεως Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον εὐχόμεθα δι' ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα σωτήριον, ἀπευθύνομεν πρὸς τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὡς σύνθημα, τὴν προτροπὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου: «Πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὐσπλαγχοὶ, φιλόφρονες, μὴ ἀποδίδοντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, τοῦναντίον δὲ εὐλογοῦντες, εἰδότες ὅτι εἰς τοῦτο ἐκλήθητε, ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε»¹⁴.

Ἡ ἀπὸ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ τεχθέντος Χριστοῦ εὐλογία μετὰ πάντων, ἡ δὲ ἀφ' ἡμῶν δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκόνησις τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Χριστούγεννα τοῦ σωτηρίου ἔτους 1983.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν.

10. Πρβλ. Α' Κορ. 13, 1-8.

11. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Λόγος εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, P.G. 56, 387-388.

12. Ἰωάν. 1, 17.

13. Λουκ. 2, 14.

14. Α' Πέτρ. 3, 8-9.

ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΣ

Εἰς πέντε προηγούμενα ἄρθρα μας παρουσιάσαμε φαινομενολογικῶς τὴν παρ' ἡμῶν πολιτιστικὴν πλημμυρίδα καὶ ἐμνημονεύσαμε τόσον τὰ θετικά, ὅσον καὶ τὰ ἀρνητικά στοιχεῖα αὐτῆς. Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον θὰ περατώσωμεν συμπερασματικῶς τὴν ὀργανικὴν ὁλότητα τῶν σχετικῶν ἐπισημάνσεών μας μετὰ τὴν προβολὴν μερικῶν δεοντολογικῶν σκέψεων, ἀναφερομένων εἰς τὴν στάσιν τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐναντι τοῦ αἰτήματος περὶ ἀνανεώσεως καὶ προωθήσεως τῆς ὅλης πολιτιστικῆς προσπάθειας:

Τὸ Κράτος ἐν πρώτοις πρέπει νὰ συνεχίσῃ καὶ ἐντείνῃ τὰς προσπάθειάς του διὰ πολιτιστικὴν πρόοδον τῆς Ἑλλάδος. Τοιοῦτοτρόπως, ἐκτὸς τῆς ἐπιβαλλομένης ἀξήσεως τῶν σχετικῶν ἀναγκαίων πιστώσεων, πρέπει νὰ ἐπιδιωχθοῦν λ.χ. τὰ ἑξῆς:

1) Πρέπει εἰς πάντα τὰ κρατικὰ ὄργανα νὰ καταστῆ συνειδητὸς ὁ κύριος σκοπὸς τῆς Πολιτείας. Οὗτος δὲν εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐξουσία ἢ ἡ δύναμις ἢ ἡ ἀθθεντία, τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ τὸ λεγόμενον «κράτος τῆς δυνάμεως (ἐξουσίας) (Machtsstaat), οὔτε ἢ διὰ τῆς δυνάμεως ἐπιβολὴ τῆς τάξεως εἰς τὸ «κράτος τοῦ δικαίου» (Rechtsstaat) ἢ ἢ ἐξισορρόπησις τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀναγκῶν εἰς τὸ «κοινωνικὸν κράτος» (Sozialstaat) καὶ εἰς «τὸ κράτος τῆς προνοίας» (Wohlfahrtsstaat ἢ Versorgungsstaat). Πάντα τὰ οὐσιώδη αὐτὰ στοιχεῖα τῆς Πολιτείας εἶναι μόνον ἢ

ἀναγκαία ὑποδομή, τὸ ἀναγκαῖον ποιητικὸν ἢ ὀργανικὸν αἷτιον, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἀπολυτοποιῆται ὡς αὐτοσκοπός, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀνοίγῃ τὸν δρόμον εἰς τὸ τελικὸν αἷτιον, δηλαδὴ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ «κράτους τοῦ πολιτισμοῦ» (Kulturstaat), τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι ὀργανωμένον κατὰ τρόπον, ὥστε, ὡς ἔχομεν ἤδη ἀναπτύξει, νὰ ἐξασφαλίζεται ἢ βίωσις καὶ πραγμάτωσις τῶν διαφόρων ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀξιῶν εἰς τοὺς ἀρμονικῶς συναναπτυσσομένους διαφόρους τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τρόπον σύστοιχον πρὸς τὴν ἱεραρχικὴν διαβάθμισιν καὶ κλιμάκωσίν των.

Ὅθεν ἢ κρατικὴ πολιτιστικὴ πολιτικὴ, ἢτις ἀποτελεῖ καὶ τὴν πεμπτουσίαν τοῦ σκοποῦ τοῦ Κράτους, δὲν πρέπει νὰ συρρικνωθῆται καὶ ὑποβαθμίζεται εἰς προώθησιν ἀσυνδέτων ἀποσπασματικῶν ἢ κλασματικῶν πολιτιστικῶν ἐπιδιώξεων, ἀλλὰ πρέπει συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως νὰ προωθῆ ταύτας ἐν ὀργανικῇ συναρτήσει πρὸς τὸ ὅλον τοῦ ἤδη μνημονευθέντος πολιτιστικοῦ ιδεώδους.

2) Πρέπει συνεχῶς νὰ γίνωνται σοβαροὺς ἀπολογισμοὺς καὶ ἀντικειμενικὴ κριτικὴ τῶν μέχρι τοῦδε ἐπιτυχιῶν ἢ ἀποτυχιῶν τῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς, ἢ ὁποία προγραμματίζεται, ὑλοποιεῖται καὶ πραγματώνεται τόσον εἰς πανελλήνιον κλίμακα ὑπὸ τῶν καθ' ἕλλη ἀρμοδιῶν Ὑπουργείων, ὅσον καὶ εἰς τοπικὰ πλαίσια ὑπὸ τῶν κρατικῶν ὀργάνων τῆς Το-

πικῆς Αὐτοδιοικήσεως ἢ ὑπὸ τῶν φορέων τῆς ἰδιωτικῆς πολιτιστικῆς πρωτοβουλίας.

3) Πρέπει νὰ ὑπάρχη συνεχῆς ἐπαγρύπνησις, ἵνα περιφρουρῆται ἡ ὕγιης ἐλευθερία τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας. Ἐὰν εἰς τὰ ὀλοκληρωτικὰ κράτη νεκρῶνεται εἰς μεγάλην ἔκτασιν ὁ πολιτιστικὸς αὐθορμητισμὸς καὶ αὐτοπροσδιορισμὸς ἐντὸς κλίματος φοβίας καὶ βίας· ἐὰν εἰς τὰ κράτη αὐτὰ δὲν δύναται νὰ τυπωθῆ οἰοδήποτε βιβλίον, ἐὰν δὲν ἀναφέρῃ τὸν ἀριθμὸν ἐγκρίσεώς του ἐκ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας λογοκρισίας· ἐὰν τὰ κράτη ταῦτα φθάνουν εἰς ἀπαγορεύσεις πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, ἀντιθέτως τὸ σύνταγμα πάσης ἀληθῶς δημοκρατικῆς χώρας δημιουργεῖ τὰ πλαίσια διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτιστικῶν ἐπιδόσεων.

Βεβαίως ἡ παροχὴ τῆς ἐλευθερίας ταύτης δὲν πρέπει νὰ παρεξηγηθῆ ὡς οὐδετερότης καὶ ἀδιαφορία τοῦ Κράτους διὰ τὴν πολιτιστικὴν ἀνάπτυξιν. Τὸ δημοκρατικὸν Κράτος δὲν κρατεῖται εἰς ἀπόστασιν ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν ὑποστηρίζει καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξίν της. Εἶναι ἀναριθμητοὶ αἱ περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ Κράτος, συμπαραστάμενον εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πολιτιστικὴν προσπάθειαν, ἐφαρμόζει καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ὑπὸ τῆς Πολιτειολογίας προβαλλομένην ἀρχὴν τῆς οἰονεὶ «ἐφεδρικῆς ἐπικουρίας» (*Subsidiaritätsprinzip*), κατὰ τὴν ὁποίαν ἀρχὴν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν συσχετισμὸν τῆς δραστηριότητος τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς τῶν πολιτῶν, ἐκεῖναι ὁμοιάζουν τρόπον τινὰ πρὸς τὸ *Subsidium*, ἧτοι πρὸς τὴν ἐφεδρικὴν δύναμιν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, ἡ ὁποία ἐπενέβαινε τὴν κατάλληλον στιγμὴν, ἵνα συμπαρασταθῆ εἰς τὰς μαχομένας στρατιωτικὰς δυνάμεις, ὅταν αὗται εὐρίσκοντο ἐν κινδύνῳ καὶ εἶχον ἀνάγκην βοήθειας καὶ ἐνισχύσεως.

Τὸ αἶτημα περὶ τῆς δημοκρατικῆς πολιτιστικῆς ἀποκεντρώσεως καὶ τῆς αὐτοδυνάμου ἀναπτύξεως τῶν ἀτομικῶν ἢ ὁμαδικῶν τοπικῶν πολιτιστικῶν δυνάμεων δὲν αἶρει τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους εἴτε νὰ δεικνύῃ τὴν προστατευτικὴν ἢ συμβουλευτικὴν παρεμβατικὴν διάθεσιν καὶ πολιτικὴν του ἔναντι τῶν πολιτιστικῶν προσπαθειῶν, εἴτε νὰ παίξῃ τὸν ρόλον τοῦ Μαικήρα καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτὰς τὰς καταλλήλους ὑλικὰς προϋποθέσεις καὶ τὴν ἀναγκαίαν ὑποδομὴν.

4) Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας, αὕτη ἐντὸς ἐνὸς ἐλευθέρου δημοκρατικοῦ κράτους δὲν καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν προληπτικὴν λογοκρισίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ αὐτοελέγχεται μὲ ἀυτολογοκρισίαν καὶ μὲ συναίσθησιν τῆς κοινωνικῆς της εὐθύνης. Αὐτὸ βεβαίως δὲν αἶρει τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς προστατευτικῆς κρατικῆς ποινικῆς νομοθεσίας καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας νὰ προφυλάττουν μὲ κατασταλτικὰ μέτρα ἰδίως τοὺς ἀνωρίμους πολίτας καὶ τὴν νεολαίαν ἐκ τῆς παντὸς εἴδους κληρονομικῆς τῆς «ὑποκουλτούρας». Αὐστηρότατος αὐτοέλεγχος δέον νὰ συνιστᾶται καὶ εἰς τοὺς δημιουργοὺς τῶν πολιτιστικῶν προγραμμάτων τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως καὶ ἰδίως τῆς τηλεοράσεως καὶ τοῦ ραδιοφώνου.

5) Τὸ Κράτος τόσον διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως, ὅσον διὰ τῆς ὁργανώσεως εἰδικῶν σεμιναρίων, ἐπιτροπῶν καὶ σειρῶν διαλέξεων ἢ μαθημάτων, ἐντασσομένων ἐνδεχομένως εἰς τὰ προγράμματα τῶν μέχρι τοῦδε ὑπολειπομένων «ἐλευθέρων πανεπιστημίων», πρέπει ἰδιαίτερος νὰ ὑποδείξῃ εἰς πάντας τοὺς πολιτιστικὸς φορεῖς τοὺς γνησίους στόχους δράσεως καὶ τὴν ὀρθὴν ἱεράρχησιν τῶν προτεραιοτήτων αὐτῆς. Δυστυχῶς εἶναι συχνή ἡ

εἰς βάρος τῶν ἀνωτέρων ἀξιών προμοδότησις κατωτέρων πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, ἡ ὁποία μαρτυρεῖ ἀνατροπὴν τῆς ἱεραρχίας τῶν ἀξιών. Δι' αὐτὸ εἶναι ἐπὶ τέλους καιρὸς νὰ ἐκλείψῃ λ.χ. τὸ λίαν γνωστὸν ἀπογοητευτικὸν φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον, ἐνῶ κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ α τραγουδιστοῦ ἢ τῆς β ἠθοποιουῦ συσσωρεύονται ὄγκοι ἐπισήμων κρατικῶν τιμητικῶν στεφάνων, ἵνα δεδικοιολογημένως τιμηθῇ ἢ καλλιτεχνικὴ προσφορά των, ἔστω καὶ ἐὰν ἐνδεχομένως παραθεωρηθῇ, ὅτι οἱ κηδευόμενοι εἰς μερικὰς περιπτώσεις δημοσίᾳ εἶχον προβάλει ναρκισσεύμενοι ἀπαραδέκτους ἠθικὰς κατωτερότητας; ἀντιθέτως οἱ ἐπίσημοι κρατικοὶ τιμητικοὶ στέφανοι εἶναι ἐλάχιστοι ἢ συνηθέστερον ὅλως ἀνύπαρκτοι κατὰ τὴν κηδεῖαν διαπρεπῶν κληρικῶν, ἐκπαιδευτικῶν, ἐπιστημόνων καὶ συγγραφέων, τῶν ὁποίων ἡ συμβολὴ εἰς τὴν πολιτιστικὴν πρόοδον τοῦ τόπου ὑπῆρξε πολὺ οὐσιαστικωτέρα καὶ μεγαλυτέρα.

6) Ἡ πολιτιστικὴ συνεργασία τῆς Ἑλλάδος μετ' ἄλλων χωρῶν πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τρόπον, ὥστε ἀφ' ἐνὸς νὰ μὴ ἀλλοιώνεται ἡ πολιτιστικὴ ταυτότης μας καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ προβάλλεται τὸ ἑλληνορθόδοξον πολιτιστικὸν ἰδεῶδες ὡς τὸ θεμέλιον τῆς ἀληθοῦς ἐνοποιήσεως τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς πραγματικῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου.

7) Τέλος τὸ Κράτος πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ, ἵνα πάντα τὰ συλλογικὰ πολιτιστικὰ ὄργανα εἴτε τοῦ Κέντρου εἴτε τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως συνεργάζονται ἀρμονικῶς μετὰ τῶν κατὰ τόπους Ἱεραρχῶν καὶ νὰ ἐμφυχώνονται ὑπὸ ἐπαϊόντων ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας.

★

Ἡ Ἐκκλησία ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν καλλιέργειαν τῆς πολιτιστικῆς αὐτοσυνειδησίας της, λ.χ. εἰς τὰ ἐξῆς σημεῖα:

1) Πρέπει νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ ὅρια τῆς πολιτιστικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ «Θεολογία τοῦ πολιτισμοῦ», ἡ ὁποία θὰ ἀποτρέψῃ τὸν τυχὸν ἐκφυλισμὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος εἰς ἐνδοκοσμικὰ πλαίσια. Ἡ πολιτιστικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δευτερογενῆς, οὐχὶ πρωτογενῆς. Πρωτογενῶς ἡ Ἐκκλησία ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ δευτερογενῶς, ὡς ὑποβοηθοῦσα τὴν «ἀνακεφαλαίωσιν» «τῶν πάντων ἐν τῷ Χριστῷ, τῶν ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἐφ. α', 10) καὶ ὡς συνδυάζουσα — ἐνεκα τοῦ θεανθρωπίνου χακτῆρός της — κατακόρυφον καὶ ὀριζοντίαν διάστασιν, ἐξαγιάζει καὶ καταναγάζει διὰ τοῦ φωτός τοῦ οὐρανοῦ πάσας τὰς ἐπιγείους πολιτισμικὰς συναρτήσεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὑποβοηθεῖ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ: «Πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς» (Γεν. α', 28). Ὁ ὕγιης πολιτισμὸς εἶναι οἷονεὶ ἡ ἐνδιάμεσος κατάστασις μεταξὺ τῆς ἀρχηγόνου καὶ ἀπολεσθείσης παραδεισίου καταστάσεως καὶ τῆς μελλοντικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ φθάσωμεν διὰ τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας.

2) Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς ρεαλιστικῆς τῆς ἀνθρωπολογίας βλέπει ἄνευ ὑπεραισιοδοξίας τὸν ἀνθρώπον ὡς εὐκόλως ὑποκείμενον εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸ κακόν. Δι' αὐτὸ τονίζει τὴν σχετικότητα παντὸς ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ καὶ ζητεῖ «πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. στ', 33).

Ἡ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας σχετικοποίησις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἀποφυγὴ παντὸς «πολιτισμικοῦ ὀπτιμισμού» εἶναι ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἐξυγιαντικοὶ καὶ ἀνυψωτικοὶ διὰ τὸν πολιτισμὸν παράγοντες, διότι ὑποδεικνύουν εἰς τοὺς φορεῖς του τὴν ἀνάγκην τῆς συνε-

χοῦς αὐτοκριτικῆς καὶ μετανοίας, τῆς θεραπείας ἐκ τοῦ ἀξιολογικοῦ δαλτωνισμοῦ καὶ τῆς συνεχοῦς ἀναζητήσεως τοῦ «βελτίονος» ἀντὶ τοῦ «χειρόνος», ὡς καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀνακαινιστικῆς δυνάμεως. Ἡ δύναμις αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ διαφεύδῃ τὰς «φαναλιστικὰς» περὶ τοῦ πολιτισμοῦ προβλέψεις οἰουδήποτε Spengler καὶ νὰ συντελῇ, ὥστε ὑπερῶν οἰασθήποτε βιολογικῆς, ψυχολογικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς νομοτελείας καὶ ἀναγκαιότητος νὰ ἀναπηδᾷ ἢ πνευματικῆ ἐλευθερία, ἡ ὁποία εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνατρέπη πολλὰς ἐνδοκοσμικὰς «σταθερὰς» καὶ μετὰ καταπληκτικοῦ δυναμισμού νὰ φέρῃ ἀπροβλέπτους ποιοτικὰς μεταβολὰς καὶ ἀνακαινίσεις.

Τοιοιτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία σχετικοποιοῦσα τὸν πολιτισμὸν, δὲν ἀρνεῖται αὐτόν, ἀλλὰ τὸν ἀξιολογεῖ καὶ ἀξιολογοῦσα τὸν κρίνει καὶ κρίνουσα τὸν καταφάσκει καὶ καταφάσκουσα δίδει εἰς αὐτόν συνεχῆ ὄθησιν πρὸς ποιοτικὸν μετασχηματισμὸν καὶ ἀνθρώπιν του δι' ἐξουδετερώσεως κατὰ τὸ δυνατὸν τῆς διαλεκτικῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ ἰδανικοῦ καὶ πραγματικοῦ.

3) Ἡ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἀποδεικνύει, ὅτι αὕτη δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς θεωρητικὴν κατάφασιν καὶ ἀξιολόγησιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ δέον νὰ συμμετέχη ἐμπράκτως εἰς τὸ ἔργον τῆς προωθήσεως πάντων τῶν τομέων τοῦ πολιτισμοῦ. Ἦδη τὸ εὐρὸν διακοινωνικὸν κοινωνικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν Ἱ. Μητροπόλεων τὰ ὑπὸ τὴν αἰγίδα Ἱεραρχῶν ὀργανούμενα «φεστιβάλ» χριστιανικῆς νεολαίας· αἱ καλλιτεχνικαὶ καὶ παντὸς εἶδους πολιτιστικαὶ ἐκδηλώσεις ἐνοριακῶν νεανικῶν καὶ μαθητικῶν κύκλων πρέπει νὰ εἶναι ἢ ἐλ-

πιδοφόρος ἀπαρχὴ μιᾶς εὐρύτερας συμμετοχῆς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς πολιτιστικῆς μας ἀναδομήσεως.

Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησιαστικὴ ἀγωγή διὰ πάντων τῶν δυνατῶν μέσων (διδασκαλίας, χρήσεως ὀπτικοακουστικῶν μέσων, ἐπισκέψεων εἰς πολιτισμικοὺς χώρους κ.τ.τ.) δέον νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τοὺς νέους μετὰ τῆς ἐλληνορθόδοξου πολιτιστικῆς παραδόσεως, νὰ καθιστᾷ γνωστὰ εἰς αὐτοὺς τὴν λυδῖαν λίθον τῆς ἀξιολογήσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ κριτήρια τῆς ὑγιοῦς πολιτισμικῆς ἠθικῆς καὶ δράσεως.

Ἐκ τῶν τάξεων τῶν νέων τούτων καὶ ἐκ τῶν καθ' ὄλου ἐνοριακῶν φυτωρίων δέον νὰ προέλθουν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, οἱ μέλλοντες χριστιανοὶ ἐπιστήμονες, διηγηματογράφοι, μυθιστοριογράφοι, ποιηταί, θεατρικοὶ συγγραφεῖς, σεναριογράφοι, σκηνοθέται, χορογράφοι, συνθέται, κριτικοί, ἀρχιτέκτονες, ζωγράφοι, σχεδιασταί, γλύπται, χαράκται, μυσταγωγοὶ τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας καὶ μουσικῆς, ὕμνογράφοι, ἐκκλησιαστικοὶ μελωδοί, συντάκται νέων λειτουργικῶν εὐχῶν, ἀναφερομένων εἰς τὰ νέα πολιτισμικὰ ἐπιτεύγματα, ἱεροφύλακες παλαιῶν θησαυρῶν καὶ συγχρόνως ρηξικέλευθοι σκαπανεῖς νέων ἀναγωγικῶν καὶ μυσταγωγικῶν μορφῶν τοῦ ὑγιοῦς χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ ζοῦν ὑπευθύνως «οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου» (Α' Κορ. ζ', 30-31).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

(Ε Π Ι Τ Ω Ν Ε Ω Ε Τ Ε Ι)

Κατά τὰς ἀγίας αὐτὰς ἡμέρας —ἰδιαιτέρως δὲ κατὰ τὴν σημερινήν— ἠκούσθησαν καὶ θὰ ἀκουσθοῦν εὐχαί, ὅπως: «ἔτη πολλά», «εὐλογημένα», «ὁ καινούργιος χρόνος νὰ εἶναι εὐτυχισμένος, εἰρηνικός», «ἡ εἰρήνη νὰ γίνῃ πραγματικότητα σ' ὅλη τὴ γῆ» καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Αἱ εὐχαί αὐταὶ ὅσον καὶ ἂν ἔχουν μικρὰν τινα ἢ μεγάλην συμβατικότητα καὶ φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς εἰς «κενὸς λόγος», ἐν τούτοις εἰς βάθος ἐξεταζόμενα προδίδουν τὴν ἀγωνίαν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ νὰ μὴ ἀπολέσῃ τὰ κεκτημένα ἀγαθὰ του, ἀλλ' ἐπίσης ἐκφράζουν καὶ τὸν πόθον καὶ τὴν ἐσωτέραν ἐπιθυμίαν του, διὰ νὰ ἴδῃ τὴν εὐτυχίαν, τὴν νίκην κατὰ τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου καὶ τὴν εἰρήνην ὡς μίαν μόνην καὶ πανανθρωπίνην πραγματικότητα.

Αἱ εὐχαί, πέραν ἀπὸ τὴν συμβατικότητα καὶ τὸν εὐκόλον καὶ εὐθηνὸν λόγον, φανερόνουν τὰς βαθύτερας ἀναζητήσεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς μυχίους προβληματισμούς μας, δι' ὅσα ἀγαθὰ εἶναι πολὺ ἐπισηφαλῆ καὶ συχνάκις ἀνέφικτα εἰς τὰ ἀνθρώπινα μέτρα μας. «Ἐτη πολλά», «χρόνια πολλά» εἶναι ἡ εὐχή μας, διὰ νὰ νικῶμεν τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου, τὴν ὅποιαν πολὺ αἰσθανόμεθα πιεστικὴν, ὅταν μάλιστα ἔρχεται τὸ γῆρας. Ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξίς μας ἀπὸ τὰς «χειράς» τοῦ Δημιουργοῦ τῆς εἶχε τὴν δυνατότητα τῆς ἀφθαρσίας καὶ ἀθανασίας. Ἡ πτώσις ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν μας τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον καὶ ἡ εὐχή διὰ μακροήμερον ἐκφράζει τὴν ἀπολεσθεῖσαν δυνατότητα διὰ τὴν νίκην κατὰ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ καὶ αἱ εὐχαί μας δι' εὐτυχίαν, εὐλογίαν, εἰρήνην κ.λπ. μῆπως δὲν εἶναι ἐκφραστικαὶ καὶ ἐνδεικτικαὶ τοῦ πόθου τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διὰ νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισόν της;

Πράγματι, εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸν ὅτι εἰς τὸν καιρὸν μας μία εἰρηνοφιλία καὶ «εἰρηνολογία» ἔχει κατακλύσει τὴν ζωὴν μας. Πολλὰ λέγονται καὶ πολλοὶ ὁμιλοῦν περὶ εἰρήνης. Ἐντυπα κυκλοφοροῦν, δημοσιεύσεις ἄρθρων γίνονται εἰς ὅλας τὰς ἐφημερίδας τῆς γῆς, συνέδρια συγκαλοῦνται, ὀργανώσεις καὶ σύλλογοι συγχροτοῦνται, πορεῖαι καὶ συλλαλητήρια πραγματοποιοῦνται, «σλόγκαν» κυκλοφοροῦν, εἰς Κοινοβούλια καὶ διεθνεῖς ὀργανισμούς λόγοι ἐκφωνοῦνται καὶ ψηφίσματα ἐκδίδονται περὶ εἰρήνης. Ὅλα δὲ τὰ ἀνωτέρω παρουσιάζονται εἰς τοιαύτην ἔκτασιν καὶ ἔντασιν, ὥστε τὸ εἰρημιστικὸν κίνημα νὰ ἐμφανίζῃ μίαν παγκόσμιον ἔξαρσιν.

Βεβαίως, ὁ ἀντικειμενικὸς παρατηρητὴς συχνάκις διαπιστώνει ὅτι ὁλος αὐτὸς ὁ θόρυβος περὶ εἰρήνης κατευθύνεται ἀπὸ «κάποια κέντρα» καὶ δυστυχῶς φέ-

ρεται ὡς «καπελωμένος» κατὰ τὴν κοινὴν τῆς ἡμέρας ἔκφρασιν. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σχολιάσω τὸ σημεῖον αὐτό. Ἐκεῖ ὅπου θέλω νὰ στρέψω τὴν σκέψιν μου καὶ νὰ κάμω τὰς διαπιστώσεις μου εἶναι αἱ βαθύτεραι διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες συγκινοῦνται ἀπὸ τὰ κινήματα καὶ τὰ συνθήματα αὐτά. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν γνησιότητα αὐτῶν τῶν ἀναζητήσεων τοῦ μεγάλου τούτου πλήθους τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀνθρώποι εἰμεθα ὅλοι ἡμεῖς, ἀνεξαρτήτως μορφώσεως, ἡλικίας, φύλου, φυλῆς, πολιτικῆς τοποθετήσεως, θρησκείας, γλώσσης κ.λπ.

Ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνης ὑπαρξείας μας, ἦτις φανεροῦται εἰς τὰ πολυπληθῆ πρόσωπα μὲ τὴν μοναδικότητα καὶ ἰδιαιτερότητα καὶ τὸ ἀνεπανάληπτον ἐκάστου προσώπου, ὅπερ εἶμαι ἐγώ, σύ, ὁ ἄλλος, οἱ ἄλλοι, εἶναι ἐρριζωμένη βαθύτατα ἡ ἀναγκαιότης διὰ γαλήνην, ἡρεμίαν καὶ εἰρήνην. Καὶ κατὰ πρώτον λόγον ποῖος δὲν ἐπιζητεῖ τὴν προσωπικὴν του εἰρήνην; Διότι οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι διχασμένος, ἀναστατωμένος, τεταραγμένος, εὐερέθιστος, πολυμέριμος, πεφοβισμένος καὶ ἀγχώδης. Ἡ προσωπικὴ γαλήνη, ἰδιαιτέρως εἰς στιγμὰς καθ' ἃς μένομεν ἐξ ἀνάγκης μόνοι, εἶναι ὑψιστον ἀγαθόν, τὸ ὅποιον δὲν ἐπιτυγχάνεται βεβαίως δι' ἡρεμιστικῶν ἢ ὑπνωτικῶν. Εἶναι δὲ βέβαιον καὶ συγκεκριμένον ὅτι ὅλοι μας, ὅλοι αὐταὶ αἱ μᾶζαι τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι κυκλοφοροῦμεν περὶ ἢ ἐποχοῦμενοι μὲ τὰ πλέον σύγχρονα συγκοινωνιακὰ μέσα, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἡρεμισώμεν, νὰ γαληνεύσωμεν, νὰ εἰρηνεύσωμεν. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι, εἴτε ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἐξ ἀπογνώσεως, εἴτε ἐξ ἀδυναμιῶν ἐργάζονται δι' ἑαυτοὺς τὴν καταστροφὴν, δὲν παύουν νὰ ἀναζητοῦν εἰς τὸ βάθος τὴν γαλήνην καὶ τὴν εἰρήνην τῆς ψυχῆς των.

Πέραν ὅμως ἀπὸ τὴν προσωπικὴν μας εἰρήνην καὶ πάλιν οἱ περισσότεροι, ἐκτὸς μικρᾶς μειοψηφίας, ἐπιζητοῦμεν νὰ εἰρηνεύωμεν πρὸς τὸν πλησίον μας, τὸν γείτονα μας, τὸν συνάνθρωπόν μας, τοὺς ἄλλους. Πανανθρωπίνη εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ ἐπικρατῇ ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν λαῶν, τῶν κρατῶν, τῶν κοινωνιῶν.

Σήμερον καυχώμενοι καὶ ἐνίοτε ἀλαζονεύμενοι γράφομεν καὶ ὁμιλοῦμεν διὰ τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνολογικὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐποχῆς μας. Διαστημολογία διατρέχουν τὸ πλανητικὸν μας σύστημα. Ταχύτατα ἀεροπλάνα διασχίζουν τὸν οὐρανὸν μας. Τεράστιοι οὐρανοξύσται, ἱκανοὶ νὰ συμπεριλάβουν πλὴν ὀλόκληρον, ἀνυψοῦνται εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Μεγαθήρια ἀυλακώνουν τοὺς ὠκεανὸς μεταφέροντα ἐμπορεύματα καὶ ἐπιβάτας. «Κομποῦτερς» κατασκευά-

ζονται και είναι εις θέσιν ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν νὰ κάμουν ὑπολογισμούς και λογαριασμούς, τοὺς ὁποίους και ὁ πλέον ἰδιοφυῆς μαθηματικός δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ κάμῃ εις ὅλην τὴν ζωὴν του. Τί δὲ νὰ σημειώσωμεν διὰ τὴν πρόοδον εις τοὺς τομείς τῆς ἱατρικῆς, τῆς βιολογίας και ἀκόμη εις τὸν τομέα τὸν ἀναφερόμενον εις τὰ καταναλωτικά ἀγαθὰ τῆς ζωῆς; Μία ὑπεραφθονία και μία ὑπερεπάρκεια ἀγαθῶν κατακλύζει τὴν ζωὴν τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων, τῶν ἀνεπτυγμένων βεβαίως κρατῶν.

Και ὅμως ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ὕλικου παραδείσου οὐχὶ μόνον εἶναι ἐπισφαλὴς ἡ προσωπικὴ μας γαλήνη, ἀλλὰ κινδυνεύει ἀπὸ στιγμῆς εις στιγμήν και ἡ ἔξωτερικὴ μας εἰρήνη. Οἱ πολεμικοὶ ἐξοπλισμοὶ ἐντείνονται καθ' ἑκάστην και περισσότερον. Ἐνῶ δὲ πάντες ὁμιλοῦν περὶ εἰρήνης και περὶ ἀφοπλισμοῦ, ὅμως πάντες μετὰ καχυποψίας βλέπουν τοὺς ἄλλους και ἐτοιμάζονται διὰ πόλεμον. Οὕτω, διὰ τὰ μεγάλα ἔθνη ἔχει ἐφαρμογὴν ὁ λόγος τῆς Ἁγίας Γραφῆς: «ὅταν γὰρ λέγουσιν, εἰρήνη και ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῦ ἐφίσταται ὀλεθρος»¹.

Καθ' ἑκάστην αἰ ἐφημερίδες φέρουν ἐνώπιόν μας τὰ γεγονότα, ἅτινα συμβαίνουν εις ὅλον τὸν κόσμον. Φοβερόν! Ὁ κόσμος μας εὐρίσκεται εις ἀναθρασμόν. Ἀλληλοσυγκρούμενα συμφέροντα, μίση, ἀπαιτήσεις, ἀναστατώσεις. Λαοὶ και κράτη εὐρίσκονται εις συνεχῆ ἐπιφυλακὴν και μετ' ἀγωνίας ἀναμένομεν τὴν σύγκρουσιν, τὴν ἀντίθεσιν, τὴν ταραχὴν.

Τιουτοτρόπως, —ὡς σημειοὶ εις χριστιανὸς δοκιμογράφος— «ὁ κόσμος μας μοιάζει μετὸ θρόλο τοῦ Φάουστ πού ἔμαθε ἱατρικὴ, φιλοσοφία, νομικὴ, θεολογία κι ὅλες τὶς γνώσεις τῆς ἐποχῆς του, χωρὶς νὰ βρεῖ ἱκανοποίησιν και γαλήνη, χωρὶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐτυχία του»².

Ἐπίσης ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος ὁμοιάζει «μετὸν μυθικὸ Τάνταλο πού, ἐνῶ ἦταν βυθισμένος μέσα στὸ νερό, ἐφλογίζετο ἀπὸ ἄσβεστη δάψα. Τί νὰ τὰ κάμῃ, λοιπόν, τὰ πολλὰ αὐτὰ ἀγαθὰ ὁ ἀνθρώπος, ὅταν εὐρίσκεται σὲ δυσαρμονία μετὸν ἑαυτὸν του και τοὺς γύρω του; Ὅταν τὸ μίσος και ἡ ἰδιοτέλεια κυριαρχοῦν και φλογίζουν τὴν καρδιά του και τὸν ποτίζουν μετὰ θημερινῆς πικρίας; Ὅταν και στίς πιὸ πλούσιες οἰκογένειες παρὰ τὴν ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν ἐπικρατεῖ ἡ διχόνοια και ἡ διάσπαση; Σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις θυμᾶται κανεὶς αὐτὸ πού γράφει ὁ θεόπνευστος παρομιαστής: «κρείσσων ψωμὸς μετ' ἡδονῆς ἐν εἰρήνῃ ἢ οἶκος πλήρης πολλῶν ἀγαθῶν και ἀδίκων θυμάτων μετὰ μάχης»³. Εἶναι προτιμότερο τὸ ξηρὸ ψωμὶ πού γί-

νεται γλυκό, ὅταν συνοδεύεται μετὴν εἰρήνην και ὁμόνοια, παρὰ τὸ σπῆτι τὸ γεμάτο μὲν ἀπὸ ἀγαθὰ και ἀπὸ ζῶα σφαζόμενα, πού ἀπεκτήθησαν μετὰ ἀδικία, ὅπου ὅμως ἐπικρατεῖ γκρίνια και φιλονικία...

Και θυμᾶται ἀκόμη κανεὶς αὐτὸ πού ἔχει γράφει ὁ προφήτης Ἡσαΐας «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην δὸς ἡμῖν, πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν»⁴. Μετὴν λέξιν π ἄ ν τ α ἐννοεῖ ὁ προφήτης ὅλα τὰ ὕλικά ἀγαθὰ πού στίς ἡμέρας του ἐπιθυμοῦσαν οἱ ἀνθρώποι. Και ὅμως μετὰ αὐτὰ μόνον δὲν ἤμποροῦσαν νὰ βροῦν τὴν ποθητὴν εἰρήνην μεταξὺ τους και μετὰ τὰ γύρω τους ἔθνη»⁵.

Εἰς τὴν πραγματικότητα αὐτὴν τῶν καιρῶν μας δὲν παύει νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀδιάφευκτος και ὀπωσδήποτε ἔντονος διάθεσις ὄλων τῶν ἀνθρώπων —τοῦλάχιστον εις τὸ σύνολόν των— νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ «ἐπὶ γῆς εἰρήνη»⁶. Εἰς πόθος και μία δίψα κινεῖ τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων νὰ ἐντάσσωνται εις ὀργανισμούς, συλλόγους και εις παρατάξεις ἀκόμη, διὰ νὰ ἀποτρέψουν τὸν πόλεμον και τὴν καταστροφὴν. Οὕτως ὡς διάθεσις τὸ αἶτημα περὶ εἰρήνης εἶναι πανανθρώπινον. Πέραν ἀπὸ τὰς διακρίσεις και τοὺς «χρωματισμούς», ὁ ἀνθρώπος εις τὴν βάσιν του, ὡς «εἰκὼν Θεοῦ», μόνον ἐντὸς τοῦ κλίματος τῆς εἰρήνης δύναται νὰ ὑπάρχῃ και νὰ ζῇ ἡ φυγὴ τῆς εἰρήνης σημαίνει και φυγάδευσιν τῆς ἀνθρωπιᾶς του. Ἡ κοινωνία τῶν προσώπων μετατρέπεται τότε εις ζωώδη κατάστασιν, εις «ζούγκλαν».

Ἐν συμπεράσματι θὰ ἠδύνατο νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ἀπαιτησις τῆς εἰρήνης εἶναι πανανθρώπινη, ἀλλὰ και κατηξιωμένη ὑπόθεσις.

Τὸ πρόβλημα ὅμως ἔγκειται εις τὸ πού θὰ στηριχθῇ και πῶς θὰ ἔλθῃ ἡ εἰρήνη, αὐτὸ τὸ πολυπόθητον ἀγαθὸν τῆς ζωῆς μας, ἀλλὰ και πῶς θὰ διατηρηθῇ αὐτή.

Χωρὶς νὰ ὑποτιμᾶ τις τὴν διάθεσιν ὄλων τῶν εἰρηνοφίλων και τῶν εἰρημιστῶν και τῶν εἰρηνολόγων, διαπιστώνει ὅτι «ἡ εἰρήνη εἶναι πρωταρχικὰ ἓνα ἐσωτερικὸ ἀπόκτημα τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι πλοῦτος πνευματικὸς πού γεννιέται ἀπὸ συνειδητὴν και ἱεραρχημένην ἐσωτερικὴν ζωὴν, εἶναι εὐλογία και δῶρημα τοῦ Θεοῦ και ὄχι γέννημα διεθνῶν συμφωνιῶν και πολιτικῶν προπαγανδῶν»⁷.

4. Ἡσ. κατ' 12.

5. Περιοδικὸν Ἑλληνοχριστιανικὴ ἀγωγή, Δεκέμβριος 1982, σελ. 261.

6. Λουκ. 8' 14.

7. Κ. Τσιροπούλου, Διάλογος τοῦ Χριστιανισμοῦ μετὴν ἐποχῆν μας, Ἀθήναι: 1970, σελ. 344.

1. Α' Θεσ. ε' 3.

2. Κ. Τσιροπούλου, Διάλογος τοῦ Χριστιανισμοῦ μετὴν ἐποχῆν μας, Ἀθήναι: 1970, σελ. 344.

3. Παροιμ. ιζ' 1.

Ἐπίσης —ὅπως εὐστόχως παρατηρεῖται— «ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου προϋποθέτει καρδιές, ὅπου ἡ εἰρήνη ἔχει ἐγκαθιδρυθεῖ και βιώνεται σταθερὰ ὡς ἀγάπη, ὡς ὑπομονή, ὡς θυσία. Ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἔχουν πνευματικὰ προετοιμασθεῖ γιὰ νὰ ἀγαπήσουν τοὺς ἄλλους και κυρίως τοὺς ἑαυτοὺς των, ἄνθρωποι ποὺ δὲν ξέρουν νὰ ὑπομένουν τις δοκιμασίες ποὺ τοὺς στέλνει ὁ Θεός, ἀλλὰ ὀργίζονται και φθονοῦν τοὺς ἄλλους, ἄνθρωποι τέλος ποὺ δὲν ξέρουν νὰ θυσιάζονται γιὰ ἰδανικά, νὰ θυσιάζονται γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μπορέσουν νὰ ζήσουν εἰρηνικά. Ἀκόμη και ἂν ἄγγελος Κυρίου κατέβαινε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ τοὺς προσφέρει τὴν εἰρήνην, αὐτοὶ ἀμέσως θὰ τὴν κατέστρεφαν, ἀγριεμένοι ἀπὸ πάθη, ἀνήσυχτοι ἔξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας τους γιὰ τὸ μέλλον, φοβισμένοι γιὰ τὸν θάνατο και ἀγωνιώντας μήπως δὲν προφθάσουν νὰ χαροῦν τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ»⁸.

Ἐπομένως τὰ εἰρηνιστικὰ κινήματα, διὰ νὰ ἀποδώσουν, πρέπει νὰ ἔχουν ὡς ἀφετηρίαν τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ εἰρήνη εἶναι τρόπος και στάσις τῆς ζωῆς των. Διότι εἶναι εὐκολον βεβαίως νὰ μετέχῃς εἰς μίαν πορείαν και νὰ φωνάζῃς διὰ τὴν παγκόσμιον εἰρήνην, εἶναι ὅμως δύσκολον νὰ διατηρῆς αὐτὴν τὴν εἰρήνην «ἐν τῷ οἴκῳ σου» ὡς καθημερινὴν πραγματικότητα, ἐπιζητοῦσαν ἄλλοτε θυσίας, ἄλλοτε ὀλίγην ὑπομονήν, ἄλλοτε ὀλίγην κατανόησιν και ἄλλοτε μεγαλοκαρδίαν τινά. Ποῖον τὸ κέρδος τῶν ψηφισμάτων, τῶν διακηρύξεων και τῶν πυρίνων λόγων περὶ εἰρήνης, ὅταν ἐσωτερικῶς εἴμεθα ἀναστατωμένοι, τεταραγμένοι και δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνεχθῶμεν τὸ ἄμεσον και στενὸν περιβάλλον μας; Συνεπῶς, ἡ εἰρήνη προϋποθέτει εἰρηνικοὺς ἀνθρώπους, προϋποθέτει περιόσσευμα εἰρηνικοῦ τρόπου ζωῆς, πόθον και καθημερινὸν μέλημα· «εἰ δυνατόν, τὸ ἔξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες»⁹, ὅπως θὰ ἐπανελάμβανεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Ἀλλὰ αἱ δυνατότητες διὰ νὰ καλλιεργηθῇ και νὰ προετοιμασθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης προσφέρονται ἐντὸς τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας. Μάλιστα! Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐνθα γίνεται ἡ συνάντησις μετὰ τοῦ «ἀρχοντος τῆς εἰρήνης»¹⁰, ἐνθα κηρύσσεται «τὸ εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης»¹¹ και «ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν και τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»¹² «και ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βραβεύετω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»¹³.

Θεολογικῶς τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας φανεροῦται και καθίσταται καθημερινὴ πραγματικότης ἐντὸς τῆς εὐχαριστηριακῆς συνάξεώς μας.

Ἡ τέλεισις τῆς θείας Εὐχαριστίας δὲν εἶναι μία σειρά εὐχῶν, ἀλλὰ ζωὴ και γεγονός. Ἐκεῖ συναντᾶται ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ «ἀρχοντος τῆς εἰρήνης» και κοινωνεῖ μετ' Αὐτοῦ και λαμβάνει τὴν εἰρήνην Του· «εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν»¹⁴, ὡς ὁ Ἰδιος ὁ Κύριος διαθεβαῖοι ἡμᾶς.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ ἐπίσκοπος, ὅστις εὐρίσκεται κατὰ τὴν λατρευτικὴν σύναξιν «εἰς τόπον και τύπον Χριστοῦ» δίδει συνεχῶς τὴν εὐλογίαν τῆς εἰρήνης. «Ὅταν εἰσέλθῃ ὁ τῆς Ἐκκλησίας προεστὸς —μὰς λέγει ὁ Ἱερός Χρυσόστομος— εὐθέως λέγει, Εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν εὐλογῇ, εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν ἀσπάξῃσθαι κελεύῃ, εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν ἡ θυσία τελεσθῇ, εἰρήνη πᾶσιν»¹⁵. Καὶ μακαριστὸς Καθηγητῆς συμπληροῖ: «ἀληθῶς· οὐχὶ ἅπαξ, ἀλλ' ἐπανελημμένως και πολλάκις ἀκούεται και μέχρι σήμερον κατὰ τὴν τέλεισιν τῆς θείας Λειτουργίας ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λειτουργοῦ ἢ βαρυσήμαντος αὐτῆ εὐχῆ· εἰρήνη πᾶσιν. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀκολουθία τις, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἀκούεται ἡ εὐχὴ αὐτῆ»¹⁶.

Ὁ ἁγιορείτης ἱερομόναχος Γρηγόριος εἰς προσπάτως ἐκδοθὲν βιβλίον του διὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν, τὴν ὁποίαν ἐρμηνεύει διὰ πατερικῶν σχολίων, σημειοῖ: «Στις τρεῖς πρώτες αἰτήσεις τῆς θείας Λειτουργίας (ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν — ὑπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης — ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου) συμπυκνώνονται οἱ ἀναζητήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ζωὴ μας μοιάζει μὲ πορεία μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι. Μέσα στὸν κόσμο ποὺ ζοῦμε δὲν ἀντικρύσαμε τὸ φῶς τῆς ἀγάπης. Βλέπουμε «τοῦ βίου τὴν θάλασσαν ὑψομένην», ἀλλὰ δὲν αἰσθανόμαστε τὴν παρουσία τοῦ εἰρηνάρχου Χριστοῦ. Ζοῦμε τὸ λόγο τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου: «ὁ πλοῦς ἐν νυκτί, πυρὸς οὐδαμοῦ, Χριστὸς καθεύδει»¹⁷. Μέσα μας φυσοῦν δυνατὰ οἱ ἐναντίον ἄνεμοι. Μόνοι μας χτυπιόμαστε μὲ τὰ κύματα. Καμία παρηγοριὰ θεία ἢ ἀνθρώπινη. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση φτάνουμε στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ. Κι ἀμέσως νιώθουμε ὅτι «εἰρήνη γαληνὸς ἐστὶν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία»¹⁸. Κι ὅταν ἀρχίζει ἡ θεία Λειτουργία ζητᾶμε μ'

8. Κ. Τσιροπούλου, Διάλογος τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὴν ἐποχὴ μας, Ἀθήναι 1970, σελ. 347.

9. Ρωμ. εἰδ' 18.

10. Ἡσ. θ' 6.

11. Ναοὺμ δ' 1.

12. Φιλ. δ' 7.

13. Κολ. γ' 13.

14. Ἰωάν. εἰδ' 27.

15. Ἱερός Χρυσόστομος, Μ. 62, 322-3.

16. Π. Τρεμπέλα, Ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον λατρείαν μας, ἐκδ. β', Ἀδελφότητος Θεολόγων «ΣΩΤΗΡ», Ἀθήναι 1970, σελ. 150.

17. Γρηγ. Θεολόγου, Μ. 37, 153C.

18. Διατγ. Ἀποστόλων, Β. 2,27.

Ο ΙΗΣΟΥΣ, ΟΙ ΜΑΘΗΤΑΙ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΖΗΛΩΤΩΝ*

'Αλλ' ὁ 'Ιησοῦς μεταξύ τῶν Μαθητῶν Αὐτοῦ εἶχε καὶ εἰσπράκτορας φόρων καὶ ἀμαρτωλοῦς. Εἰς τὸν ὄμιλον τῶν Δώδεκα Μαθητῶν τοῦ 'Ιησοῦ δὲν συγκατεριθμεῖτο μόνον πρόφην Ζηλωτῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς συλλέκτης φόρων¹¹¹, οἵτινες ἦσαν ἄκρως ἐπαχθεῖς εἰς τοὺς 'Ιουδαίους. Ὁ τελῶνης Ματθαῖος ἐγένετο Μαθητῆς τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ προηγουμένως εἰλικρινῶς μετενόησε καὶ ἠσθάνθη ἀποστροφῆν καὶ ἀπέχθειαν διὰ τὸν προηγούμενον βίον αὐτοῦ. Ἴδου τί λέγει ὁ Ζιγαβηνός¹¹²: «Τελῶνας λέγει τοὺς μετανοή-

σαντας καὶ βαπτισθέντας, ὅτε ὁ 'Ιωάννης ἐκήρυσσε. Καὶ πόρνοι ὁμοίως». Οἱ συλλέκται τῶν φόρων διὰ λογαριασμὸν τῆς Ρώμης ἀπετέλουν τοὺς κυριωτέρους ἐχθροὺς τῶν Ζηλωτῶν, οἵτινες διεπνέοντο ὑπὸ φρονημάτων ἄκρως ἀντιθέτων ἐκείνων τῆς τάξεως τῶν τελωνῶν. Οἱ τελῶναι ἐθεωροῦντο συνεργάται τῶν κατακτητῶν, οἱ δὲ Ζηλωταὶ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῶν Ρωμαίων ἐργαζόμενοι διὰ παντὸς μέσου, ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν κατάλυσιν τῆς κυριαρχίας των. Ἐντεῦθεν τὸ θανάσιμον μῖσος, ὅπερ ἐσόβει μεταξύ Τελωνῶν καὶ Ζηλωτῶν. Ὁ Κύριος λέγων «ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»¹¹³, ἔννοεῖ ἐκ τῶν τελωνῶν καὶ πορνῶν ἐκείνους, οἵτινες μετενόησαν καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Θεόν. Τούναντίον οἱ Ζηλωταὶ οὐδέποτε μετενόησαν, διὸ καὶ ὁ Κύριος

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 591 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 24/1983 τεύχους.

111. Ματθαίου, 9,10. 10,3. Μάρκου, 2,15. Βλ. καὶ Oscar Cullmann, State in the New Testament, σελ. 34.

112. Ζιγαβηνοῦ, Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Ἐὐαγγέλιον, MPG., 129, 561 B.

113. Ματθαίου, 21,31.

ἄλη μας τῆ δύναμη τὴν εἰρήνην τῆς ψυχῆς, τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, τὴν ἐνότητα τῆς ἀγάπης. Καὶ ζητώντας τὴν εἰρήνην, στὴν πραγματικότητα ζητᾶμε τὸν Χριστό: «ὁ ζητῶν εἰρήνην Χριστὸν ἐκζητεῖ, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη»¹⁹. Καὶ ὁ Ἱερομόναχος Γρηγόριος τελειώνει «τὰ σχόλιά» του ὡς ἐξῆς: «Ἡ θεία Λειτουργία εἶναι μία πορεία. Μία πορεία τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος εἶναι ἡ συνάντησις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἔνωσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸ Θεό. Αὐτὸς ὁ σκοπὸς ἤδη πραγματοποιήθηκε. Φθάσαμε στὸ τέλος τῆς πορείας μας. Εἶδαμε τὸ Φῶς τὸ ἀληθινόν. Εἶδαμε τὸν Κύριο μεταμορφωμένο πάνω στὸ Θαβώρ. Κοινωνήσαμε τὸ ἅγιον Σῶμα Του καὶ τὸ πανάχραντο Αἷμα Του. Καὶ ἐνῶ ἀποτολμοῦμε νὰ ψελλίσουμε στὸν ὑψηλὸ Ἐπισκέπτη μας: «Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι»²⁰ ἡ Μητέρα Ἐκκλησία μᾶς θυμίζει ὅτι τὸ τέλος τῆς λειτουργικῆς μας πορείας, πρέπει νὰ γίνῃ ἀφετηρία τῆς μαρτυρικῆς μας πορείας: Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν (= ἄς φύγωμε). Πρέπει ν' ἀφήσουμε τὸ ὄρος τῆς Μεταμορφώσεως, νὰ γυρίσουμε πίσω στὸν κόσμον, καὶ νὰ βαδίσουμε τὴν ὁδὸν τοῦ μαρτυρίου τῆς ζωῆς μας. Κι ἡ πορεία αὕτη, ποὺ πραγματοποιεῖται μέσα στὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ, γίνεται ἡ μαρτυρία τοῦ πιστοῦ γιὰ τὴν Ὁδὸν καὶ τὴν Ζωὴν ποὺ

φιλοξενεῖ μέσα του. Στὴ διάρκεια τῆς θείας Λειτουργίας πήραμε μέσα μας τὸν Χριστό, τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ. Τώρα καλοῦμεθα νὰ τὸν μεταφέρουμε στὸν κόσμον. Νὰ γίνουμε οἱ μάρτυρες τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον. Οἱ μάρτυρες τῆς καινῆς Ζωῆς²¹ καταλήγει ὁ Ἱερομόναχος Γρηγόριος.

Κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἀκούονται μύρια εὐχαὶ διὰ τὸ νέον ἔτος. Ὅντως, εἶναι ἐκφραστικαὶ τῶν διαθέσεων ὅλων τῶν ἀνθρώπων διὰ μακροήμερουσιν, ὑγείαν, εὐλογίαν καὶ εἰρήνην. Ὅσοι ἐργάζονται διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, «οἱ εἰρηνοποιοί», ὅπως θεβαιοῖ ὁ Κύριος, εἶναι «μακάριοι». Ἐπίσης εἶναι «ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην...»²².

Περαιτῶν τὰς σκέψεις μου διὰ τὸ τόσον «πύρινον» καὶ πανανθρώπινον θέμα τῆς εἰρήνης, εὐχομαι ὅπως «Αὐτὸς ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης δώῃ ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ»²³ καὶ «ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν»²⁴, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων τῆς οἰκουμένης.

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΤΣΙΟΣ

19. Μεγ. Βασιλείου, Μ. 29, 376C. (Ἱερομ. Γρηγόριου, Ἡ Θεία Λειτουργία, ἐκδ. «ΣΥΝΑΞΗ» ΑΘΗΝΑ 1982, σελ. 151).

20. Ματθ. ιζ' 4.

21. Ἱερομ. Γρηγόριου, Ἡ Θεία Λειτουργία, Ἐκδ. «ΣΥΝΑΞΗ», Ἀθήνα: 1982, σελ. 391.

22. Ρωμ. ι' 15.

23. Β' Θεσ. γ' 16.

24. Ρωμ. ιε' 33.

πολλάκις ἐλέγχει καὶ στηλιτεύει τούτους ἀγωνιζομένους μόνον πρὸς ἀνατροπὴν τῆς καθεστηκυίας καταστάσεως. Ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν εἰδικῶν¹¹⁴ ἀναγνωρίζεται, ὅτι μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὴν κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν δύναται τις πλήρως νὰ κατανοήσῃ τὴν μνημειώδη καὶ ἀποστομωτικὴν ἐκείνην τοῦ Κυρίου ἀπάντησιν πρὸς τοὺς ἐγκαθέτους τῶν Φαρισαίων καὶ τοὺς Ἡρῳδιανούς: «Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ»¹¹⁵.

Ὁ Κύριος, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω μνημειώδους ἀπαντήσεως, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιότεραν καὶ πλουσιωτέραν εἰς ἀποτελέσματα παραίνεσιν Αὐτοῦ¹¹⁶, καὶ διὰ τῆς προτροπῆς Αὐτοῦ «μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ»¹¹⁷, ἀποτρέπει τοὺς ὀπαδοὺς Αὐτοῦ, ὅπως προβάλλωσιν ἀντίστασιν εἰς τὸ πονηρὸν, ὕπερ χρησιμοποιοῖ ὡς ὄργανον αὐτοῦ ἐκεῖνον ὅστις βλάπτει ὑμᾶς. Ἡ ἐν λόγῳ προτροπὴ τοῦ Κυρίου καθίσταται σαφής, ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς συνεχῶς μάχεται κατὰ τοῦ ἰδεώδους τῶν Ζηλωτῶν, οἵτινες διὰ τῶν ὄπλων καὶ τῆς βίας ἐπεδίωκον τὴν κατάλυσιν τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἵδρυσιν ἐλευθέρου Ἰουδαϊκοῦ Κράτους. Ὁ Κύριος, ὡς γνωστόν, οὐχὶ ἐκ φόβου, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης, τὸν ἐκ τυφλοῦ ζήλου ραπίσαντα Αὐτὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως εὐθύς ἐνουθέτησε¹¹⁸. Μνημονεύομεν ἐνταῦθα καὶ τὸν ἀσαφῆ

πως κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς λόγον τοῦ Κυρίου περὶ τῶν βιαστῶν τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν: «Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν»¹¹⁹. Ὁ λόγος οὗτος τοῦ Κυρίου, ἥδη ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου ἀπετέλεσε θέμα δξειῶν συζητήσεων μεταξὺ τῶν εἰδικῶν, προταθεισῶν διαφόρων ἐρμηνειῶν, ἐὰν δηλονότι πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ in bonam partem (= εἰς καλὴν μερίδα), ἥτοι ἐὰν ἡ διδασκαλία αὐτῆ τοῦ Κυρίου περιέχῃ ἔπαινον ἢ μομφήν. Ὁ ζῆλος διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ Κυρίου; Καὶ ὁ Ἰησοῦς, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Albert Schweitzer, πρέπει νὰ συγκαταριθμηθῇ μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἀγωνίζονται καὶ παλαίουν ὅπως κατακτήσωσι τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς βίας; Ὁρθῶς, καὶ καθ' ἡμᾶς, ὁ Oscar Cullmann, ἀποκρούει ὡς ἐσφαλμένην τὴν ἀποψιν ταύτην, ἣν προφανῶς οὐδὲν εὐδοῖ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον, ἐν ᾧ οὐδεμία μομφὴ ἐνυπάρχει ὡς νὰ προέκειτο περὶ ἐχθρικῆς βίας¹²⁰. Ὁ Ἰησοῦς ἀνεγνώρισε τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τῶν ἀνθρώπων τούτων πρὸς κατάκτησιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅμως οὐχ ἤττον, ἀπεκήρυξε διαρρηθῆναι τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας των, διότι οὔτε ἐπιτυγχάνεται ἡ κατάκτησις τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χρησιμοποιοήσεως ὑλικῆς δυνάμεως, οὔτε ἐγκαθίσταται αὐτὴ ὡς ἡ πολιτικὴ Βασιλεία. Οὕτως, ἀπαξ ἔτι βεβαιοῦται εἰς τὸν Ἰησοῦν ἡ γνωστὴ διφυΐα. Βεβαίως, ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι

114. Oscar Cullmann, Dieu et César, σελ. 23, Paris, 1956.

115. Ματθαίου, 22,21. Βλ. καὶ Oscar Cullmann, The State in the New Testament, σελ. 34.

116. Κατὰ Ranke (παρὰ Hauck, Die Trennung von Kirche und Staat, σελ. 3).

117. Ματθαίου, 5,39. Ὁ M. J. Lagrange, ἐπικαλούμενος τὸ χωρίον Ἰακώβου, 4,7 («Ἵποτάγητε οὖν τῷ Θεῷ, ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν») ὑποστηρίζει ὅτι ὀφειλομένον νὰ ἀνθιστάμεθα κατὰ τοῦ Διαβόλου. Ἄλλ' εἰς τὴν ἕνστασιν ταύτην δίδεται ἀπάντησις ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «Τί οὖν; οὐ χρὴ ἡμᾶς ἀνθιστάσθαι τῷ πονηρῷ; Δεῖ μὲν, οὐ τούτω δὲ τῷ τρόπῳ». Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ἵπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν, Ὁμιλία ΙΗ', MPG., 57, 265. (M. J. Lagrange, Évangile selon S. Matthieu, Deuxième édition, σελ. 112, Paris, 1923).

118. Ὁ Κύριος εἰς ἐρώτησιν τοῦ ἀρχιερέως Ἄννα (6-15 μ.Χ.), δι' ἧς ἐζήτησε νὰ λάβῃ παρ' Αὐτοῦ πληροφορίας περὶ τῶν Μαθητῶν Του καὶ τῆς διδασκαλίας Του, λέγει: «Τί με ἐρωτᾷς; ἐρώτησον τοὺς ἀκηκόοντας τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε οὗτοι οἶδασιν ἃ εἶπον ἐγὼ» (Ἰωάννου, 18,22). Τὴν ἀπάντησιν αὐτῆν τοῦ Ἰησοῦ χαρακτηρίσας ὡς ἀσέβειαν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρχιερέως, εἰς ἐκ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Ἄννα, ἐράπεισε τὸν Χριστόν. Ἡ ἄδικος καὶ βάρβαρος αὐτὴ ἐνέργεια τοῦ ὑπηρετοῦ — ὑπὸ τὴν ἐπιδοκιμασίαν, μάλιστα, τοῦ παρόντος ἀρχιερέως — εἰς βῆρος τοῦ κατηγορουμένου, τοῦ ὁποίου ὄχι μόνον ἡ ἐνοχὴ δὲν ἀπεδείχθη, ἀλλ' οὐδὲ κατηγορία διὰ συγκεκριμένον ἄδίκημα εἶχεν εἰσέτι ἀπαγγελθῆ κατ' αὐτοῦ, διήγειρε τὴν συνείδησιν τοῦ Ἰησοῦ, «Ὅστις ζητῶν ἱκανοποίησιν, τοῦτο μὲν διὰ τὴν παραβίασθεϊσαν προσωπικὴν Του ἐλευθερίαν,

τοῦτο δὲ διὰ τὴν ἀσέβειαν πρὸς τὸν νόμον, ἤλεγξε τὸν ὑπηρετὴν μὲ τρόπον ἀξιοπρεπῆ καὶ σύμφωνον μὲ τὴν ἰκαρότητα καὶ τὸν μελιχίον χαρακτήρα Του, λέγων: «Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;» (Ἰωάννου, 18,23). Ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ διαμαρτυρία τοῦ Χριστοῦ ἐστρέφοντο ἀμέσως μὲν κατὰ τοῦ ὑπηρετοῦ, ἐμμέσως δέ, καὶ κυρίως, κατὰ τοῦ Ἄννα, ὅστις ἠνέχθη τὴν βάνανσον ἐνεργείαν τοῦ ὑπηρετοῦ — διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ὅτι ἠσθάνθη καὶ ἱκανοποίησιν δι' αὐτήν. Τὸ ἐπισημῶδες ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν δεῖγμα αἰσθημάτων φθόνου καὶ μίσους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διεπνέετο ὁ Ἄννας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Βλ. καὶ Ἰωάννου Χ. Ἀγαπίδη, Ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ Ρωμαϊκῆς Δικαιοσύνης, σελ. 62, Θεσσαλονίκη, 1968.

119. Ματθαίου, 11,12. Πρβλ. Λουκᾶ, 16,16. Μεταξὺ τῶν πολλῶν προταθεισῶν ἐρμηνειῶν τοῦ χωρίου φυσικωτέρα τυγχάνει ἡ τῶν Χρυσοστόμου καὶ Ζιγαβηνοῦ. Κατὰ τὸν Ζιγαβηνό: «Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν βιαίως ἀρπάζεται παρὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῷ βιάζειν ἑαυτοῦ καὶ νικᾶν τὴν ἀνάγκην τῶν οἰωνδῆποτε παθῶν ἢ καὶ τὴν τυραννίδα τῆς ἀπιστίας» (Ζιγαβηνοῦ, Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, MPG., 129, 352C). Κατὰ τὸν Χρυσόστομον δὲ «πάντες οἱ μετὰ σπουδῆς προσιώντες» (Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, Ὁμιλία ΑΖ', MPG., 57, 421).

120. Βλ. καὶ H. Windisch, Der messianische Krieg und des Urchristentum, σελ. 35 κ. ἐξ., 1909. A. von Gall, Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, σελ. 353, 1926. Oscar Cullmann, Dieu et César, σελ. 24, Paris, 1956.

ἀπείρως μείζονος ἀξίας διὰ τοὺς ἀληθεῖς καὶ γνησίους χριστιανούς ἢ ἡ Πολιτεία καταδικαζομένης ἀπολύτως τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ κερδασμοῦ καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ διὰ μέσων βιαίων καὶ ἀπανθρώπων¹²¹.

Μεταξὺ τῶν «βιαστών» ὡσαύτως περιλαμβάνονται καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ 'Ιωάννου¹²² μνημονευόμενοι ὄχλοι, οἵτινες μετὰ τὸ θαῦμα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἄρτων¹²³ ἐπεχείρησαν ὅπως ἀναδείξωσι διὰ τῆς βίας τὸν 'Ιησοῦν Βασιλέα, «Ὅστις κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διήγησιν ἀνεχώρησε πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος», διότι ἡ ἐνέργεια αὐτῆ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἐμποροῦμένων ὑπὸ τῶν φρονιμάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν, ἦτο πάντῃ ἀπάδουσα καὶ ἀπαράδεκτος πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου, τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ὁποίας δὲν εἶχον εἰσέτι κατανοήσει οἱ ἄνθρωποι. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆ τοῦ ὄχλου, ὅπως ἀνακηρύξωσι τὸν 'Ιησοῦν ἐπίγειον βασιλέα, λαμβάνει χώραν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ Πάσχα ἦτο ἐγγύς, καὶ ὡς ἐκ τούτου πλήθος μέγα κατέκλυζε τὴν Ἱερουσαλήμ, μεταξὺ τοῦ ὁποίου θὰ ὑπῆρχον καὶ πολυάριθμοι τολμηραὶ καρδίαι ποθοῦσαι τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἰσραὴλ, αἵτινες καὶ θὰ ἐριψοκινδύνουν τὸ πᾶν, εὐθύς ὡς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀπὸ Γαλιλαίας ἐξορησάντος πλήθους θὰ ἐπεφαινετο ὁ διὰ τῆς βίας καὶ δι' ἐπαναστάσεως μέλλων νὰ στεφθῆ βασιλεὺς¹²⁴. Ἀλλ' ὁ Κύριος οὐδόλως ἐστερεξεν εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ ὄχλου, ὡς ἀντιβαίνουσαν πλήρως πρὸς τὴν φύσιν τῆς ὑπ' Αὐτοῦ ἰδρυθησομένης Βασιλείας. Ὁ ἐκδηλωθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ζῆλος ἦτο ἰδιοτελής καὶ οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, διότι ἐβασίλευτο ἐπὶ ἄκρως πεπλανημένης ἀντιλήψεως περὶ τῆς φύσεως τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ζῆλος τοῦ ὄχλου ἐξεπήγαγεν ἐξ ἀγάπης σαρκικῆς. Θὰ ἀνεκέρυττον βασιλέα Ἐκεῖνον, «Ὅστις ἠδύνατο νὰ τρέφῃ αὐτοὺς ἀφθόνως ἄνευ κόπου, ἀπαλλάσσων τούτους τῆς κατάρρας, ὅπως τρώγωσιν ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου αὐτῶν τὸν ἄρτον. Ἡ ἐνέργειά των αὐτῇ ἀπέβλεπεν ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν πραγματώσιν κοσμικοῦ σκοποῦ. Ἡλπίζον, ὅτι παρουσιάζετο κατάλληλος εὐκαιρία νὰ ἀποσείσουν τὸν καταπιέζοντα αὐτοὺς ρωμαϊκὸν ζυγόν¹²⁵. Οἱ Συνοπτικοὶ

Εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουν ὅτι ὁ 'Ιησοῦς «ἠνάγκασεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν»¹²⁶, δὲν μνημονεῦουν ὁμῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἐσπευσμένης ἐνεργείας τοῦ Κυρίου. Ὁ λόγος οὗτος ἐξηγεῖται ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ 'Ιωάννου. Κατὰ τὴν Ἰωάννειον διήγησιν ὁ 'Ιησοῦς ἐνώπιον τοῦ κινδύνου τῆς ἐκρήξεως στάσεως, ἀποβλεπούσης εἰς τὴν εἰς βασιλέα ἀνακηρύξιν Αὐτοῦ, σπεύδει ὅπως ἀπομακρύνῃ τοὺς Μαθητὰς, ἵνα μὴ ποτε καὶ οὗτοι παρασυρθῶσιν ὑπὸ τοῦ πλήθους. Ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Μαθητῶν Αὐτοῦ ἔμεινε μόνος μετὰ τοῦ πλήθους καί, ἀφοῦ καθυσύχασε καὶ διέλυσε αὐτὸ «καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους»¹²⁷ διέφυγε μόνος εἰς τὸ ὄρος.

Ὁμοίως ἐν τῇ μνημειώδει περὶ τοῦ Καλοῦ Ποιμένου διηγήσει ('Ιωάννου, 10,12—1), φαίνεται, μέχρις ἐνὸς σημείου βεβαίως, ὅτι ὑπάρχει ὑπαινιγμὸς τις εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου: «...ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν»¹²⁸. Ὁ Κύριος ἐν 'Ιωάννου 10,8 δηλοῖ ὅτι «πάντες ὅσοι ἤλθον πρὸ ἐμοῦ, κλέπται εἰσὶ καὶ λησταί», ὀλίγον δὲ κατωτέρω, 'Ιωάννου, 10,11 ὁ ἀληθὴς καὶ γνήσιος Ποιμὴν ἀντιπαραβάλλεται πρὸς τοὺς κλέπτας καὶ ληστὰς: «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς μισθωτοὺς, οἵτινες οὐδόλως ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ λογικοῦ ποιμνίου.

Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην, ὁ 'Ιησοῦς ἀποκαλῶν πάντας τοὺς πρὸ Αὐτοῦ ἐλθόντας κλέπτας καὶ ληστὰς, ἐν τῇ σκέψει Αὐτοῦ εἶχε τοὺς ἀρχηγοὺς Ζηλωτὰς, οἵτινες ἐπανειλημμένως ὠδήγησαν τοὺς ὄπαδους αὐτῶν εἰς βέβαιον θάνατον, διὰ τῶν γνωστῶν ἀπονενοημένων ἐκείνων ἐνεργειῶν των στρεφομένων κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Τὴν ἀποψιν ταύτην δέχεται καὶ ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος (354-407), ὅστις λέγει: «Περὶ Θεοῦ καὶ Ἰουδα λέγει, καὶ τῶν ἄλλων στασιαστῶν»¹²⁹. Πρὸς τούτους ἡ ἀποψις, καθ' ἣν ὁ Κύριος ἐν νῶ εἶχε τοὺς ἀρχηγοὺς Ζηλωτὰς, ἐπιρρύνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἦτο πάντῃ ἀδύνατον ὁ 'Ιησοῦς μεταξὺ τῶν κλεπτῶν καὶ τῶν ληστῶν νὰ ἐνοῆ τὸς Προφήτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν¹³⁰, ἄνδρας ἀγίους καὶ ἀπο-

121. Oscar Cullmann, ἐνθ' ἀν., σελ. 24.

122. 'Ιωάννου, 6,15.

123. 'Ιωάννου, 6,1-13.

124. Βλ. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Ἰπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, σελ. 212, Ἀθήναι, 1954.

125. Ὁ Κύριος, ὡς μὴ ἐμποροῦμενος ὑπὸ κοσμικοῦ φρονήματος ἀνεχώρησε πάλιν εἰς τὸ ὄρος» ('Ιωάννου, 6,15). Ἰδοὺ ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας (370-444) τί λέγει: Οὕτω δὲ ἀπογραμμὸς ἡμῖν ἀφιλοδοξίας εὐρίσκειται Χριστός, ... καὶ βασιλείαν τὴν ἀνωτάτω τῶν ἐν ἡμῖν παραιτούμενος, ... διδῶσιν ἐνοεῖν τοῖς εἰς ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν ἀποβλέπουσιν, ὅτι μικρὸν αὐτοῖς τὸ ἐν κόσμῳ μέγα» (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, Βιβλίον Γ', Λόγος τρίτος, MPG., 73, 461C.

126. Ματθαίου, 14,22. Πρβλ. Μάρκου, 6,45.

127. Ματθαίου, 14,23.

128. Ματθαίου, 11,12.

129. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ἰπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, Ὁμιλία ΝΘ', MPG., 59, 325.

130. Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου δὲν ἐνοοῦνται οὐδὲ οἱ Φαρισαῖοι, ὡς ἐσφαλμένως διατείνεται ὁ A. Schlatter, Der Evangelist Johannes, 1930. Ἐξ ἄλλου, οὐδόλως ἀποδεικνύεται, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ «τῶν ἀποκαλυπτικῶν καὶ σωτήρων τοῦ Ἑλληνιστικοῦ-γρωστικοῦ κόσμου», ὡς διατείνεται ὁ Bultmann ἐν Das Evangelium des Johannes, 1941. Ὁ ἐν λόγῳ διαπρεπὴς ἐρμηνευτὴς, ἐν σελ. 289

λύτως ἀφωσιωμένους εἰς τὸν Κύριον, οὗς ὁ Θεὸς κατὰ καιροὺς ἀπέστειλεν ὅπως ἀποκαλύπτωσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν βουλὴν καὶ τὸ θεῖον θέλημά Του. Λίαν προσφυῶς ἐρμηνεύει τὴν φράσιν ὁ Θεόδωρος Ἡρακλείας (Γ' καὶ Δ' μ.Χ. αἰών): «Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀκριβῶς τῇ λέξει ἐχρήσατο εἰπὼν "Ὅσοι ἤλθον, ἀλλ' οὐχ ὅσοι ἀπεστάλησαν. Οἱ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ Προφῆται ἀποσταλέντες παρεγένοντο»¹³¹.

Κατὰ τὸν καθηγητὴν Oscar Cullmann¹³², διὰ τῶν λόγων τούτων τοῦ Κυρίου παρέχεται ἔγκυρος περιγραφή τῶν ἀρχηγῶν Ζηλωτῶν, οἷον Ἰούδα τοῦ Γαλιλαίου, Θεοδᾶ καὶ εἴ τινας ἄλλου. Ἀκρῶς ἀξιοσημειώτον τυγχάνει τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἰησοῦς συγκρίνεται πρὸς τούτους. Ἀλλ' ὁ Κύριος οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τοὺς ἀνωτέρω δημεγέρτας. Ἡ ἀπόλυτος καὶ ριζικὴ διάκρισις τοῦ Κυρίου ἐναντι τῶν Ζηλωτῶν ἐκφράζεται ἐν Ἰωάννου, 5,18: «Διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτησαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ Σάββατον, ἀλλὰ καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ». Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ κατάλυσις τοῦ Σαββάτου ἀπετέλει τὴν πρώτην αἰτίαν τοῦ κατ' Αὐτοῦ μίσους τῶν Ἰουδαίων, ἡ δὲ διεκδίκησις θεῶν δικαιοματίων καὶ ἰσότητος πρὸς τὸν Θεὸν συνίστα τὴν δευτέραν καὶ σοβαρωτέραν αἰτίαν, ἣτις ἐθεωρεῖτο ὡς δεινὴ βλασφημία¹³³. Οἱ τυφλοὶ Ἰουδαῖοι ἐὰν ἐξήλεγχον τὰ τεκμήρια καὶ τὰς ἀποδείξεις, ἐφ' ὧν ὁ Κύριος ἐβάσιζε τὰς περὶ Μεσσίου ἀξιώσεις Αὐτοῦ, θὰ ἐπέιθοντο περὶ τούτου ἀπολύτως¹³⁴.

Ὁ Ἰησοῦς, ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων, ἀποδεικνύεται, ὅτι οὐ μόνον οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε πρὸς

τὴν λεγομένην κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν, ἀλλ' ὁσάκις ἐδίδετο ἀφορμὴ καὶ εὐκαιρία σαφῶς διέστειλε τὸ ἔργον καὶ τὴν ἀποστολὴν Αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνατρεπτικὸν καὶ ἀναρχικὸν ἔργον τῶν ἀρχηγῶν Ζηλωτῶν¹³⁵. Ἀλλ' ἐνῶ, «εὐκαιρῶς ἀκαιρῶς»¹³⁶, ὁ Κύριος διεκήρυττε τὸν ὅλως ἰδιάζοντα χαρακτήρα τῆς ἀποστολῆς Αὐτοῦ, ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατεδικάσθη ὡς Ζηλωτῆς, ὡς ἀκριβῶς κατεδικάσθησαν καὶ πρὸ Αὐτοῦ καὶ ἄλλοι Ζηλωταί. Οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρησαν τὸν Ἰησοῦν ὡς ἀρχηγὸν Ζηλωτῆν καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν κατεδικάσαν συμφώνως πρὸς τὴν κατηγορίαν τὴν διατυπωθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἰσραὴλ ἐνώπιον τοῦ Ρωμαίου διοικητοῦ Πιλάτου (26-36 μ.Χ.) καί, καθ' ἣν ὁ Κύριος διέστρεφε τὸ "Ἔθνος διεγείρων αὐτὸ εἰς στάσιν, παρημπόδιζε τὴν πληρωμὴν φόρων εἰς τὸν Καίσαρα καὶ ὠκείοποιεῖτο τὸν τίτλον τοῦ Βασιλέως: «ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες· τοῦτον εὐρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ κωλύοντα φόρους Καίσαρι διδόναι, καὶ λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι»¹³⁷. Διὰ τῶν ἀνωτέρω τριῶν πολιτικῶν χαρακτήρων κατηγοριῶν — τῷ ὄντι ἀσυστόλων καὶ συκοφαντικῶν — κατώρθωσαν οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Ἰουδαῖοι, νὰ ἐμφανίσουν Αὐτὸν ὡς ἀναρχικόν, ἥτοι ὡς Ζηλωτῆν. Μόνον ἡ κατηγορία τοῦ Ζηλωτοῦ ἦτο ἱκανὴ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐξουσίας ἐναντίον τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐξόντωσιν Αὐτοῦ βάσει τῆς χαλκευθείσης ψευδοῦς κατηγορίας τοῦ ἀρχηγοῦ Ζηλωτοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἰσραὴλ.

ΤΕΛΟΣ

† Ὁ Σισανίου καὶ Σιατίστης ANTONIOS

ὑποσημ. 2 ὑποστηρίζει ὅτι δύναται τις νὰ δεχθῇ, ὅτι ὁ Κύριος ἐν Ἰωάννου, 10,6 ἐννοεῖ πολιτικοὺς σωτήρας.

131. Βλ. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Ἐπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, σελ. 368-369, Ἀθήναι, 1954.

132. Oscar Cullmann, Dieu et César, σελ. 25, Paris, 1956.

133. Πρβλ. Ἰωάννου, 10,33.

134. Ἡσαίου, 9,6. Δανιήλ, 7,13-14. Ζαχαρίου, 13,7.

135. Βλ. Oscar Cullmann, State in the New Testament, σελ. 34.

136. Β' Τιμοθέου, 4,2.

137. Λουκᾶ, 23,2. Βλ. καὶ Oscar Cullmann, ἐνθ' ἄν., σελ. 34-35.

Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

(ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ - ΒΙΩΜΑΤΑ - ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ)*

Ἡ σφραγὶς τῆς διδασκαλίας, τῆς διακονίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὡς καὶ τῆς ἀτομικῆς αὐτῶν ζωῆς εἶναι: «κάλλος μὲν ἡ ἀρετὴ, μέγεθος δὲ ἡ Θεολογία, δρόμος δὲ τὸ ἀεικίνητον καὶ μέχρι Θεοῦ φέρον ταῖς ἀναβάσεσι· δύναμις δὲ ἡ τοῦ λόγου σπορά καὶ διάδοσις»²⁹².

Ἄδιαμφισβήτητος παραμένει ἡ ἀνεκτίμητος αὐτῶν προσφορά ὡς ἐπισήμων ἐκπροσώπων καὶ ὁμιλητῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν.

Ἐνδεικτικὸν τῆς μεγάλης αὐτῶν συμβολῆς ἀποτελεῖ ἡ ἀ' Ἐγκύκλιος Συνοδικῆ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὰς ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ περὶ ἰδρύσεως «Κοινωνίας Ἐκκλησιῶν». Ἡ ὡς ἔνω περίφημος ἱστορικὴ Ἐγκύκλιος τοῦ 1920, ἥτις, ὡς γνωστὸν, ἀπετέλεσεν ἀργότερον τὴν βάσιν τῆς ἰδρύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (Ἄμστερνταμ, 1948), συντάχθη ὑπὸ τῶν Καθηγητῶν τῆς Τροφῆς Σχολῆς Σελευκείας Γερμανοῦ Στρηνοπούλου, Ἰωάν. Εὐστρατίου, Β. Στεφανίδου, Β. Ἀντωνιάδου καὶ Π. Κομνηνοῦ. Ἡ Σχολὴ τῆς Χάλκης οἰκειοῦσα, συμφώνως πρὸς τὰ λόγια τοῦ Σχολάρχου αὐτῆς Νεοκαισαρείας Χρυσοστόμου, «τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως καὶ δίδουσα τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι, ὅση αὐτῇ δύναμις, θὰ προσφέρῃ τὴν συμβολὴν αὐτῆς»²⁹³, εἰσῆλθεν ἐνεργῶς εἰς αὐτὴν διὰ τῶν Καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῆς Ἁγίων Ἀρχιερέων, καταστάσα, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, ὁ κατ' ἐξοχὴν φορεὺς τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰδικῶς, καὶ ὀλοκλήρου τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, γενικῶς. Διὰ τῶν αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν βλέποντες καὶ ἀνθρωπίνως κρίνοντες τὰ πράγματα λέγομεν, ὅτι οὐδέποτε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον θὰ ἠδύνατο νὰ διαδραματίσῃ πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ὡς καὶ εἰς τὰς Πανορθόδοξους Διασκέψεις ἄνευ τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ ἐπιτελείου, τ.ἔ. τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου τῆς Σχολῆς.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 594 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 24/1983 τεύχους.

292. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον (PG, 35, 1088).

293. Λόγος Νεοκαισαρείας Χρυσοστόμου, ἐν Ὁρθοδόξια, ΚΒ, 1947, σ. 56.

Ἐτερον τεκμήριον τῆς μεγάλης προσφορᾶς τῶν Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν ἀποτελεῖ ἡ σύνταξις τοῦ διαγράφωντος τὴν δεοντολογικὴν πορείαν τοῦ Π.Σ.Ε. Διαγγέλματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (1973)²⁹⁴.

Ὁ Μητροπολίτης Μύρων Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης, Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ μέλος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, συνοψίζει ὡς ἀκολούθως στὴν συμβολὴν τῶν Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς εἰς τὰ θεολογικὰ καὶ ἄλλα θέματα, τὰ κατὰ καιροὺς ἀπασχολήσαντα τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον: «Ὅλα τὰ μνημειώδους σημασίας κείμενα τοῦ Θρόνου, οἷα ἐπὶ παραδείγματι — ἀναφέρομεν μόνον τὰ προχειρότερον ὑποπίπτοντα εἰς τὴν σκέψιν καὶ μνήμην μας — αἱ Ἀπαντήσεις τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἐκ Δύσεως προσκλήσεις καὶ προκλήσεις τοῦ παρελθόντος ΙΘ' αἰῶνος, ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ Βουλγαρικοῦ θέματος, ἡ ἀναθεώρησις τῶν Ἑθνικῶν Κανονισμῶν, ἡ μελέτη τοῦ Προνομιακοῦ ζητήματος, τὰ Αὐτοκέφαλα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ ἀντιμετώπισις καὶ ἀναίρεσις τῶν νεοφανῶν δογμάτων τῆς Α' Βατικανῆς Συνόδου, οἱ Διάλογοι μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ τῶν Ἀγγλικανῶν, ἡ ἀναγνώρισις τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ἡ διευθέτησις τοῦ θέματος τῆς Μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, ἡ ἀντίρροσις τοῦ Μακρρακισμοῦ, τῶν εὐσεβιστικῶν τάσεων καὶ ἄλλων ρευμάτων, ἡ κατάρτισις τῶν Ἐγκυκλιῶν Πατριαρχικῶν Γραμμάτων περὶ Ἐνότητος τῶν ἐτῶν 1902, 1904 καὶ 1920, αἱ μελεταὶ διὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς Κ.Δ. καὶ ἄλλων θεολο-

294. Πλείονα περὶ τῆς ἐνεργοῦς συμμετοχῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν καὶ τῆς συμβολῆς αὐτῆς εἰς αὐτὴν ἰδὲ Β. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, ἐνθ., ἀν., τ. Β', σσ. 17-23. Γ. ΤΣΕΤΣΗ, Ἡ συμβολὴ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ἐν Ἐπετηρὶς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, Ἀθῆναι 1980, σσ. 259-263.

Τέλος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ πρέπει ὅπως ἰδιαίτερος νὰ ὑπογραμμισθῇ, ὅτι ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης πρώτη μεταξὺ τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν εἰσήγαγεν εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν διδασκομένων μαθημάτων καὶ τὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, τὸ ὁποῖον ἐδίδασκεν ὁ Καθηγητὴς Βασ. Σταυριδῆς.

γικῶν ἐργασιῶν, αἱ Ὁρθόδοξοι Δηλώσεις εἰς πλεῖστα ἐκ τῶν Διαχριστιανικῶν Συνεδρίων καὶ Συνελεύσεων, ἡ σύνταξις μνημειωδῶν Πατριαρχικῶν Κειμένων διὰ μεγάλας ἐπετείους τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἡ σύνταξις Κώδικος Ὁρθόδοξου Πίστεως, ὁ καταρτισμὸς τοῦ Καταλόγου Θεμάτων τῆς Προσυνόδου τὸ κατ' ἀρχάς, τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἐν συνεχείᾳ, ἡ προπαρασκευὴ θεολογικῶς τῆς τελευταίας ταύτης, ἡ σύνταξις τῶν θεολογικῶν κειμένων-εἰσηγήσεων ἐπὶ τῶν ἐξ πρώτων ἐπιλεγέντων θεμάτων διὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, μάλιστα δὲ τῶν κειμένων ἐπὶ τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Ἀκριβείας καὶ Οἰκονομίας, ἡ μελέτη καὶ θεολογικὴ θεμελίωσις τῆς ἄρσεως τῶν Ἀναθεμάτων μεταξὺ ΚΠόλεως καὶ Ρώμης καὶ ἡ ἀξιοποίησις τῶν ἐπιπτώσεων ταύτης, αἱ πλεῖσται ἐκ τῶν φάσεων τῶν ἀναληφθέντων καὶ ἀναλαμβανομένων Θεολογικῶν Διαλόγων κ.λ.π. κ.λ.π., εἶναι τὰ ἐν πάσῃ βραχύτητι δυνάμενα νὰ μνημονευθῶσιν ἐδῶ θέματα, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ στελέχη τῆς Σχολῆς ἐκλήθησαν νὰ προσενέγκωσι τὴν ἐπιστημονικὴν συμβολὴν των. Καὶ τὴν προσήνεγκαν.

«Δὲν ἀναφέρομεν φυσικὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ γενικωτέρας φύσεως θέματα καὶ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τοὺς χώρους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τῆς Διοικήσεως, τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, τῆς Λειτουργικῆς καὶ Τυπικῆς Τάξεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ καὶ ποιμαντικὰ προβλήματα τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας»²⁹⁵.

* * *

Γενικῶς εἰπεῖν, ἡ διδασκαλία τῶν Καθηγητῶν τῆς Πατριαρχικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης δὲν εἶναι ἀπλοῦν βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα ἐξασφαλίσεως τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Τοῦναντίον αὕτη εἶναι μεγαλοπρεπεστάτη ἱεροτελεστία, ἀληθὴς καὶ οὐράνιος μυσταγωγία, καθαρὸν λειτουργημα, ἐσωτερικὴ καθαρισμὸς καὶ ἀνάβασις, ἐτι δὲ οἰκειοποίησις τῆς ἱστορίας τοῦ πνεύματος, ἡ ὁποία συνεχῶς διδάσκει, ἀποκαλύπτει καὶ ἐρμηνεύει. Εἶναι καθαρῶς ὀρθόδοξος, ἐκκλησιαστικὴ, θεολογικὴ, οἰκουμενικὴ, ἐκπολιτιστικὴ καὶ ἐθνικὴ διακονία καὶ ἀποστολή. Σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ διδασκαλία των ὡς διακριτικὸν γνώρισμα ἔχει τὸ μέτρον, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὰς διαστάσεις τοῦ ἀνθρώπου-μαθητοῦ, καθ' ὅτι «πάντων χρημάτων, μέτρον ἄνθρωπος», ἐτι δὲ τὴν καλλιέργειαν ἐλευθέρως

σκεπτομένων, βουλευομένων καὶ δρώντων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐκαλοῦντο νὰ ζῆσουν καὶ νὰ ἐφαρμόσωσι, ἐν τῇ μετέπειτα ζωῇ των, ὡς ἐκκλησιαστικοὶ πλέον ἡγέτες, τὸν νόμον τῆς δημοκρατίας ὡς τὸν συνέλαβεν ὁ Κλεισθένης, τὸν ἐξέφρασε κατὰ τὸν καλύτερον καὶ λαμπρότερον τρόπον ὁ πολὺς Θουκυδίδης εἰς τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Περικλέους, τὸν ἀνέλυσε εἰς βάθος ὁ Ἀριστοτέλης καὶ τὸν διετύπωσαν ὡς ἀπαράβατον συνοδικὸν σύστημα διοργανώσεως καὶ διοικήσεως τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας οἱ Πατέρες καὶ διδάσκαλοι αὐτῆς.

Ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς διακονίας καὶ ἐν τῇ πραγματώσει τῆς θεραπείας τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης ὁ Καθηγητικὸς Σύλλογος τῆς κατὰ Χάλκην Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς ἀκοίμητος φρουρὸς ὢν τῶν ἐθνικῶν ἀξιών καὶ τῶν συμβόλων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους, δὲν βιάζεται νὰ γνωματεύσῃ ὁσάκις ἐρωτηθῆ ὑπὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἀπασχολούντων αὐτὴν θεολογικῶν καὶ ἄλλων προβλημάτων. Λόγω τοῦ προβαδίσματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ τῆς Θεολογικῆς Αὐτοῦ Σχολῆς ὁ Καθηγητικὸς Σύλλογος ἀκούει μετὰ προσοχῆς, ἐμβαθύνει εἰς τὴν προβληματολογία, λαμβάνει σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὰς τυχόν ἀντιδράσεις καὶ κρίσεις τῶν εἰδημόνων καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων, μελετᾷ ἐπισταμένως τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ τεθὲν εἰς αὐτὸν πρόβλημα, ἀφοῦ προηγουμένως ἀξιολογήσει δεόντως τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα καὶ ἀναλογισθῆ τὴν τεραστίαν εὐθύνην, τὴν ὁποίαν διὰ τῆς ἀπαντήσεώς του ἀναλαμβάνει ἐναντι τῆς ἱστορίας, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. «Οὕτως ἦν πρόπον βουλευσασθαι» αὐτοὺς «στιβαρῶς καὶ πράως πρὸς πραγμάτων πάσαις ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιαστικαῖς διαφερόντων. Οὐ γὰρ ὁ ταχύ τι δογματίσας ἔπαινος, ἀλλ' ὁ παγίως καὶ δοκιμώτερον φαίνεσθαι, οὗτος ἀποδεκτός καὶ παρὰ Θεῶ καὶ ἀνθρώπων ὡς οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει»²⁹⁶.

Ὁ Καθηγητικὸς Σύλλογος τῆς Σχολῆς εἰς πᾶσαν αὐτοῦ σκέψιν, ἀπόφασιν καὶ δρᾶσιν ἐνεργεῖ ὅλως αὐτοβούλως καὶ ἀνεξαρτήτως, κρίνει ἀνέτως, συγκρίνει τὰ ὅμοια, ἐκτιμᾷ δεόντως τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν καὶ προτείνει τὰ δέοντα εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς ἤδη ἐλέχθη ἀνωτέρω.

Ἐν κατακλείδι τονίζομεν ὅτι ὅλως ἐκουσίως ἐπεφορτίσθησαν οἱ Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς τὴν σθεναρὰν υπεράσπισιν τῶν ἀπαρραγῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἀνεγνωρισμένων ἡμῶν παραδόσεων, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν συνέχισιν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ μέρος ὅπου ἤνθησεν ὁ λαμπρὸς βυζαντινὸς πολιτισμὸς, ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἐκαδικτοποιήθη, διὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμει-

295. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΔΟΥ, Μητροπ. Μύρων, Τὰ προγράμματα διδασκαλίας καὶ εἰδικῶς ὁ συστηματικὸς κλάδος Θεολογίας εἰς τὴν Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης, ἐν Ἐπετηρίδι Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, Ἀθήναι, 1980, σσ. 97-98.

296. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἐπιστολαί, 265, 3.

κῶν Συνόδων, τὸ «Πιστεύω» τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ δρᾶξ αὕτη τῶν Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς, συνδυάζουσα συντηρητικὸν καὶ προοδευτικὸν πνεῦμα καὶ ἑναρμονίζουσα πολλὰς διαλεκτικὰς καὶ πολωτικὰς ἀντιθέσεις, ἀνέλαβε μετὰ μεγάλης προθυμίας τὴν μυσταγωγίαν τῆς Θεολογίας, χρησιμοποιοῦσα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ τὴν μὴ Ὁρθόδοξον θεολογικὴν γραμματείαν κατόπιν βεβαίως δαψιλοῦς κριτικῆς καὶ ἀναχωνεύσεως αὐτῆς ἐν τῇ πεπυρακτωμένῃ ὀρθοδόξῳ καὶ φαναριωτικῇ καμίνῳ, τῆς ὁποίας ἡ φλῶξ καθιστᾷ αὐτοὺς δικαίους, μεγαλοψύχους, σώφρονες, γνωστικούς, συνετοὺς, φιλαληθεῖς καὶ φιλοτίμους.

Ἡ ὡς ἔνω ὄντως ἐξαιρετος αὕτη προσπάθεια τοῦ Καθηγητικοῦ σώματος τῆς Σχολῆς σὺν τοῖς ἄλλοις διαφαίνεται καὶ εἰς πάσας τὰς αὐτοτελεῖς πραγματείας, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰ διάφορα ἄρθρα, τὰ ὁποῖα οἱ Καθηγηταὶ ἔγραψαν κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰς τὰ ἐπίσημα ὄργανα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τὸ θεολογικὸν αὐτῆς παράρτημα «Νέος Ποιμὴν» καὶ «Ὁρθόδοξία». Τὰ ὡς ἔνω ἐπίσημα ὄργανα, τῶν ὁποίων — λεχθῆτω ἐν παρόδῳ — ἀνυπολόγιστος παραμένει ἡ ἀξία, σημασία καὶ ἡ σπουδαιότης των διὰ τὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν τῆς Ἐκκλησίας, διηύθυναν, κατὰ διαφόρους περιόδους, ὀρισμένοι ἐκ τῶν πλέον ἐπιφανῶν Καθηγητῶν τῆς Τροφῆς γεραρᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία ὡς τηλαυγῆς φάρος ἐφώτισε τὸν ὀρθόδοξον κόσμον διὰ τῶν ναμάτων αὐτῆς καὶ διὰ τῶν ὀρητῶν αὐτῆς Καθηγητῶν καὶ μαθητῶν συνέβαλε τελεσιδικῶς εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ πανορθόδοξου καὶ παγχριστιανικοῦ κύρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου²⁹⁷.

4. Οἱ Καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.

«Εἶναι ἀνάγκη οἱ ἀγαθοὶ νὰ ὑμνοῦνται μὲ τὰς καλυτέρας ὁδὰς, διότι μόνον τοῦτο ἀρμόζει εἰς τοὺς ἀθανάτους. Ἡ σιγὴ τῶν καλῶν ἔργων ὀδηγεῖ εἰς τὴν λήθην τοῦ ἀγαθοῦ».

(Πίνδαρος)

297. Περὶ τῆς στενωπῆς συνεργασίας Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Θεολογικῆς Σχολῆς ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἤδη ἀνωτέρω. Ἐνταῦθα ἀρκούμεθα νὰ προσθέσωμεν ὅτι αἱ μεταξύ των σχέσεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπῆρξαν ἄρισται καὶ ἁρμονικαί. Βεβαίως συνέβησαν καὶ ὀρισμένα γεγονότα — ταῦτα εἶναι ἐλάχιστα — τὰ ὁποῖα διετάραξαν τὰς μεταξύ αὐτῶν λίαν ἁρμονικὰς σχέσεις. Περὶ τούτων ἰδὲ Β. ΑΡΧΟΝΤΩΝΗ, Μητροπολίτου Φιλαδελφείας, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης, ἐν Ἐπετηρίδι Ἐστίας Θεολόγων Χάλκης, σσ. 167-168.

α. Σκοπός.

Εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον οὐδόλως προτιθέμεθα νὰ ἀσχοληθῶμεν λεπτομερῶς μὲ τὴν ζωὴν, τὴν πολυπλευρον δρᾶσιν καὶ τὸ πολυδιάστατον ἔργον τῶν Καθηγητῶν τῆς γεραρᾶς Τροφῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἔργον ὄντως πολυεδρικὸν καὶ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὸν ἅμα καὶ ἐπιστημονικόν. Ἡ συγγραφικὴ αὐτῶν δρᾶσις καὶ γενικώτερον ἡ ὄντως μεγάλη καὶ πολύτιμος αὐτῶν προσφορά τὸσον εἰς τὰ Θεολογικὰ Γράμματα ὅσον καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐξητάσθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Τροφῆς Σχολῆς Βασ. Σταυρίδου²⁹⁸, ὡς καὶ ὑπὸ διαφόρων ἄλλων συγγραφέων τῶν διαφόρων παρ' ἡμῖν Ἐγκυκλοπαιδεῶν, διὸ καὶ δὲν ὑπείσερχόμεθα εἰς τὸν τομέα τούτον. Ὡσαύτως ἐνταῦθα δὲν ἔχομεν τὴν πρόθεσιν νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν ἐν τῇ Σχολῇ κατὰ διαφόρους καιροὺς χρηματισάντων Καθηγητῶν. Ἄλλως τε τοιοῦτόν τι ἐγγεῖρημα ἐξέρχεται τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ τῆς παρουσίας μελέτης, ἐτι δὲ θὰ ὠδήγει ἡμᾶς πολὺ μακράν. Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ παρόντος κεφαλαίου, ὡς καὶ ἐκείνου τῶν Σχολαρχῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, εἶναι λίαν περιορισμένος, συνίσταται δὲ οὗτος εἰς τὴν διατύπωσιν ὀρισμένων στοχασμῶν, σκέψεων, ἰδεῶν καὶ ζωηρῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων ἀφορώντων τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν ἐν γένει συμβολὴν τῶν Καθηγητῶν τοῦ γράφοντος, τ.ἔ. τῆς Δ' περιόδου (1951 καὶ ἐξ.), κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον, κατ' ἐξαιρέσιν δὲ τὴν προσωπικότητα ὀρισμένων Καθηγητῶν τῶν τριῶν πρώτων περιόδων τῆς Σχολῆς (1844-1919, 1919-1923, 1923-1951), οἱ ὁποῖοι εἶναι λίαν γνωστοὶ εἰς τοὺς θεολογικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους οὐ μόνον τῆς Ὁρθοδόξου ἀλλὰ καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ Προτεσταντικῆς ἐν γένει Ἐκκλησίας. Ἐθεωρήσαμεν δὲ τοῦτο ἀναγκαῖον διότι οὗτοι τὸσον διὰ τοῦ παραδείγματός των, ὅσον καὶ διὰ τῶν βασικῶν αὐτῶν συγγραμμάτων ἐπέδρασαν κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Ποιοῦμενοι μνεῖαν τοῦ ὀνόματος αὐτῶν χαρακτηρίζομεν τὴν προσωπικότητά των πρῶτον ὡς ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν καὶ εἶτα ὡς θεραπόντων τῆς κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμης, τ.ἔ. τῆς Θεολογίας.

Οἱ ἀκολουθοῦντες χαρακτηρισμοὶ τῆς προσωπικότητος τῶν Καθηγητῶν καὶ τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου τῆς Τροφῆς Σχολῆς δὲν εἶναι ἕτερόν τι εἰ μὴ καθαρῶς προσωπικὰ βιώματα καὶ ζωηραὶ παιδικαὶ ἀναμνήσεις τῆς τὸσον ὠραίας καὶ ἀνεπαναλήπτου φοιτητικῆς ἡμῶν ζωῆς ἐν τῇ Χάλκῃ, ὅπου ὁ λόγος των μᾶς ἐπυροδοτεῖ συνεχῶς καὶ μᾶς ἐλύτρωνε μὲ τοὺς προβληματισμούς του. Ἐν τοῖς ἐφ' ἐξῆς ἐν ἀδραῖς γραμμαῖς σκιαγραφοῦμεν, περιγράφομεν καὶ χαρακτηρίζομεν τὴν προσωπικό-

298. ΒΑΣ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, «Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης 1923 μέχρι σήμερον», τ. Β, Ἀθήναι, 1968.

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Συχνά ως αἰτία τῶν δυσκολιῶν διὰ τὴν εἰλικρινῆ συμμετοχὴν στὴν θ. Λειτουργίαν, προβάλλεται ἀπὸ πολλοὺς ἡ δυσκολοεξηγήτητος καὶ ἀκατανόητος διὰ τὸν πολὺ κόσμον, ἀρχαιοπεριτῆς γλώσσα. Συνιστᾶται δὲ ὡς εὐκολοφάρμακον ἢ μετάφρασις, ἢ ἀπλοποιήσις, ἢ μεταγλώττισις. Βεβαίως, ἡ διαπίστωσις αὐτῆ ἔχει ἕνα μέρος ἀληθείας. Καὶ αὐτυχῶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὑπάρχουν ἀρκετὲς καλὲς μεταφράσεις στὴν καθωμιλουμένην, ἐκλαϊκευμένες μὲ διαφωτιστικὰ σχόλια. Ἀλλὰ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς λειτουργικῆς κάμψεως καὶ σοβαρᾶς κρίσεως τῆς Λατρείας εὐρίσκεται ἄλλοῦ. Ἡ ἄγνοια τῶν λειτουργικῶν κειμένων δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ζήτημα γλώσσης. Χρειάζεται λειτουργικὴ διαφώτισις καὶ ἐνημέρωσις, κατήχησις συστηματικὴ, κηρύγματα συνεχῆ εἰδικῶς λειτουργικά, ὥστε ὁ πιστὸς ν' ἀρχίσῃ νὰ ἐννοῇ τί κρύπτεται, τί θαθὸ νόημα ἐκφράζει μία φράσις τόσοσυνηθισμένη τῆς Ὑμνογραφίας καὶ τῶν λειτουργικῶν μας κειμένων. Ὑπάρχουν λέξεις ποὺ ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ μεταφραστοῦν ἢ νὰ ἀποδοθοῦν μὲ μιὰ ἀπλῆ μετάφρασις ἢ ἐπιτυχημένην παράφρασι. Ὅλα, ἐξ ἄλλου, δὲν μεταφράζονται. Διότι εὐρίσκονται ἐνώπιον Μυστηρίου. Ἡ γλώσσα, σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, ἐμφανίζεται πτωχὴ μὲ στενὰ ὄρια. Λόγω ἀκριδῶς τῆς φύσεώς των, αἱ λέξεις αὐταί, ἐμποτισμέναι εἰς τὴν θεολογίαν καὶ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, δὲν μποροῦν νὰ μεταφραστοῦν. Διότι δὲν εἶναι πρόβλημα καθαρῶς λέξεων. Ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι πρόκειται περὶ «μυστηρίου» δυσεξηγήτου, ἀνεκφράστου. Πάντοτε δὲ ἀνεγνωρίσθησαν αἱ τεράστια δυσκολία διὰ τὴν γνησίαν ἀπόδοσιν στὴν καθωμιλουμένην τῶν λειτουργικῶν εὐχῶν

καὶ τῆς ὑμνογραφίας, τόσοσιν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, ὅσον καὶ τοῦ Σλαβωνικοῦ. Δι' αὐτὸ εἰς κάθε ἐποχὴν, ἐνεφανίσθησαν «Λειτουργικαὶ Ὁμιλίαι» καὶ «Πατερικά ὑπομνήματα», μὲ πολὺ χρήσιμα σχόλια, διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς πιστοὺς νὰ ξεπεράσουν τὸ τόσοσιν δύσκολο γλωσσικὸ περιβλεπτικὸν καὶ νὰ ἐγγίσουν τὸ σωστικὸν μήνυμα, τὰ δάθη καὶ τὰ ἄδυτα τῶν μυστηρίων.

Μία τέτοια λέξις γαμάτη μυστήριον καὶ δόγμα εἶναι καὶ ὁ λειτουργικὸς ὅρος: «Βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Συχνότατα συναντᾶται στοὺς διαφόρους λειτουργικοὺς τύπους, ὅπως ἐπίσης καὶ στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς μας ὕμνους. Μάλιστα, ἡ ἐναρξὶς τῆς Λειτουργίας, ὅπως κατ' ἐξαιρέσιν, γίνεταί μὲ τὸ «Ἐὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Καὶ παραλλήλως, τόσοσιν στὶς ἐκφωνήσεις, ὅσον καὶ στὶς καθαρῆς εὐχῆς, ὁ Χριστὸς ἀποκαλεῖται: Ἄναξ, «Βασιλεὺς». Ἀσφαλῶς ἡ λέξις «Βασιλεὺς», δὲν πρόκειται νὰ ἐκληφθῆ ἔδῳ ὡς τίτλος διοικητικῆς κοσμικῆς ἰσχύος καὶ δυνάμεως μὲ τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια, ἐν σχέσει μὲ πολιτικὰ καθεστῶτα τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τῶν ἐκτάκτων δυνάμεων τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος ὅπως ἐννοοῦνται στοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας τῆς κλίμακος τῶν κυβερνῶντων μίαν χώραν. Ἡ λέξις «Βασιλεὺς», ὅπως συνέβαινε καὶ στὴν Παλαιάν Διαθήκην, χρησιμοποιουμένη διὰ τὸν ἕνα ἀληθινὸν Θεόν, τὸν Γιαχβέ, δηλοῖ τὴν ἀπόλυτον κυριότητα καὶ ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς κτίσεως, ὁρατῆς καὶ ἀοράτου, ἐπὶ τῆς ζωῆς μας, τῆς δημιουργίας, ἐπὶ τῆς ἱστορίας τόσοσιν ἐκάστου ὅσον καὶ τῆς γενικωτέρας. Ἐκφράζει ὅτι αὐτὸς καὶ μό-

τητα ἐνὸς ἐκάστου τῶν λίαν σεβαστῶν καὶ προσφιλῶν Καθηγητῶν ὡς ἡμεῖς τοὺς ἐγνωρίσαμεν, ἐζήσαμεν καὶ τοὺς ἠσθάνθημεν ὡς διδασκάλους, παιδαγωγούς, πατέρας καὶ ἐπιστήμονας, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως ὡς ἐκκλησιαστικοὺς ἄνδρας, ὡς διαπρυσίους κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς μαθητὰς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὡς ἥρωας καὶ μάρτυρας τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς μας, τέλος δὲ ὡς γνησίους φορεῖς τοῦ πνεύματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς ἐκθρεψάσης αὐτοὺς Τροφῶν Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τῆς οἰκουμενικῆς διαστάσεως τῆς Μῆδης, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὅ,τι ἀκολουθεῖ ἀποτελεῖ ἀπλῶς εὐοσμον θυμίαμα καὶ ἐν μικρὸν πνευματικὸν ἀντίδωρον τῶν ὅσων οὗτοι ἀφειδῶς καὶ μαρτυρικῶς προσέφερον εἰς ἡμᾶς τοὺς μαθητὰς των, ἀποβάντες πρότυπα μιμήσεως, πίστεως, αὐτοθυσίας, ἀλτροῦσμοῦ, γνώσεως, σεμνότητος, ταπεινοφροσύνης, λιτότητος βίου, ἀξιοπρεπείας, ἀφιλοκερδίας, ἀπεχθείας πάσης κολακείας καὶ θωπείας καὶ τεραστίας προσφορᾶς πρὸς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, τὴν Τροφὸν Σχολὴν καὶ τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν Γένος. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι

τὸ ἔργον αὐτῶν τῶν κατηξιωμένων ἀνδρῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐξάρσεως ἐκ μέρους ἡμῶν, διότι ἡ ἀναγνώρισις, ἡ φήμη, τὸ κύρος, ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς αὐτὸ ἔχει ἐκ μέρους ἐτέρων ἐρευνητῶν, καὶ δὴ ἐπὶ διεθνοῦς ἐπιπέδου. Τὸ πράττομεν ἕμεις διότι, ὡς ὀρθῶς τονίζει ὁ σοφὸς ποιητὴς Πίνδαρος, «ἡ ἀρετὴ ποῦ ἐπαινεῖται μεγαλῶνει ὡς τὸ δένδρον». Ἐπαινοῦντες τοὺς σεβαστοὺς, διαπρεπεῖς καὶ πεφλημένους ἡμῶν Καθηγητὰς, τῶν ὁποίων ἡ μορφή καὶ ἡ φήμη ὡς καὶ ἡ μαχομένη αὐτῶν φυσιογνωμία ὑπερέβησαν καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ σύνορα τοῦ θρύλου, ἐπαινοῦμεν αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρετὴν, τὴν Σχολὴν, τὸ Γένος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἀθροῦβως τελεῖ τὸ ἔργον αὐτῆς.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Μητροπολίτης Περιστερίου

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ (ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ) ΖΑΦΕΙΡΗΣ

Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

νον είναι και πρέπει ν' αναγνωρίζεται ως ο χορηγός της ζωής, και αυτός ρυθμίζει τον ρυθμό της ζωής. Ο 'Ωριγένης μάλιστα παρατηρεί, ότι ο Χριστός δεν εξαρτά την εξουσίαν του από οίονδήποτε άλλον. Δεν είναι κατ' ανάγκην, κατ' εντολήν βασιλεύς. Διότι είναι ή «αυτοβασιλεία», ο απόλυτος Κύριος, δεν δανείζεται δηλαδή τον τίτλον του από ένα βασιλικόν γένος «κληρονομικῶ δικαίω» ὅπως συμβαίνει στίς ἐπίγειες δυναστείες. «Αὐτός γάρ ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, καὶ ὡσπερ αὐτός ἐστιν ἡ αὐτοσφία καὶ ἡ αὐτοδικαιοσύνη, καὶ ἡ αὐτοαλήθεια καὶ ἡ αὐτοβασιλεία... (COMM. IN MAT. 14,7. PG 13, 1197. πρὸλ. καὶ ἰ. Χρυσόστομου 'Ομιλ. 5,3 εἰς Ρωμαίους). Κλήμης ὁ Ρώμης ἀποκαλεῖ τὸν Χριστόν: ὁ «βασιλεὺς τῶν αἰώνων» (I Κλ. 61,2). Είναι ὁ «παμβασιλεύς», «ἄναξ ἀνάκτων». Λόγω λοιπὸν τῆς σημασίας καὶ τῆς συχνῆς ἀναφορᾶς τοῦ ὄρου τούτου στήν θ. Λειτουργίαν, ἀφιερώνονται ὀλίγα σημειώσεις διὰ μίαν λειτουργικὴν διαφώτισιν. Τί ἐσήμαινε ὁ ὄρος Βασιλεία - Βασιλεὺς διὰ τοὺς πρώτους χριστιανούς καὶ διατί ἐνωρίτερα τὰ λειτουργικὰ μας κείμενα στηρίζονται, ὡς ἐπὶ θεμελίω, ἐπ' αὐτῶν;

Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὁ ἐκκλησιαζόμενος πρέπει νὰ συνειδητοποιήσῃ, ὅτι προσεύχεται πρὸς τὴν μίαν θεότητα καὶ Βασιλείαν, τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Καὶ αὐτὴ θὰ κατέλθῃ διὰ νὰ ἐνωθῆ μετ' αὐτοῦ. Τὴν Τριαδικὴν αὐτὴν παρουσίαν τονίζει Γερμανὸς ὁ Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι στήν εὐχαριστιακὴν αὐτὴν σύναξιν εἴμεθα φιλοξενούμενοι: τῆς τριαδικῆς ἀγάπης, ὥστε νὰ γίνωμε ναὸς τῆς τρισηλίου θεότητος:

«Τί οὖν τὸ τρισὸν ἐφημίζει τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ τὸ ἐνιαῖον; Οὐ γὰρ Εὐλογητὸς Θεός, ἡ Εὐλογημένη ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία, ἀλλὰ τοῖς προσώποις διηρημένος...».

«Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου πρώτης, ἐμῶν οἱ ἄνθρωποι ὡς εἶναι τρία πρόσωπα ὁ Θεός. Ταύτης δὲ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου μυσταγωγία ἐστὶ τὰ τελούμενα» ἔθεν καὶ ἐν τοῖς προομίοις αὐτῶν ἔδει προλάμπειν καὶ κηρύττεσθαι τὴν Τριάδα» (Ἰστ. Ἐκκλησιαστικῆ PG 98,401).

Ἐδῶ πραγματοποιοῦνται οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου: «ἐφθάσαν ἐφ' ὑμᾶς ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ» (Ματ. 12,28). Συνδικτημόνες τῆς θαυμαστῆς ξενίας Δεσποτικῆς, γινόμεθα τοῦ Μυστικῆ Δείπνου, τοῦ Ἁμνοῦ τοῦ Θεοῦ. Μετέχομεν κατὰ τινὰ τρόπον ἀπὸ τῶρα ἤδη στήν ἐπουράνιον Βασιλείαν, καὶ μετὰ τὸν ἐπίγειον θάνατον, ὅπως παρατηρεῖ Νικόλαος ὁ Καθάσιλας, μετατοπιζόμεθα «ἀπὸ τραπέζης ἐπὶ τράπεζαν, τῆς ἔτι καλυπτομένης ἐπὶ τὴν ἤδη φανερομένην, ἀπὸ τοῦ ἄρτου ἐπὶ τὸ πῶμα» (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Λόγος 4 PG 150, 625A).

Ὁ σήμερον γνωστὸς λειτουργικὸς τύπος τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας δὲν ὑπῆρξεν ἀπὸ μορφολογικῆς πλευρᾶς ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτος. Ἐξελίχθη εἰς τὴν ροὴν τῶν χρόνων, διὰ ν' ἀποκρυσταλλωθῆ εἰς τὴν σημερινὴν πρᾶξιν καὶ μορφήν. Πολλὰ στοιχεῖα ἐκφραστικὰ προστεθήσαν εἰς τὸν

ἀρχικόν σκελετὸν καὶ πυρῆνα διὰ ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἐκάστοτε δημιουργουμένας νέας λατρευτικὰς ἀνάγκας. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ κύριος εὐχαριστιακὸς σκελετὸς ἐμείνεν ὁ ἴδιος. Ὑπάρχει, ἐπομένως, μία καταπληκτικὴ πιστότης καὶ συνέχεια εἰς τὸ οὐσιῶδες ἀφ' ἐνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἀλλαγῆ, ὁσάκις ἐπεβάλλετο, εἰς τὸ ἐπουσιῶδες καὶ στὸ γλωσσικόν ἴδιωμα. Πρέπει: νὰ λεχθοῦν ὅλα αὐτὰ εἰσαγωγικῶς, ἐν σχέσει μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἑναρξιν δι' εὐλογίας τριαδικῆς τῆς Λειτουργίας μετὰ τὰ λόγια τοῦ λειτουργοῦντος:

«Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...».

Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (759 μ.Χ.) συνίστα πρὸς τοὺς κληρικούς, χάριν σαμνότητος, ἡ Λειτουργία ν' ἀρχίζῃ «συνεσκιαιμένως καὶ πανθηρῶς». Ἐξήτει δὲ νὰ μὴ λέγη ἀνακηρύττων ὁ ἱερεὺς τό: «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία...», ἀλλὰ νὰ περιορίζεται ἀπλοῦστα εἰς τό: «Εὐλογημένος ὁ Θεός», εὐρίσκων τοῦτο πλέον σαμνὸν καὶ ταπεινὸν (PG 99, 1688 - 1689). Πάντως δὲν θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν λαβύρινθον τῶν διαφορῶν γραφῶν καὶ λεκτικῶν τροποποιήσεων εἰς τὰ κείμενα καὶ θ' ἀκολουθήσωμεν τὸ σημερινὸν κείμενον εἰς τὴν λειτουργικὴν πρᾶξιν ὡς ἔχει.

Τόσον ἡ εἰσαγωγή καὶ εἰς τοὺς τρεῖς ἐν χρήσει τύπους τῆς Λειτουργίας τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἔσον καὶ αἱ διαφοροὶ ἐκφωνήσεις μετὰ τὴν κατακλιθεῖν των, ἔχουν χαρακτηριστὰ αἴνου καὶ δοξολογίας. Ἐμφανῆς εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ ἐπίδρασις τῆς λειτουργικῆς φρασεολογίας τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Πράγματι ὁ Ἰουδαῖος πρὸ τῆς οἰασθήποτε προσφερομένης θυσίας ἡ ἱκεσίας, ἐδοξολόγει τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου. Ἡ ἴδια τάσις εἰσέδυσεν εἰς τὰ χριστιανικὰ λειτουργικὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων λατρευτικῶν συνάξεων. Τὸ προσευχητᾶριον BERAKHOTH μᾶς διδίδει κατάλογον τῶν συγκλητικῶν αὐτῶν μεγαλυνοῦτων, γνωστῶν ὡς BERAKHA. Δικαίως Νικόλαος ὁ Καθάσιλας¹ παρατηρεῖ ὅτι: «πρώτη δὲ ἀπάσης τῆς ἱερολογίας ἐστὶν ἀρχὴ τῆς δοξολογίας: Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία». Ἀφοῦ ἀναφερθῆ ὑπὸ τοῦ λειτουργοῦντος τὸ ὄνομα τῆς τριαδικῆς θεότητος, συμπληρώνεται μετὰ τὴν ἐπωδὸν «νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν». Καὶ πάλιν Νικόλαος ὁ Καθάσιλας βλέπει εἰς τὸ «Ἀμήν», ὀφειλόμενον κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν νὰ λεχθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ. «Οἱ πιστοὶ πάντες τὸ Ἀμήν ἐπιλέγουσι καὶ τοῦτο τὸ ρῆμα δοῦσαντες οἰκειοῦνται πάσας τὰς ἐκείνου φωνὰς»².

Ὡς εἶναι γνωστὸν τὰ Λειτουργικὰ κείμενα ἀποτελοῦν τὸν δείκτην καὶ τὸ θερμόμετρον τῶν πεποιθήσεων καὶ τῶν πῶθων τῶν προσευχαμένων. Είναι ὁ καθρέπτης, ὅπου φαίνεται ἡ στάσις καὶ τὸ πιστεύω μας ἀφ' ἐνός μὲν εἰς θέ-

1. Ἐρμηνεία θείας Λειτουργίας, 11-12, P.G. 150, 392.

2. ἔ.α. 15, P.G. 150, 401.

ματα επίγεια, και ἀφ' ἑτέρου εἰς θέματα ὑπερβατὰ και ὑπερκόσμη.

Ἡ ἰδέα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ συγχρόνως ὡς πραγματικότητος ἐπιγείου και ἔσχατολογικῆς, κατεῖχε σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν πίστιν και εἰς τοὺς πόθους τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Τὸ προκύπτων ὁμως ἐρώτημα εἶναι: πῶς ὁ πιστὸς θὰ κρατήσῃ τὸ ἰσοζύγιον αὐτὸ χωρὶς ν' ἀπορροφηθῇ ἀπὸ τὸ ὑπερπέραν και τὸ ἀόρατον μέλλον παραμελῶν τὸ παρόν.

Πῶς ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἀντίκρουε τὰς σχέσεις ἐναντι τοῦ θέματος τῆς Βασιλείας; Εἰς ποίαν σχέσιν ἡ ἀπόστασις ἐτίθετο ἢ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησία πρὸς τὴν αἰώνιαν Βασιλείαν; Πῶς τὴν ἀντελαμβάνετο πραγματοποιουμένην ἐπὶ τῆς γῆς; Πεισισημένοι οἱ πιστοὶ ὅτι ἀνήκον εἰς τὸν νέον Ἰσραὴλ, τὸν ἀληθῆ λαὸν τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτόν, ἔδλεπον τὴν πραγματοποίησιν και τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἤδη εἰς τὴν ἐπίγειον πορείαν των. Ἐκεῖ, ἐντὸς τοῦ μυστικοῦ αὐτοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, συναγτᾶται τὸ θεῖον μετ' τὸ ἀνθρώπινον. Ἐκεῖ, λέγει ὁ ἱ. Χρυσόστομος, «νόμιζε και τὸν Βασιλέα τῶν ἀπάντων παρεῖναι»³. Ἐκεῖ ὁ Θεὸς προσφέρεται συνεχῶς, συγκαταβαίνων, κατερχόμενος και διαδιδόμενος, κοινωνῶν και σώζων. Ἐκεῖ ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Χριστοῦ συνεχίζεται σκορποῦσα τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τοῦ Στωροῦ. «Ὅτι, ἐπόθει πάντοτε ὁ ἀνθρωπος, νὰ ἰδῇ τὸν Θεόν, νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζὺ του και νὰ λάβῃ ἀφθαρσίαν ἔναντι: τῆς φθορᾶς, καίτοι φέρει ἀκόμη τὸ ἐπίγειον αὐτὸ σκῆνωμα, χαρὰν εἰς τὸν πόνον και ἀθανασίαν εἰς τὸν θάνατον, τὸ εὐρίσκει εἰς τὴν Λειτουργικὴν ζωὴν.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἔχουν τὴν δεσποτικήτητα δι: συγχρόνως ἢ δὴ ἀπὸ τῶρα μετέχουν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ και καθίστανται: κληρονόμοι: τῶν ἀγαθῶν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Περὶ τούτης κληρονομίας ὁμιλεῖ ἤδη ὁ Παῦλος, (Ἐφ. Ε, δ) ἀπαριθμῶν και τὰ βασικά προσόντα τῶν κληρονόμων: «τοῦτο γὰρ ἔστε γινώσκοντες, ὅτι: πᾶς πόργος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ και Θεοῦ».

Ὁ Παῦλος στενωτάτα συνδυάζει τὰς δύο ἰδέας τῆς Βασιλείας και τῆς κληρονομίας. Ὁ Χριστιανὸς διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἤδη ἀπὸ τῶρα προγεύεται, οικειοποιεῖται τὸ μερίδιον τῆς ἐπουρανίου κληρονομίας (I Κορ. ιε' 50, Ἐβρ. α' 14).

«... ὅτι: σὰρξ και αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσει: οὐ δύναται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ».

«οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικά πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;».

Κατὰ τὴν Παυλικὴν φρασεολογίαν, οἱ θησαυροὶ τοῦ Θεοῦ και ὅσας ὑπεσχέθη εὐλογίας, θ' ἀπονεμηθοῦν ὄχι: ἀδικρίτως και χαριστικῶς, ἀλλ' εἰς ὅσους και μόνον ἐξεπλήρωσαν ὄρους, και ἄρα ἐφ' ὅσον ἀξίως ἔχουν τίτλους κυριότητος και κληρονομίας. Τοῦτο προϋποθέτει ἀνάλογον συμπεριφορὰν και ὑπεύθυνον πολιτείαν. Ἄλλως, ἀποκληρώνονται, στεροῦνται δικαιοματιῶν τῆς ἡτομιασμένης κληρονομίας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ἡ ἰδέα αὐτῆ συναγτᾶται ἐνωρίτερα ἤδη εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην. Ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἔλαβεν ἐκ τοῦ Γιαχβὲ τὴν Χαναάν, γῆν τῆς ἐπαγγελίας και κληρονομίας, (I Βασ. η' 36, Ἱερ. γ' 19).

Αἱ διάφοροι φυλαὶ και οἰκοί, δυναστεῖαι, θὰ λάβουν τὰ ἀνάλογα μερίδια: ὡς τὰ τέκνα διαμοιράζονται: τὴν πατρικὴν κληρονομίαν (Ἀρ. 36,2, Ἱερ. ιγ' 6).

Ἀπὸ ἀπεριόριστον, πανανθρώπινον, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Θεοῦ περιορίζεται στοὺς χρόνους τοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἓνα ἔθνος μόνον. Εἰς Γεν. 15 βλέπουμεν νὰ στενεύουν τὰ ὄρια τῶν κληρονόμων, και ἀπαιτοῦνται ἀπ' αὐτοὺς ἀξιώσεις και πιστότης. Ὁ Θεὸς συντάσσει διαθήκην εὐνοίας ὑπὲρ τοῦ Ἀβραάμ και τοῦ σπέρματός του ἀποκλειστικῶς. Ἐξ αὐτοῦ και χάρις εἰς αὐτόν, ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ καθίσταται ὁ ἀληθὴς και εὐνοούμενος κληρονόμος.

Ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης δέον νὰ μὴ λησμονῇ, ὅτι: κατὰ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον, ὁ πατήρ ὑπογράφει: συμβόλαιον μετ' τὰ παιδιὰ του διὰ νὰ καταστήσῃ ἔγκυρον τὴν διανομὴν τῶν πατρογονικῶν ἀγαθῶν, συγχρόνως δὲ ὁ ἴδιος διατηρῶν τὴν ἐπικαρπίαν. Ἡ πράξις αὐτῆ τῆς δωρεᾶς μεταξὺ ζώντων χαρακτηρίζεται ὡς διαθήκη. Τοιαῦτα συμβόλαια ἦσαν συνήθη εἰς τὸ ἀρχαῖον αἰγυπτιακὸν δίκαιον. Τὰ συναγτῶμεν και εἰς τὴν ἑλληνοστικὴν περίσδον. Παράδειγματα ἐκ τῶν πρώτων στήν Γεν. ιε', 7:

«... ἐγὼ ὁ Θεὸς ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι: τὴν γῆν ταύτην κληρονομήσει».

Ὁ Γιαχβὲ δίδει: τὴν γῆν Χαναάν ὡς ἰδιοκτησίαν στὸν Ἀβραάμ, ἵνα γίνῃ ἀπόλυτος κύριός της μεθ' ὄλων τῶν ἀγαθῶν της. Συγχρόνως ὁμως και τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ θὰ κληρονομήσουν τὸν πατέρα των διαδοχικῶς (Δευτ. α' 8,21, ε', 1, 3, 18, η' 1):

«... ἴδετε, παραδέδωκεν ἐνώπιον ὁμῶν τὴν γῆν: εἰσπορευθέντες κληρονομήσατε τὴν γῆν, ἣν ὤμοσα τοῖς πατέρας ὁμῶν, τῷ Ἀβραάμ και Ἰσαὰκ και Ἰακώβ δοῦνα: αὐτοῖς και τῷ σπέρματι: αὐτῶν μετ' αὐτούς» (Δευτ. α' 8).

«... ἴδετε, παραδέδωκεν ἡμῖν Κύριος ὁ Θεὸς ὁμῶν πρὸ προσώπου ὁμῶν τὴν γῆν: ἀναθάνας κληρονομήσατε, ὃν τρόπον εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ὁμῶν ὁμῖν: μὴ φοβεῖσθε μηδὲ δειλιάσητε» (Δευτ. α' 21).

3. Ὁμιλία εἰς τὰ Σαραφείμ, ε', δ. P.G. 56, 140.

«Και αὐταὶ αἱ ἐντολαὶ και τὰ δικαιώματα και τὰ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΩΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ*

Όμοίως αξιοπαρατήρητος είναι και ο 17ος κανών ταύτης, όστις όρίζει, ότι εις πάσαν γενικώς έπαρχίαν, έχουσαν άγροικιας ή έγχωρίους παροικίας, διακρατεί ταύτας άπαρασαλεύτους ο Έπίσκοπος τής έπαρχίας και μάλιστα εάν κατείχε ταύτας επί τριακονταετίαν άβιάστως. Και εάν κατά τó διάστημα τούτο τών 30 έτών παρουσιασθή άμφισβήτησις τις, οι θεωρούντες έαυτούς ήδικημένους, να δικάζονται υπό τής έπαρχιακής Συνόδου. Έάν δέ τις γενικώς θεωρήσει έαυτόν άδικούμενον υπό του Μητροπολίτου τής έπαρχίας, εις ήν υπάγεται, να καταφεύγη εις τόν Έξάρχον τής Διοικήσεως ή εις τόν Κωνσταντινουπόλεως Θρόνον και ύπ' αυτών να δικάζεται. Έάν δέ páλιν, πόλις τις έκαινίσθη ή μέλλει ίνα καινισθή υπό του βασιλέως και διά βασιλικών διαταγμάτων έδόθησαν εις αυτήν δικαία τινα και προνόμια, εις τήν περίπτωσιν αυτήν ή έκκλησιαστική τάξις θα άκολουθήσει, θα προσαρμοσθή πρós τούς βασιλικούς όρισμούς»⁷⁸.

Οί βυζαντινοί κανονολόγοι προβαίνουνσιν εις έρμηνείαν και περαιτέρω ανάπτυξιν άμφοτέρων τών είρημένων τούτων κανόνων⁷⁹.

Ό 19ος κανών τής Δ' Οίκουμηνικής Συνόδου ποιείται λόγον περι τής συγκλήσεως τών Έπαρχιακών Συνόδων. Έπειδή άνεβάλλετο πολλάκις ή τακτική τούτων σύγκλησις και παρημελείτο ή διάρθρωσις τών έκκλησιαστικών πραγμάτων, καθωρίζετο ή «δις του ένιαυτου επί τó αυτό συντρέχειν καθ' έκάστην έπαρχίαν τούς έπισκόπους, ένθα ο τής μητροπόλεως έπίσκοπος δοκιμάσει, και διορθούν έκαστα τά άνακύπτοντα»⁸⁰.

* Συνέχεια έκ τής σελ. 595 του ύπ' άρ. 24/1983 τεύχους.

78. ένθ' άν. σελ. 138-139.

79. ένθ' άν. σελ. 139 έ.

80. Ά μ. Ά λ ι β ι ζ ά τ ο υ, Οί Έεροί Κανόνες, Έν Άθήναις 1949, σελ. 55-56.

Ό δέ 25ος ταύτης κανών όρίζει «περι τής έντός τριμήνου πληρώσεως τών έπισκοπικών θρόνων»⁸¹.

Ό 28ος κανών αυτής έπικυροί τόν 3ον κανόνα τής Β' Οίκουμηνικής Συνόδου και άποδίδει εις τόν Άρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ίσα πρεσβεία τιμής και προνόμια τών του Ρώμης, «συμπληρούμενος μάλιστα υπό του 9 μετ' άποσπάσματος του 17, δι' ου άναγνωρίζεται ο Καν/πόλεως, ως ο τελεσίδικος διαιτητής τών μεταξύ Έπισκόπων και Μητροπολιτών διαφορών και θεσπίζεται ή αυτοδιοίκησις τών έπαρχιών διά τών έπισκοπικών Συνόδων υπό τήν προεδρίαν του Μητροπολίτου»⁸².

«Όσον είναι άναντίρρητον, ότι ή Δ' έν Χαλκηδόνη Οίκουμηνική Σύνοδος διά τών δύο αυτής κανόνων, 9ου και 17ου, δέν έκαινοτόμησε, δέν εισήγαγε νέον τι εις τήν διοίκησιν τής Έκκλησίας, άλλ' άπλώς με κύρος νομικόν, κανονικόν, περιέβαλεν έθιμον άπό μακρού ήδη διαμορφωθέν, έξ ίσου είναι άναμφισβήτητον, ότι οι κανόνες 9ος και 17ος υπήρξαν τó προανάκρουσμα του περιφήμου 28ου κανόνος, όστις ώλοκλήρωσε τήν τιμήν και τήν δικαιοδοσίαν του Κωνσταντινουπόλεως και έτι μάλλον έξύψωσε τó γόητρον και τó κύρος αυτου»⁸³.

81. ένθ' άν. σελ. 57.

82. Ί ω ά ν. Κ α ρ μ ί ρ η, Τά Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία τής Όρθοδόξου Καθολικής Έκκλησίας. Τόμος Ι. Έν Άθήναις 1952, σελ. 161-162. Γενναδίου, Μητροπολίτου Άηλιουπόλεως και Θείρων. Ίστορία του Οίκουμηνικού Πατριαρχείου, Τόμος Πρώτος. Άθήναι 1953, σελ. 143 έ.

83. Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου, Τó Οίκουμηνικόν Πατριαρχείον έν τή Όρθοδόξω Έκκλησία. Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 211.

κρίματα, όσα έντείλατο Κύριος ο Θεός ήμϊν διδάξα: ύμäs ποιείν ούτως έν τή γή, εις ήν ύμεις εισπορεύεσθε έκεί κληρονομήσα: αυτήν...» (Δευτ. 5' 1).

«... και άκουσον, Ίσραήλ, και φύλαξον ποιείν, όπως εύ σοι ή και ίνα πληθυνθήτε σφόδρα, καθάπερ έλάλησε Κύριος ο Θεός τών πατέρων σου δοϋνά σοι γήν ρέουσιν γάλα και μέλι. και ταύτα τά δικαιώματα και τά κρίματα, όσα έντείλατο Κύριος τοίς υίοίς Ίσραήλ έν τή έρήμυ, έξελθόντων αυτών έκ γής Αιγύπτου» (Δευτ. 5' 3).

«... και ποιήσεις τó άρεστόν και τó καλόν έναντι Κυρίου του Θεού σου, ίνα εύ σοι γένηται: και εισέλθης και

κληρονομήσης τήν γήν τήν αγαθήν, ήν ώμοσε Κύριος τοίς πατράσιν ύμϊν...» (Δευτ. 5' 18).

«Ήάσας τās έντολάς, ως έγώ έντέλλομαι: ύμϊν σήμερα, φυλάξεσθε ποιείν, ίνα ζήτε και πολυπλασιασθήτε και εισέλθητε και κληρονομήσητε τήν γήν, ήν ώμοσε Κύριος ο Θεός ύμϊν τοίς πατράσιν ύμϊν...» (Δευτ. η' 1).

Χάρις στήν διαθήκη του Θεού πρós τόν Άδραάμ, οι άπόγονοί του μετέχουν τής κληρονομίας (Ι Χρον. 15' 16-18, Ψ. 104, Έκκλ. 44,21).

(Συνεχίζεται)

† Ό Σηλυθρίας ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

Ο κανών ούτος παρά τὰς προβληθείσας ἀντιρρήσεις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἐψηφίσθη, τῆς Συνόδου μὴ ἀναγνωρισάσης πρωτεῖα ὑπεροχῆς ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας τούτου. «Ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δὲν ἀνεγνώρισε πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ὡς μαρτυροῦσι τ' ἀνωτέρω, ἀλλ' ὡς γνωστὸν ἡ Σύνοδος αὕτη διὰ τοῦ 28ου κανόνος αὐτῆς, δι' οὗ καθώρισε τὰς προνομίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ΚΠόλεως καὶ ἐξίσωσεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ρώμης, κατήνεγκε καίριον πλήγμα κατὰ πάσης ἰδέας πρωτείου ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ. Οἱ δυτικὸι ἀντιπρόσωποι πρὸς πρόληψιν τῆς διατυπώσεως τοῦ κανόνος ἐξῆλθον τῆς Συνόδου, ἐλπίσαντες νὰ ἐπενεργήσωσι ψυχολογικῶς ἐπὶ τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ κανὼν αὐτῆς ἐγένετο δεκτός, παρὰ τὸ κωλυσιεργικὸν διάβημα ἐκεῖνο τῶν δυτικῶν ἀντιπροσώπων»⁸⁴.

Οὕτω παρά τὰς διαμαρτυρίας τῶν δυτικῶν ἀντιπροσώπων ὁ 28ος κανὼν ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Συνόδου. Δι' αὐτῆς ἀνεγνώρισθη εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης μόνον πρωτεῖον τιμῆς, πρεσβεῖα κατὰ τάξιν τιμῆς καὶ οὐδὲν πλεόν αὐτῶν. Κατὰ τοῦ 28ου κανόνος διεμαρτυρήθη ὁ Ρώμης Λέων Α' (440-461), ἀλλ' ὡς καὶ οἱ ἄλλοι κανόνες, οὕτω καὶ ὁ παρὼν ἐπεκυρώθη διὰ διατάγματος τοῦ Αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ καὶ Οὐαλεντινιανοῦ Γ' τῷ 454.

«Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὅροις ἐπόμεινοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πενήτηντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης Μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομέν τε καὶ ψηφίζομεθα τῶν πρεσβείων τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πενήτηντα θεοφιλεστάτοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς Νέας Ρώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλεία καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ρώμης, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγματι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν»⁸⁵.

Ἐν συνεχείᾳ ἐν τῷ αὐτῷ κανόνι καθορίζονται τὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως: «ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπι-

σκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἀγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἐκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονούντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δέ, καθὼς εἴρηται τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων»⁸⁶.

Ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ «Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ», ἐρμηνεύων τὸν 28ον κανόνα τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου, σημειοῖ καὶ ταῦτα:

«Ἡ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος ὑπαγαγοῦσα ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τοῦ 28ου κανόνος, τὰς τρεῖς Διοικήσεις Πόντου, Ἀσίας καὶ Θράκης μετὰ τῆς διασπορᾶς αὐτῶν, δὲν περιώρισε, ἀσφαλῶς, τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Εἰς τὸν Θρόνον Κωνσταντινουπόλεως παρεχωρήθησαν δικαιώματα, οὐχὶ ὅπως ἐπιτηδᾶ εἰς ξένην ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν καὶ δικαιοδοσίαν, ἀλλ' ὅπως ἔχη δικαιοδοσίαν τοῦ χειροτονεῖν ἐπίσκοπους ἐν πάσαις ταῖς τότε βαρβαρικαῖς χώραις τῆς μέσης καὶ βορείου Εὐρώπης, μέχρι τῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφέρειας καὶ δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης»⁸⁷.

«Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, τόσον ἡ Β' ὅσον καὶ ἡ Δ' (ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ καὶ πρὸς τὴν Α', ὅπως καὶ «πρὸς τὴν προγενεστέραν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας»), πράγματι ἀνεγνώρισαν ἢ ἀπένειμαν πρεσβεῖα ἐξουσίας καὶ πρεσβεῖα τιμῆς εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ὃν τρόπον καὶ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης»⁸⁸.

Ἐπιπροσθέτως ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐπέληφθη τῆς ὑποθέσεως τῆς διευθετήσεως τῶν ὁρίων τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, προβιάσασα τὸν Ἐπίσκοπον αὐτῶν εἰς Πατριάρχην, πέμπτον κατὰ σειρὰν τῶν πρωτείων τιμῆς. Εἰρήσθω δ' ὅτι εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι συγκληθεῖσαν Δ' Οἰκου-

86. ἐνθ' ἀν. σελ. 59.

87. Μητροπολίτου Σάρδεων Μάξιμου, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ. Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 238. Μητροπολίτου Ἡλίουπόλεως καὶ Θείρων Γενναδίου, «Τὰ ἰδιαίτερα δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἐναντι τῶν ἄλλων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν», «Ὁρθοδοξία», Κωνσταντινούπολις 1931, σελ. 404. Παν. Ι. Μπούμη, Πρεσβεῖα ἐξουσίας τῶν Ἱερῶν Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως (Ἐρμηνεῖα τοῦ γ' κανόνος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου). «Θεολογία». Ἀθήναι 1982, σελ. 1084-1101.

88. ἐνθ' ἀν. σελ. 1100.

84. Χρυσόστομος Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Ἀθήνησι 1930, σελ. 38. 29 ἐξ. 40 ἐ.

85. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες. Ἐν Ἀθήναις 1949, σελ. 58-59.

μενικήν Σύνοδον προσήλθεν ὁ Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιος μετὰ τῶν ἐκ Παλαιστίνης Ἐπισκόπων. «Ἐν αὐτῇ δέ, τέλος, ὁ Ἰουβενάλιος ἐζήτησε τὴν κατακύρωσιν τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου. Ὁ Ἀντιοχείας Μάξιμος ἀντίστατο κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ «μετὰ πολλὴν φιλονικίαν» ἐπετεύχθη συμφωνία, ἡ δὲ ἁγία Σύνοδος ἐν τῇ ἐβδόμῃ Πράξει αὐτῆς ἀνεγνώρισε τὰ δίκαια τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Τοῦτου γενομένου οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Βασιλέως Μαρκιανοῦ εἶπον «ἔργον καὶ τοῦτο γένηται τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς τοῦ θειοτάτου ἡμῶν Βασιλέως προθέσεως, ὥστε τὰ ἀμφισβητούμενα παρ' αὐτῶν τῶν φιλονικεῖν δοκούντων, ὁμογνώμονι τέμνεσθαι προθέσει. Ἡ κατὰ σύμβασιν τοίνυν Μαξίμου, τοῦ ἁγιοτάτου Ἐπισκόπου Ἀντιοχείων καὶ Ἰουβενάλιου, τοῦ ὁσιοτάτου Ἐπισκόπου τῆς Ἱεροσολυμιτῶν γενομένη συναίνεσις, ἣν ἡ ἑκατέρου κατάθεσις ἐδήλωσε, βεβαία καὶ ἐξ ἡμετέρας ἀποφάσεως ἀπὸ τῆς ψήφου τῆς ἁγίας Συνόδου, εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον διαμένει. Τοῦτέστιν ὥστε Μάξιμόν τε τὸν ὁσιοτάτον Ἐπίσκοπον, εἶπουν τὴν ἁγιοτάτην Ἀντιοχείων Ἐκκλησίαν τὰς δύο Φοινίκας καὶ τὴν Ἀραβίαν ἔχειν ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, Ἰουβενάλιον δὲ τὸν ὁσιοτάτον Ἐπίσκοπον τῆς Ἱεροσολυμιτῶν, εἶπουν τὴν ὑπ' αὐτὸν ἁγιοτάτην Ἐκκλησίαν, τὰς τρεῖς Παλαιστίνας ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν ἔχειν, ἀργούντων κατὰ κέλευσιν τοῦ θειοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου ἡμῶν Δεσπότη, πάντων τῶν πραγματικῶν καὶ τῶν ἄλλως πορισθέντων τοῖς μέρεσι θείων γραμμάτων καὶ τῶν περιεχομένων αὐτοῖς προστίμων ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως»⁸⁹.

«Οὕτως ἔληξε τὸ μέγα τοῦτο γεγονός ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ἧς ὁ Ἐπίσκοπος κοσμεῖται ἕκτοτε ὑπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος, χειροτονεῖ τοὺς Μητροπολίτας καὶ τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Παλαιστίνης, συγκαλεῖ Συνόδους καὶ προεδρεύει αὐτῶν, εἶναι ἴσος πρὸς τοὺς λοιποὺς Πατριάρχας, ὧν τὸ ἀξίωμα διεμορφώθη ὀριστικῶς διὰ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ ἐπίτευξις τοῦ μεγάλου τούτου ἀξιώματος τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ὄλως ἔκτακτον σημασίαν, ἣν εἶχε προσλάβει ἡ Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τῆς Α' μέχρι τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ ἵδρυσις τῶν μεγαλοπρεπῶν ναῶν ἐπὶ τῶν ἁγίων Τόπων καὶ ἡ

πλήρης ἐν Παλαιστίνῃ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπικράτησις, ἡ συνδρομὴ προσκυνητῶν ἐξ ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἡ ἐμφάνισις σπουδαίων Ἐπισκόπων καὶ διδασκάλων καὶ οἱ ἀγῶνες αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας, τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τῶν εὐσεβῶν Βασιλέων πρὸς τοὺς ἁγίους Τόπους, καὶ τέλος ἡ ἀκμὴ μὲν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ παρακμὴ δὲ τῆς Καισαρείας, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων»⁹⁰.

«Τελευταῖος κατὰ τὸν χρόνον καὶ τὴν τάξιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν πατριαρχῶν ἐτάχθη ὁ Ἱεροσολύμων, ἕνεκα τῶν ἐξαιρετικῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὐρέθη ἡ πόλις αὕτη. Τοῦτο δεικνύει, ὅτι ὀρθότερα εἶναι ἡ ἀντίληψις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι κυρίως ἡ πολιτικὴ σημασία τῆς πόλεως ὥριζε τὰ πρεσβεῖα τιμῆς, ἄλλως ὁ Ἱεροσολύμων ἔπρεπε νὰ τίθεται εἰς τὴν πρώτην θέσιν καὶ πρὸ τοῦ Ῥώμης»⁹¹. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὸν Ἱεροσολύμων ἀπενεμήθη ὑπὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ τίτλος τοῦ Πατριάρχου, καταλαβόντος τὴν τετάρτην θέσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν Πατριαρχῶν (πρβλ. 36 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου 691)⁹².

(Συνεχίζεται)

ΤΙΤΟΣ ΕΜΜ. ΜΑΤΘΑΙΑΚΗΣ

Μητροπολίτης

πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου

90. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων. Ἐν Ἀθήναις 1970, σελ. 186-187. Ἰωάννου Καρμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τόμος Ι. Ἐν Ἀθήναις 1952, σελ. 162. Α. Μουσικίδου, Ἡ πρᾶξις τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, δι' ἧς ὁ Ἐπίσκοπος Αἰτίας Ἰουβενάλιος ἀνεκηρύχθη Πατριάρχης, ἐν «Ν. Σιών» 46, 1951, σ. 1, 8. Μ. Καρπιπέρη, Τὸ Πατριαρχεῖον τῶν Ἱεροσολύμων 451-1951, αὐτόθι σελ. 9 ἐξ., 71 ἐξ., 145 ἐξ.

91. Βασ. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. Ἀθήναι 1948, σελ. 258 ἐξ. Mansi 7, 179.

92. ἐνθ' ἄν. σελ. 260. Β. Ι. Φειδᾶ, Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν. Ἀθήναι 1967.

89. Ἀρχιμ. Ἰππολύτου, Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ἐν ταῖς Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις Γ' καὶ Δ', «Νέα Σιών» ΙΖ 1922, σελ. 515 ἐξ. Τιμοθέου Ἱεροσολύμων, Ὁ Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιος καὶ τὰ «ψευδῆ ἔγγραφα», «Νέα Σιών» ΛΒ', 1937, σ. 698 ἐξ.

ΜΕΤΡΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΩΔΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΜΑΣ ΠΟΙΗΣΙΝ*

Κατά συνέπειαν, δέον νά θεωρηθοῦν ὡς ἰσχύουσαι πάντοτε αἱ διαπιστώσεις ὅτι «ἡ ὕμνογραφία τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας... δέν ἔχει οὐδέν τὸ κοινὸν μὲ τὴν ἀρχαίαν μετρικὴν» καὶ ὅτι «οὐδὲν σχῆμα στροφῆς, ἐκ τῶν γνωστῶν καὶ χρησίμων ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀνταποδίδεται ἀπαραλλάκτως ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς στροφαῖς».

Προσφωδιακὰ βεβαίως μέτρα ἐχρησιμοποίησε σειρά χριστιανῶν ποιητῶν, ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἤδη αἰῶνος μέχρι σχεδὸν καὶ τοῦ τέλους τῆς βυζαντινῆς περιόδου, ὁ πλεόν ἀξιόλογος ἐκ τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός († 390). Ἀλλὰ ὀλόκληρος ἡ προσφωδιακὴ χριστιανικὴ ποιήσις, καὶ αὐτὴ «ἡ ὑψηλὴ καὶ μεγάλη» τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, ἐκ 18.000 στίχων, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Edm. Bouvy «θὰ παραμεινῆ ὡς εἷς ἐκ τῶν πλουσιωτέρων θησαυρῶν τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως», ὑπῆρξε λογία, προσωπικὴ δὲ ποιήσις, ἀπρόσιτος, λόγω τῆς ἀρχαίας γλώσσης τῆς καὶ τῶν πεπαλαιωμένων προσφωδιακῶν μέτρων τῆς, εἰς τὸν λαόν, διὸ καὶ οὐδέποτε εἰσήχθη εἰς τὴν λατρείαν, καί, συνεπῶς, οὐδὲ καὶ συνεδέθη ποτὲ μετὰ μέλους.

Ἐξαιρέσειν ἀποτελοῦν οἱ τρεῖς ἱαμβικοὶ κανόνες, εἰς τὴν Γέννησιν, τὰ Θεοφάνεια καὶ τὴν Πεντηκοστήν, οἱ ὀρθῶς ἀποδιδόμενοι εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, οἱ ὁποῖοι, λόγω τοῦ κύρους τοῦ ἀνδρός, ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὑπερμάχου τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τὰς εἰκονομαχικὰς ἐριδας, συμπεριελήφθησαν εἰς τὰς Ἀκολουθίας τῶν ἐν λόγῳ ἑορτῶν.

Σημαντικώτερα ὅμως καὶ πλεόν ἐπίμονος ὑπῆρξεν ἡ προσπάθεια, ὅπως ἀποδειχθῆ ἢ προέλυσισ τοῦ τονικοῦ μέτρου ἐκ τῆς συριακῆς ποιήσεως, συγκεκριμένως δὲ ἐκ τῆς ποιήσεως τοῦ σημαντικωτέρου Σύρου ποιητοῦ, Ἐφραῖμ τοῦ Σύρου († 373).

Ὁ λόγιος οὗτος ἀνάχωρητῆς καὶ πιθανώτατα ἰδρυτῆς τῆς περιφήμου Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Ἐδέσσης, ἐκτὸς τῶν πολλῶν εἰς πεζὸν λόγον ἔργων του, ἔγραψε καὶ μακρὰν σειρὰν ἐμμέτρων ὁμιλιῶν, ποικίλου θεολογικοῦ περιεχομένου, ὡς καὶ πλῆθος ὕμνων, «ἀμφὶ τὰς τριακοσίας μυριάδας ἐπῶν», ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐκκλησ. ἱστορικὸς Σωζόμενος († περὶ τὸ 450), πανηγυρικοῦ, ἀντιαιρετικοῦ, ἐποικοδομητικοῦ καὶ λειτουργικοῦ περιεχομένου.

Πολλὰ ἐκ τῶν πεζῶν καὶ ποιητικῶν ἔργων τοῦ Ἐφραῖμ εἶχον μεταφρασθῆ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, μεγάλοι δὲ Πατέρες καὶ ἐκκλ. συγγραφεῖς (ὡς οἱ Ἰερώνυμος, Ἰωάνν. Χρυσόστομος, Θεοδώρητος, Φώτιος κ.ά.), μετὰ θαυμασμοῦ ὁμιλοῦν περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου.

Τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ποιήσεως ἐπέσυρεν ἡ μετρικὴ δομὴ καὶ τῶν ὁμιλιῶν, ἀλλὰ κυρίως τῶν ὕμνων τοῦ Ἐφραῖμ, τὸ «Ἐφραῖμιον» ὡς ὀνομάσθη μέτρον των. Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν, ξένοι ἰδίᾳ ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες, ὑπεστήριξαν παλαιότερον, ὅτι «ἀπεδείχθη, δῆθεν, πειστικῶς» ὅτι, «τῆς τονικῆς ρυθμοποιίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, τὰς ρίζας, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν ἐν τῇ θρησκευτικῇ ποιήσει τῶν Σύρων» καὶ ὅτι τό, ὡς ἄνω, «Ἐφραῖμιον» μέτρον συγκεκριμένως ὑπῆρξε τὸ πρότυπον τοῦ τονικοῦ μέτρου τῆς ποιήσεως αὐτῆς, τὸ ὁποῖον φυσικὸν ἦτο, κατ' αὐτοῦς, νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ὁ ἐκ Συρίας, ὡσαύτως, καταγόμενος Ρωμανὸς ὁ Μελωδός.

Παρεγνωρίσθη ὅμως τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἐφραῖμ δέν ἐδημιούργησεν ἴδιον μέτρον διὰ τὴν πλουσίαν ὄντως καὶ ἀξιόλογον ποιήσιν του, ἀλλὰ ἐμιμήθη ἀπλῶς τὸ μέτρον (καὶ τὰς μελωδίας) τῶν παλαιότερων Σύρων ποιητῶν καὶ ὁπαδῶν τῶν γνωστικῶν αἱρέσεων τῆς ἐποχῆς του, τοῦ ἑλληνομαθοῦς Βαρδεσάνου († 222) καὶ τοῦ παιδευθέντος εἰς τὰς τότε Φιλοσοφικὰς Σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν υἱοῦ του Ἀρμονίου, τὸ ὁποῖον οἱ αἱρεσιάρχαι οὗτοι ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τοὺς, συνοδευομένους καὶ ὑπὸ ὠραίων μελωδιῶν, ὕμνους των, πρὸς εὐχερεστέραν, καὶ δι' αὐτῶν, διάδοσιν τῶν κακοδοξιῶν των, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μέτρου των καὶ τῶν μελωδιῶν των συνέταξε τοὺς ὀρθοδόξους ὕμνους του. Ὁ Ἐφραῖμ δὲ παρέλαβε καὶ τὸ μέτρον καὶ τὰς μελωδίας ἐκ τῶν ὕμνων τοῦ Ἀρμονίου ἰδίᾳ, διὰ νὰ δυναθῆ νὰ ἀντικρούσῃ ἀποτελεσματικώτερον τὰς αἱρετικὰς του δοξασίας, διὰ τῶν ἰδίων δὲ μέσων, μετρικῆς καὶ μελωδικῆς ἐκφράσεως, τὰ ὁποῖα καὶ οὗτος ἐχρησιμοποιεῖ.

Καθὼς μαρτυρεῖ ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς Σωζόμενος, ἐπειδὴ ὁ Ἐφραῖμ ἐβλεπε τοὺς Σύρους νὰ παρασύρωνται ἀπὸ τὰς αἱρετικὰς δοξασίας τοῦ Ἀρμονίου, ἐνεκα τῆς ὠραιότητος τῆς μελωδίας τῶν ὕμνων του, καίτοι αὐτὸς δέν εἶχεν ἑλληνικὴν μόρφωσιν, «καίπερ ἑλληνικῆς παιδείας ἄμοιρος», προσεπάθησε νὰ κατανοήσῃ τὴν μετρικὴν δομὴν τῶν ὕμνων τοῦ Ἀρμονίου καί, βάσει τῶν μέτρων καὶ τῶν μελωδιῶν τῶν ὕμνων ἐκεῖ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 599 τοῦ ὑπ' ἀρ. 24/1983 τεύχους.

νου, ἐποίησεν ἑτέρους ὕμνους μὲ ὀρθόδοξον περιεχόμενον. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Σύροι ψάλλουσιν ὕμνους τοῦ Ἐφραΐμ, ἀλλὰ πεποιημένους συμφώνως πρὸς τὰ μέτρα καὶ τὰς μελωδίας τῶν ᾠδῶν τοῦ Ἀρμονίου, «οὐ τοῖς Ἀρμονίου συγγράμμασιν, ἀλλὰ τοῖς μέλεσιν χρώμενοι» (Ἐκκλ. Ἱστορ. 3,16).

Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς βεβαίως καὶ ὁ Θεοδώρητος Ἐπίσκοπος Κύρου († περὶ τὸ 460) εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν του Ἱστορίαν (4,26). Ὁ Ἐφραΐμ, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, «λαβὼν τὴν ἁρμονίαν τοῦ μέλους» ἐκ τῶν ὕμνων τοῦ Ἀρμονίου, τὴν ἐχρησιμοποίησεν διὰ τοὺς ὀρθοδόξους ὕμνους του «καὶ τοιοῦτοτρόπως προσέφερον εἰς τοὺς ἀκούοντας γλυκύτατον, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμον φάρμακον», τὴν ὀρθόδοξον, δηλαδή, διδασκαλίαν, διὰ τῶν μελωδικῶς ψαλλομένων ᾠδῶν του.

Ἐκ τῶν αὐτῶν ὁμοῦς πηγῶν πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Ἀρμόνιος ὠδηγήθη εἰς τὴν μετρικὴν δομὴν καὶ τὴν μελωδικὴν ἐπέδυσιν τῶν ᾠδῶν του («διὰ τῶν παρ' Ἑλλήσιν λόγων», ἐκ τῆς ἐλληνικῆς, θὰ ἐλέγομεν, ποιητικῆς καὶ μελωδικῆς παραδόσεως. «Ἀρμόνιον φασιν, γράφει ἐπὶ λέξει ὁ Σωζόμενος, διὰ τῶν παρ' Ἑλλήσιν λόγων ἀχθέντα πρῶτον μέτροις καὶ νόμοις μουσικοῖς τὴν πάτριον φωνὴν ὑπαγαγεῖν καὶ χοροῖς παραδοῦναι» (Ἐκκλ. Ἱστορ., 3,16).

Ἄλλα ἐλληνικὰ κείμενα μὲ τονικὸν ρυθμὸν ἐκ τῶν δύο πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων δὲν ἦσαν γνωστά. Ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν δὲ χριστιανικῶν ὕμνων ἄλλοι, ὡς ὑπεστηρίχθη, εἶχον ποιητὴ κατὰ τὸ πρότυπον τῶν βιβλικῶν κειμένων καὶ εἶναι δυσχερὲς νὰ διαπιστωθῇ εἰς αὐτοὺς μετρικὴ δομὴ. Εἰς ἄλλας δὲ περιπτώσεις τὸ μέτρον ἔχει ἀντικαταστήσει ἡ ἐπισημότης τοῦ ὕφους, ἡ ἐμμελής ἀπαγγελία, τὸ συνοδεῦον τὰ ψαλλόμενα κείμενα μέλος κλπ. Πράγματι δὲ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ὄντως κάποια ρευστότης μεταξὺ ποιητικοῦ, ἐρρυθμοῦ καὶ πεζοῦ λόγου εἰς τὰ ψαλλόμενα κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κείμενα.

Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς σὺν τῷ χρόνῳ διαπιστοῦται ὅτι εἰς πολλὰ παλαιοχριστιανικὰ ἐλληνικὰ λειτουργικὰ κείμενα, ὕμνους, εὐχὰς κλπ., θεωρούμενα παλαιότερον ὡς πεζά, ὑπάρχει ἀναντιρρήτως τονικὴ τις μετρικὴ δομὴ. Τὸν τέταρτον δὲ αἰῶνα ἀσφαλῶς, ἀλλὰ πιθανότατα καὶ κατὰ τὸν τρίτον, ἐχρησιμοποιοῦτο εἰς τοὺς ψαλλομένους εἰς τὴν λατρείαν ὕμνους καὶ τὸ τονικὸν μέτρον, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν, ὑπὸ τὴν τελείαν του πλέον μορφήν, εἰς τὴν ποιήσιν τῶν Κοντακίων τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ βου αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ εἰς δεῖγματὰ τινὰ παρομοίων ἀτελεστέρων ὕμνων τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Ἄλλὰ ἀπὸ ποῖα ἀκριβῶς ἐλληνικὰ χριστιανικὰ κείμενα παρέλαβαν τὴν τονικὴν δομὴν τῶν ἐμμέτρων ὁμιλιῶν των καὶ τῶν ὕμνων των οἱ Σύροι ποιητὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρίτου αἰῶνος;

Ὁ Κάρλος Κρουμβάχερ, μὴ ἀποδεχόμενος τὴν προέλευσιν τοῦ τονικοῦ ρυθμοῦ ἐκ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἔγραφεν, ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1891, εἰς τὸ κλασ-

σικὸν ἔργον του, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, ὅτι εἰς τὸν ρυθμικὸν πεζὸν λόγον, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς νεαρᾶς πλέον προσωδίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναζητηθῇ «ἡ πρώτη καὶ ἀληθὴς πηγὴ τῆς τονικῆς ρυθμοποιίας». («Πρὸς ἀντικατάστασιν (τῆς νεαρᾶς προσωδίας), διευκρινίζει, φυσικῶς ἦλθε πρῶτον ὁ ρυθμικὸς πεζὸς λόγος, ὅστις, τελειοποιῶν τὰς ἀπηχῆσεις καὶ ἐπαναλαμβάνων ὁμοιόμορφα συμπλέγματα, κατήνησεν εἰς τὴν ρυθμικὴν ποιήσιν» (μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου, τ. 2, σ. 612-3).

Πράγματι, κατὰ τὸ ἔτος 1940, ἐδημοσιεύθη ἐξ ἀποσπασμάτων πατύρου καὶ τὸ πρωτότυπον ἐλληνικὸν κείμενον ὁμιλίας «εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου» τοῦ Μελιτωνος Σάρδεων, τοῦ ἀκμασάντος περὶ τὰ μέσα τοῦ 2ου αἰῶνος. Ἀμέσως διεπιστώθη ὅτι τὸ ἀξιόλογον αὐτὸ κείμενον ἐνεφάνιζεν, ἐν πρώτοις, τὴν αὐτὴν ποιητικὴν δομὴν, τὴν ὁποῖαν εἶχον καὶ αἱ ἐμμετροὶ ὁμιλίαι τοῦ Ἐφραΐμ, ἀν καὶ ἦτο κατὰ δύο ὀλοκλήρους αἰῶνας παλαιότερα ἐκείνων. «Ὅτι, ὡσαύτως τὸν δεῦτερον ἤδη αἰῶνα ἐκαλλιεργεῖτο, πράγματι, καὶ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ὁ ἐλληνικὸς ρυθμικὸς πεζὸς λόγος, τὸν ὁποῖον ὁ Κ. Κρουμβάχερ ὑπέθεσεν ὡς «πρῶτην καὶ ἀληθῆ πηγὴν» τοῦ τονικοῦ μέτρον.

Κατὰ συνέπειαν, πολὺ φυσικώτερον καὶ ὀρθότερον εἶναι, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶχομεν ἐπισημάνει, νὰ ἀναζητηθῶμεν τὴν προέλευσιν τοῦ τονικοῦ ρυθμοῦ οὐχὶ εἰς τὴν πενιχρὰν Συριακὴν πνευματικὴν καὶ ποιητικὴν παράδοσιν, ἐν συγκρίσει βεβαίως πρὸς τὴν ἐλληνικὴν, ἀλλὰ ἐντὸς τῆς ἐλληνικῆς πνευματικῆς παραδόσεως καὶ ἐν τῇ φυσιολογικῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων καὶ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι, ἐκ τῆς αὐτῆς ἐλληνικῆς πηγῆς, ἦντλησαν καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σύροι χριστιανοὶ ποιητὰ.

Τὴν κοινὴν αὐτὴν ρυθμικὴν ρίζαν ἐκαλλιέργησαν, ἐνδεχομένως, ἐντονώτερον, κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, οἱ Σύροι Χριστιανοὶ ποιητὰ καὶ διὰ τοῦ Ἐφραΐμ ἐπέδρασαν οὗτοι, πιθανῶς, καὶ εἰς τοὺς καταγομένους ἐκ τῆς ἐξελληνισθείσης Συρίας Ὑμνωδοῦς, ἐν οἷς καὶ ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, εἰς τοὺς ὁποίους ὁμοῦς δὲν θὰ πρέπει νὰ ἦτο οὔτε ἄγνωστος οὔτε ξένος ὁ τονικὸς ρυθμὸς.

Ἄλλωστε, ὁ μοναδικὸς εἰς πλαστικότητα καὶ ἀπαλότητα μετρικὸς ρυθμὸς, ὁ ὁποῖος συνοδεῦει τὸ ὑψηλὸν περιεχόμενον τῶν ὕμνων τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, πείθει τὸν μελετητὴν ὅτι οὗτος δὲν εἶναι ξένον στοιχεῖον εἰς τὰ νέα αὐτὰ λυρικά δημιουργήματα τοῦ ἐκχριστιανισθέντος ἐλληνικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ εὐπλαστος καὶ πολύμορφος, τολμηρὰ πράγματι καὶ, συνεπῶς, γνησίᾳ ἐλληνικῇ ποιητικῇ ἔκφρασις, διὰ τῆς ὁποίας, ὅπως ἀβιάστως, ἀναπέμπεται ἡ προσευχὴ τοῦ Ὑμνωδοῦ, ὡς παφλάζων ποταμὸς ἐντὸς τῆς φυσικῆς κοίτης του.

(Συνεχίζεται)

ΑΝΔΡΕΑΣ ΦΥΤΡΑΚΗΣ

Ὁμοτ. Καθηγητῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ε Π Ε Τ Η Ρ Ι Δ Α

Ι Ε Ρ Ο Ψ Α Λ Τ Ω Ν Ε Λ Λ Α Δ Ο Σ

(Π Ρ Ο Ο Ι Μ Ι Α Κ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α)

Μουσικολογιώτατοι 'Ιεροψάλτες τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος

Τὸ 'Ίδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος προχωρεῖ στὴν πραγματοποίηση ἑνὸς βασικοῦ σχεδίου, ποὺ πολὺ καιρὸ τὸ μελέτησε καὶ τὸ ἐτοίμασε· τὴν σύνταξη δηλαδὴ καὶ δημοσίευση τῆς 'Ἐπετηρίδος τῶν 'Ιεροψαλτῶν τῆς 'Ελλάδος. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1979, σὲ δημοσίευμα γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ «'Ημερολογίου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος 1980» εἶναι κίωλας διατυπωμένη ἢ συγκεκριμένη πρότασή μου.

«Θὰ ἦτο ὁποσδήποτε εὐχῆς ἔργον —κάμω τὴν πρόταση— ἐν «'Ημερολόγιον» τῶν προσεχῶν ἐτῶν νὰ συμπεριλάβῃ μίαν 'Ἐπετηρίδα τῶν 'Ιεροψαλτῶν τῶν ἱερῶν ναῶν τῆς 'Ελλάδος καὶ νὰ ἀναφέρῃ, κατὰ Μητρόπολιν, τὰ ὀνόματα τῶν πρωτοψαλτῶν, κυρίων συνεργατῶν τῶν Μητροπολιτῶν κατὰ πάσας τὰς τελετουργικὰς αὐτῶν πράξεις. 'Ἄλλωστε τὸ «'Ημερολόγιον» ἀπευθύνεται καὶ ἀφορᾷ κατὰ ἴσον, ἐὰν ὄχι μείζονα λόγον εἰς τοὺς 'Ιεροψάλτας» ('Εκκλησία, ἀριθ. 23-24 / 1 καὶ 15 Δεκεμβρίου 1979, σ. 530).

Τὸ «'Ημερολόγιον, ὅμως, τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος», ἀπ' τὸ ἔτος 1980 κατάργησε καὶ τὴν, χρήσιμη ὁποσδήποτε, «'Ἐπετηρίδα Θεολόγων κληρικῶν τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος» καὶ ἀπέκλεισε ἔτσι στὴ γένεσὴ τῆς τὴν ἰδέα αὐτὴ καὶ πρόταση γιὰ δημοσίευση ἔκτε μῶς 'Ἐπετηρίδας 'Ιεροψαλτῶν. Ὁ ἀποκλεισμός αὐτὸς συνέβαλε στὴν ἀπόφαση νὰ δημοσιευθῇ αὐτοτελῶς ἡ 'Ἐπετηρίδα 'Ιεροψαλτῶν καὶ νὰ περιλαμβάνει περισσότερα στοιχεῖα ἀπὸ ὅσα θὰ εἶχε ἂν δημοσιευόταν στὸ «'Ημερολόγιον τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος».

* * *

Τὰ στοιχεῖα ποὺ θεωροῦνται καὶ εἶναι χρήσιμα καὶ ἀπαραίτητα νὰ φανερώναι μιὰ 'Ἐπετηρίδα 'Ιεροψαλτῶν, χωρίζονται σὲ τρεῖς ἐνότητες. Στὴν κάθε μιὰ ἐνότητα ἐνδιαφέρει ἕνα κύριον γεγονός ἀπὸ τὸν κάθε μουσικολογιώτατο ψάλτη, ἀλλὰ ποὺ αὐτὸ τὸ γεγονός προβάλλεται καλύτερα καὶ μὲ τὸν τονισμό ἢ τὴν ἐξιχνίαση καὶ κάποιου ἄλλου στοιχείου ἀπ' τὴ ζωὴ του καὶ τὴ δραστηριότητά του. 'Ἐτσι, στὴν πρώτη ἐνότητα προσέχει «ἡ σημερινὴ ἱεροψαλτικὴ θέση»· στὴ δευτέρῃ «ἡ μαθητεία» καὶ «ἡ παράδοση» στὴν ψαλτικὴ· καὶ στὴν τρίτῃ, «ἡ παράλληλη μόρφωση» ποὺ εἶναι ἕνα καθοριστικὸ στοιχεῖο γιὰ τὸ ἐπάγγελμα ποὺ ἀσκεῖ καὶ τὴν

συγγραφικὴ ἢ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα ποὺ ἀναλαμβάνει γιὰ τὰ ψαλτικά ἢ γενικὰ τὰ μουσικὰ πράγματα τοῦ τόπου μας.

Συγκεκριμένα, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ποὺ ζητοῦνται, καὶ ποὺ θὰ παρουσιάζουν ἀνάγλυφη τὴν εἰκόνα τοῦ κάθε ψάλτη, σχετικὰ μὲ τὴν ἱεροψαλτικὴ του παράδοση καὶ δραστηριότητα, εἶναι κατὰ τὶς τρεῖς ἐνότητές τους, τὰ ἀκόλουθα·

- A. α. Ὄνομα, πατρώνυμο, ἐπώνυμο.
- β. Ἡλικία (καὶ ἀκριβὴς ἡμερομηνία καὶ τόπος γεννήσεως).
- γ. Σημερινὴ ἱεροψαλτικὴ θέση.
- δ. Προηγούμενη ἱεροψαλτικὴ δραστηριότητα.
- B. ε. Ποιὸς ὁ δάσκαλος ἢ ἡ Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς.
- ς. Διάρκεια μαθητείας καὶ τυχὸν τίτλοι.
- ζ. Διδακτικὴ ψαλτικὴ ἀπασχόληση (δημόσια ἢ ἰδιωτικὴ).
- η. Ἐπίδοση σὲ τραγούδι ἢ ὄργανοχρησία (δημοτικὴ ἢ ἔντεχνη).
- θ. Οἰκογενειακὴ ψαλτικὴ παράδοση (καὶ τυχὸν συλλογὴ μουσικῶν βιβλίων).
- Γ. ι. Γνώση δυτικῆς μουσικῆς (καὶ διδασκαλία τῆς).
- ια. Παράλληλη μόρφωση (Γυμνασιακὴ ἢ ἀνώτερη).
- ιβ. Ἐπάγγελμα καὶ κατεχόμενη θέση.
- ιγ. Συγγραφικὴ ἢ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα (καὶ τυχὸν τιμητικὲς διακρίσεις).
- ιδ. Ἡμερομηνία σύνταξης τοῦ σημειώματος αὐτοῦ καὶ ὑπογραφή.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐδῶ θὰ τυπωθοῦν σὲ εἰδικὸ δίπτυχο φύλλο χαρτιοῦ, ποῦ θὰ πάρει ὁ κάθε ἱεροψάλτης μὲ τὴν καλὴ φροντίδα τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων ἢ τῶν τοπικῶν Συλλόγων Ἱεροψαλτῶν.

Ἡ σύνταξη τοῦ μικροῦ αὐτοῦ Βιοεργογραφικοῦ Σημειώματος θὰ γίνεῖ ἀπ' τὸν καθένα σὲ γλῶσσα δημοτικὴ καὶ μὲ κάθε σαφήνεια, κυρίως στὴ διατύπωση, ἀλλὰ καὶ στὴ γραφὴ τὴν ἴδια γιὰ εὐκολὴ ἀνάγνωση. Ἡ δακτυλογράφηση βέβαια δὲν ἀποκλείεται. Δὲν θὰ ἐπαναληφθοῦν οἱ ἐρωτήσεις, ἀλλὰ θὰ καταγραφοῦν οἱ ἀποκρίσεις μὲ τὴν ἀλφαβητικὴ τους ἀρίθμηση ἢ κάθε μιὰ στὴν ἀρχή. Στὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ Προοιμίου θὰ δοθῆ ἓνα δείγμα γιὰ νὰ χρησιμοθεύσει σὰν πρότυπο. Ἄν δοθῆ προσοχὴ στὴν διατύπωση, δὲν θὰ χρειαστῆ νὰ κάνω μεγάλη ἐπέμβαση γιὰ τὴ γλωσσικὴ ὁμοιομορφία.

Θαρρῶ πὼς ὅσα ζητοῦνται εἶναι σαφῆ καὶ δὲν χρειάζονται ἀποσαφήνησεις. Ὡστόσο, σημειῶνω τὰ ἐξῆς: Στὸ σημεῖο Αδ μποροῦν ν' ἀναφερθοῦν ὅλες οἱ προηγούμενες θέσεις ἱεροψάλτου ποῦ εἶχε κάποιος, κατὰ προτίμηση ὅμως ἢ θέση στὴν ὁποία διαμορφώθηκε καὶ ἀναδείχθηκε σὲ ψάλτη ὁ καθένας. Στὸ σημεῖο Βε μπορεῖ ν' ἀναφερθῆ καὶ ὁ δάσκαλος στὸν ὁποῖο κάποιος ἦταν μόνο ἀκουστής, ἀλλὰ ποῦ ἐπεδίωκε τὰ ἀκούσματα αὐτὰ νὰ τοῦ εἶναι μαθήματα. Τὸ σημεῖο Βη μᾶς προσφέρει ἓνα χρήσιμο στοιχεῖο γιὰ τὴν μουσικὴ ἐπιτήδευση καὶ μᾶζι γιὰ τὴν (ἄλληλο)ἐπίδραση ἢ ὄχι τῆς μιᾶς μουσικῆς στὴν ἄλλη. Μὲ τὸ στοιχεῖο Βθ δηλοποιεῖται μιὰ διαδοχὴ καὶ παράδοση στὰ ψαλτικά καὶ ἐπισημαίνονται οἱ μικρὲς ἐστῆες διάσωσης καὶ διάδοσης τοῦ μουσικοῦ μᾶς πολιτισμοῦ. Στὸ σημεῖο Γι ζητεῖται ἂν κάποιος γνωρίζεῖ ἢ ὄχι καὶ πόσο τὴ δυτικὴ μουσικὴ, ἀπ' τὴν ἀπλῆ γνώση τοῦ πενταγράμμου μὲ τὴ βασικὴ θεωρία, μέχρι τῆς ἐντεχνότερης μορφῆς τῆς πολυφωνικῆς μουσικῆς. Τὸ τελευταῖο στοιχεῖο, τὸ Γγ, μᾶς φανερώνει τὴν συγγραφικὴ χειρόγραφη ἐνασχόληση καὶ τὴν ἐκδοτικὴ δραστηριότητα, τόσο γιὰ βιβλία μὲ ψάλματα ἢ μὲ θεωρία, ὅσο καὶ γιὰ δισκογραφικὴ παραγωγή ἢ διάδοση τῆς ψαλτικῆς δεινότητος τοῦ καθένα μὲ κασέτες. Εἶναι πολὺ σπουδαῖο νὰ ξέροῦμε ποῖα καὶ πόση τωρινὴ ἀσματικὴ - ψαλτικὴ πράξι εἶναι ἠχογραφημένη. Κι εἶναι ὁπωσδήποτε σημαντικώτατο νὰ ξέροῦμε πόση σοβαρὴ μουσικολογικὴ ἐνασχόληση καὶ ποιᾶς ἐμβέλειας μποροῦμε νὰ βροῦμε σὲ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν μουσικολογιώτατο ψάλτη. Οἱ τυχόν τιμητικὲς διακρίσεις μὲ ὀφίκια ἢ μετᾶλλα, πάντα γιὰ τὴν ἱεροψαλτικὴν προσφορά, ὀλοκληρώνουν, ὅπου ὑπάρχουν, τὴν εἰκόνα τοῦ ψάλτη ποῦ τιμῆθηκε. Ἐλπίζω πὼς μὲ αὐτὰ ἐδῶ τὰ σχόλια καὶ μὲ βάση τὸ ὑπόδειγμα στὸ τέλος δὲν θὰ δυσκολευθῆ κανένας νὰ συντάξῃ τὸ Βιοεργογραφικὸ του σημειῶμα.

Ὅταν, μὲ τὸ καλὸ, συγκεντρωθοῦν ὅλα τὰ δίπτυχα φύλλα συμπληρωμένα ἀπ' τοὺς εὐλαβεῖς ψάλτες, θὰ ταξινομηθοῦν κατὰ Μητροπόλεις καὶ θὰ ἀριθμηθοῦν, γιὰ νὰ ἔχουμε ἔτσι τὴν πρώτη ἐπίσημη ἀπογραφή τοῦ ἱεροψαλτικοῦ δυναμικοῦ τῆς λατρείας μας. Μὲ μικροδιορθώσεις, ὅπου χρειαστοῦν, γιὰ τὴ γλωσσικὴ ὁμοιο-

μορφία, θὰ ἐτοιμαστοῦν γιὰ ἐκτύπωση σὲ αὐτοτελὲς βιβλίον - Ἐπετηρίδα, ποῦ θὰ τὸ προμηθευτοῦν καὶ ὅσοι τὸ ἐπιθυμοῦν στὴν τιμὴ τοῦ κόστους του. Βέβαια, στὸ τέλος θὰ ὑπάρχει, σὲ σχετικὸς πίνακες, ἢ ἐπεξεργασία ὅλου αὐτοῦ τοῦ ὕλικου, γιὰ εὐκολὴ χρῆση καὶ γιὰ χρήσιμα παρακολουθήματα. Μπορεῖ ὁ καθένας νὰ κρατήσει φωτοτυπημένο τὸ συμπληρωμένο δίπτυχο, ἀλλὰ νὰ ἀποστείλει, παρακαλῶ, τὸ πρωτότυπο μᾶζι μὲ μιὰ φωτογραφία του καθαρὴ, πρόσφατη ἢ σὲ νεότερη ἡλικία, ἐγγρωμὴ ἢ μαυρόασπρη, ὁποιοῦνδήποτε διαστάσεων, ποῦ θὰ καταχωρηθῆ σὲ ἀρχεῖακὴ φύλαξη.

* * *

Ἵσως πλανιέται σὲ μερικὸν ἢ ἀπορία, κι εἶναι καλὸ νὰ λεχθῆ, γιὰ τὴν ζήτησιν τόσα στοιχεῖα ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ καθέ ἱεροψάλτη ἢ σὲ τί θὰ ὠφελῆσιν ὅλη αὐτὴ ἢ προσπάθεια. Λίγο παραπάνω, ὅπου δόθηκαν λίγες διασαφήσεις γιὰ τὸ πὼς θὰ συνταχθοῦν μερικὰ ἀπ' τὰ ζητούμενα στοιχεῖα, διαφάνηκε, θαρρῶ, ἢ πολλαπλότητα ὅσο καὶ ἡ ποικιλότητα τῶν συμπερασμάτων ποῦ θὰ προκύβουν ἀπ' τὴν συγκέντρωση αὐτῶν τῶν στοιχείων. Ἄς τὰ πάρουμε μὲ τὴ σειρά, σχολιάζοντάς τα κιάλας, ἢ ἀναφέροντας ἀκρόθιστα τὴν ἀνάγκη, ὅπως δείχνουν γεγονότα ἢ πράγματα στὸν τόπο μας ἢ εὐρύτερα, ποῦ κάνει ἀπαραίτητη τὴ συγκέντρωση αὐτῶν τῶν στοιχείων γιὰ τὰ ψαλτικὰ πράγματα.

α. Πρῶτος στόχος εἶναι ἡ γνωριμία τῶν ψαλτῶν, τῶν ἀνθρώπων δηλαδὴ ποῦ στὰ στόματά τους οἱ πιστοὶ ἐμπιστεύονται τῆς προσευχῆς τους καὶ τῆς φωνῆς «τῆς δεήσεως» τους τῆς ὥρες τῆς θείας λατρείας. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, οἱ ψάλτες δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας μας, δὲν εἶναι ἀνόνημοι, ἀλλ' ἔχουν ὄνομα καὶ δὲν εἶναι λίγοι, ἀλλὰ πολλοί, τόσοι, ὅσοι οἱ παπᾶδες μας, ὅσο καὶ τὰ καμπαναριά μὲ τῆς καμπάνες τους ποῦ σημαίνουν νὰ μᾶς θυμίζον τὴν ἀναφορὰ μας στὸ Θεό. Οἱ ψάλτες ἀποτελοῦν χορεία καὶ μὲ τὸ νέφος τῶν ἀπολησμονημένων ψαλτῶν —πρωτοψαλτῶν, λαμπαδαριῶν, δομειστικῶν—, ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, ποῦ κι ἐκεῖνοι δὲν εἶναι ἀνόνημοι, κι ἂς μὴ θέλοῦμε ἐμεῖς νὰ μάθουμε τὰ ὀνόματά τους, κι ἂς εἶναι, ἀκόμα, οἱ ἀγνοημένοι μεγάλοι ἐθνικοὶ μελουργοὶ μας, ὑμολογοῦν τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἁγίους του «ἐν ἐσπέρα καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρία καὶ ἐν παντὶ καιρῷ».

β. Δεύτερος στόχος εἶναι ἡ ἀναγνώριση μιᾶς παραμελημένης μερίδας καλλιτεχνῶν στὸν τόπο μας. Οἱ ψάλτες, σὲ ἄλλοτινα χρόνια, ἀλλὰ καὶ τώρα, ἀποτελοῦν τοὺς κύριους φορεῖς τοῦ μουσικοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἡ Ψαλτικὴ εἶναι ἰδιάζουσα καλλιτεχνικὴ ἐργασία, εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐκφραστικὴ τέχνη ποῦ προϋποθέτει «δόση ἀγαθῆ καὶ δώρημα ἄνωθεν» καὶ ἀπαιτεῖ εἰδικὲς γνώσεις καὶ ικανότητες. Εἶναι, πάλι, ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη πνευματικὴ δημιουργία καὶ φανέρωμα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ, ποῦ ὑφαίνει μᾶζι μὲ τὴν πίστη μας καὶ τὴ γλῶσσα μας τὰ κυριώτερα ἐκδηλώματα τῆς ζωῆς τῶν ἐλλήνων. Εἰδικώτερα ἡ Ψαλτικὴ, σὰν στοιχεῖο τῆς ζωντανῆς καὶ ἀδιάκοπτης παράδοσης καὶ σὰν

μέσο αδιάσπαστο της λογικής λατρείας στην 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία μας, είναι ένα απ' τα γνησιότερα μέσα της εθνικής αυτοσυνειδησίας. Οι μύστες και θεραπευτές αυτής της καλής τέχνης και μαζί οι φορείς της εθνικής μουσικής παράδοσης, οι ψάλτες δηλαδή, είναι οι συνεχιωτές καλλιτέχνες του τόπου μας στην εποχή μας.

γ. Τρίτος στόχος είναι η απογραφή του ιεροψαλτικού δυναμικού της χώρας μας και η υπεύθυνη συγγραφή της ιστορίας τους, αφού τα Βιογραφικά Σημειώματα θα συνταχθούν και θα υπογραφούν απ' τους ίδιους τους ψάλτες. Η υπεύθυνη αυτή ιστορήση είναι μια μεγάλη υπηρεσία στην επιστήμη της Μουσικολογίας σήμερα και άφρατα πιά μεγάλη για τον ιστορικό, τον μουσικολόγο ή τον μουσικοδιδάκτη των μελλοντικών γενεών, καθώς και για την 'Εκκλησία γενικότερα. Θα είναι χρήσιμο αυτή η 'Επετηρίδα να συντάσσεται τουλάχιστο κάθε είκοσι πέντε χρόνια. 'Εδώ που γίνεται λόγος για απογραφή του ιεροψαλτικού δυναμικού, πρέπει να τονίσω πώς συμπεριλαμβάνονται και όσοι απ' τους λογιώτατους κληρικούς, μοναχούς — ιερομονάχους, ιερείς — πρωτοπρεσβυτέρους, αρχιμανδρίτες — αρχιερείς ασχολούνται με την ψαλτική και ξέρουν καλά τη σημειογραφία και τ' άλλα παρακολούθημα της Ψαλτικής Τέχνης. Πάντα έτσι ήταν οι ψάλτες, δηλαδή δομέστικοι - λαμπαδάριοι - πρωτοψάλτες μαζί με τους μουσικογιωτάτους κληρικούς, αποτελούν την αδιάκοπη διαδοχή στον τομέα αυτόν της τέχνης, μέσα στην αμετάλαχτη λειτουργική παράδοση της 'Εκκλησίας μας.

Η απογραφή αυτή απευθύνεται και αφορά και στις δσιώτατες μοναχές που στα πολλά γυναικεία μοναστήρια της 'Ελλάδος ύμνολογούν τον Θεό στους όρθρους και στους έσπερινούς. Κι είναι η πρώτη φορά και ευκαιρία να ξέρουμε πόσες μοναχές, κι είναι πολλές τώρα, συνερίζουν την παράδοση της Κασσιανής ή της Θεόκλης ή της θυγατέρας του Κλαδά, αφού είναι βέβαιο πώς πολλές από αυτές είναι και ευαίσθητες ύμνογράφοι της 'Εκκλησίας μας.

δ. Ένας άλλος πιά εξειδικευμένος στόχος που αυτή η 'Επετηρίδα 'Ιεροψαλτών θα πετύχει, είναι η ανασύνταξη της μερίδας εκείνης του ιεροψαλτικού δυναμικού που γνωρίζει σε μεγαλύτερο απ' τους άλλους βάθος την ψαλτική και δείχνει ζωηρό ενδιαφέρον για αναζητήσεις που αφορούν σε θέματα ιστορίας, εξέλιξης, έρμηνείας της σημειογραφίας, μορφολογίας των ειδών της μελοποιίας, επιδράσεων από και προς την ψαλτική, κ.ά. Τα στοιχεία αυτά είναι χρησιμώτατα για δυο κυρίως λόγους: πρώτα, για να χρησιμοποιηθούν οι μουσικολογίωτατοι αυτοί ψάλτες στην επιστήμη της Μουσικολογίας στον τόπο μας με πρώτη συμβολή τους στο προγραμματισμένο απ' το 'Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας μουσικολογικό περιοδικό με τον τίτλο «Ψαλτική Τέχνη» (περιοδικό μουσικολογικής σπουδής της βυζαντινής και μεταβυζαντινής μουσικής)· ύστερα, για να μπορεί ό ιεροψαλτικός κλάδος να φωτίζεται από

αυτούς για τα θέματα που απασχολούν τους ξένους μουσικολόγους, όσον αφορά την έρμηνεία της σημειογραφίας και την εξέλιξη της μελοποιίας της Ψαλτικής Τέχνης. Η ξένη μουσικολογική έρευνα, χάρη στα δημοσιεύματα που την τελευταία δεκαετία είδαν το φώς στην 'Ελλάδα προβάλλοντας πληθώρα μαρτυριών απ' τα χειρόγραφα για την όμαλή εξέλιξη της ψαλτικής μας, ώδηγήθηκε στη μεταβυζαντινή περίοδο που μέχρι τώρα θεληματικά άγνοούσε, και ζητάει πιά απ' τους έλληνες μουσικολόγους διαφώτιση και λύση των προβλημάτων, που εκείνη τα θεωρεί ως προβλήματα.

Είναι αυτονόητο ότι παράλληλα εδώ θα φανερωθεί και πόσο εύεργετική επίδραση έχει η Ψαλτική στο Δημοτικό τραγούδι, ακόμα και την έντεχνη εθνική μας μουσική, αφού οι με βαθύτερη ψαλτική μόρφωση και με αναζητήσεις που πηγάζουν από δημιουργική έξη ψάλτες είναι οι γνώστες των μουσικών πραγμάτων του τόπου μας. 'Ας μη ξεχνάμε ότι οι ψάλτες είναι τις περισσότερες φορές και οι δάσκαλοι της Μουσικής στη Μέση 'Εκπαίδευση και στις κατά τόπους Σχολές Βυζαντινής Μουσικής και μαζί οι δημιουργοί και όργανωτές των όποιωνδήποτε σχολικών γιορτών, προσφέροντας έτσι εθνική υπηρεσία διάδοσης μιās πτυχής του ελληνικού πολιτισμού.

ε. Τέλος τα στοιχεία της 'Επετηρίδας αυτής θα φανερώσουν την δύναμη της παραδόσεως από ψάλτη σε ψάλτη, από δάσκαλο σε μαθητή, της καλής αυτής έκφραστικής τέχνης, της Ψαλτικής. Στα χειρόγραφα, που είναι η ζωντανή ιστορία της Ψαλτικής, συναντάμε μαρτυρίες τέτοιες: «τό παρόν έποικήθη παρ' έμου (δείνα) κατά την παράδοση του έμου διδασκάλου (τάδε)», ή, «κύρ Μπαλάση ιερέας και μαθητού του κύρ Γερμανού Νέων Πατρών»... Γνωρίζοντας την διαδοχή στα ψαλτικά ανάλογα, μπορούμε να καταγράψουμε την άσματος παράδοση και να διαπιστώσουμε όμαλή εξέλιξη ή ξενοζήλη επίδραση. Γνωρίζοντας τη μόρφωση των ψαλτών, από το «ποιός είχε ποιόν δάσκαλο», είμαστε βεβαιότεροι για την όρθότητα και την γνησιότητα ή την ψευδώνυμη ενάσκηση της ψαλτικής μας. Οι Σχολές Βυζαντινής Μουσικής που θα μνημονευθούν κατά τόπους θα είναι μια αποκάλυψη στον σύγχρονο τεχνοκρατικό πολιτισμό μας, για το πόσο ό ζήλος και το μεράκι φιλοτίμων ανθρώπων, και το ενδιαφέρον των κατά τόπους μητροπολιτών και των ανθρώπων της 'Εκκλησίας γενικότερα, στεγάζουν και ζεσταίνουν τις κνηγμένες εθνικές παραδόσεις μας. Οι παραδόσεις θέλουν πάντοτε ανθρώπους μερακλήδες!

Πρέπει να τονίσω εδώ πώς η ψαλτική της 'Εκκλησίας μας δέν κρατάει μονάχα άναμμένη την πίστη της όρθοδοξίας μας, αλλά περιφρουρεί και διαφυλάσσει και παραδίδει την γλώσσα μας την ελληνική, αλώβητη και καθαρή, με την ποικιλία των καταλήξεών της, με τους τόνους και τα πνευμάτα της, γιατί αυτά είναι μερικά στοιχεία κι έχουν έκφραστικό βάρος ανεπανάληπτο. Ντυμένη το μέλος των ψαλμάτων ή γλώσσα μας έγινε

ιερή, καθ-ιερώθηκε, και φθέγγεται τις προσευχές τῶν ὀρθοδόξων ἑλλήνων ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ.

* * *

Αὐτὰ πὸ ἐπισημείωσα παραπάνω εἶναι τὰ κυριώτερα παρακολουθήματα πὸ εὐκόλα θὰ τρυγήσουμε ἀπ' τὸ καταστάφυλλο ἀμπέλι τῆς ψαλτικῆς μας παράδοσης, ὅπως θὰ καταγραφῆ στὰ Βιοεργογραφικὰ Σημειώματα τῶν ψαλτῶν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ξέρω γιὰ ποιὲς ἄλλες χρήσιμες λεπτομέρειες θὰ μᾶς φωτίσει ὁ Θεὸς νὰ ἀναζητήσουμε καὶ νὰ προβάλλουμε στὴν Ἐπετηρίδα αὐτή. Ἴσως ἡ συνειδητοποίηση ἀπ' τὸν κάθε ἱεροψάλτη, ὅτι εἶναι καλλιτέχνης καὶ φορέας μιᾶς πατροπαράδοτης κληρονομιάς καὶ λειτουργὸς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων στὶς δημόσιες συνάξεις, συμβάλλει στὴν ἀποκρουστικότητα ψυχικῆς εὐγένειας καὶ ἤθους ἀρμόδιου μαζί με τὸ ἕφος τους, ἀρετὲς δηλαδή πὸν πρέπει νὰ κοσμοῦν τὶς τάξεις τῶν καλλιτεχνῶν γιὰ τελεσφόρηση τοῦ ταλάντου τους. Πολλὰ θὰ ἐξαρτηθοῦν ἀπ' τὸ πόσο πρόθυμη καὶ ἀκριβῆς θὰ εἶναι ἡ σύμπραξη τῶν ψαλτῶν στὴν προσπάθεια αὐτή, ὅσον ἀφορᾷ στὴ γρήγορη σύνταξη καὶ ἀποστολὴ τοῦ διπτύχου.

Θὰ τὸ θεωρήσω εὐλογία Θεοῦ, ἂν μέσα στὸ τρίμηνο Μαρτίου - Μαΐου 1984 συγκεντρωθοῦν στὸ Ἴδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας (Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθήνα 115 21) ὅλα τὰ διπτύχα αὐτὰ φύλλα συμπληρωμένα. Ἴσως σ' αὐτὸ μποροῦν οἱ Ἱερεῖς Μητροπόλεις νὰ βοηθήσουν ζητώντας ἀπ' τοὺς εὐλαβέστατους ἱερεῖς νὰ προσκομίζον τὰ διπτύχα αὐτὰ φύλλα τῶν ἱεροψαλτῶν τῆς ἐνορίας τους. Καὶ ὅπως ὅποτε οἱ Σύλλογοι Ἱεροψαλτῶν θὰ συμβάλλουν πολὺ στὴν ἐνημέρωση τῶν ψαλτῶν γιὰ τὴν σύνταξη καὶ ἀποστολὴ αὐτῶν τῶν σημειωμάτων. Οἱ ψάλτες τῶν χωριῶν εἶναι αὐτονόητο πὸς θὰ συμπληρώσουν τὸ διπτύχο ἂν γνωρίζουν τὴν σημειογραφία τῆς ψαλτικῆς, πρᾶγμα πὸν προϋποθέτει κάποια μαθητεία, ἀλλοιῶς δὲν ἔχουν ὑποχρέωση νὰ συντάξουν καὶ νὰ στείλουν τὰ βιογραφικὰ τους στοιχεία. Ὡστόσο, ἂν καὶ ὅσοι τὸ ἐπιθυμοῦν, μποροῦν νὰ συμπράξουν καὶ θὰ εἶναι ὁπως ὅποτε χρήσιμη ἢ συμβολὴ τους.

Ἴσως πρέπει νὰ διευκρινήσω πὸς καὶ οἱ ἀποτραβηγμένοι ἀπ' τὸ ἀνάλογο γέροντες ἱεροψάλτες, ἢ ἀποτραβηγμένοι γιὰ ἄλλους καὶ διάφορους λόγους, πρέπει νὰ ἀποστείλουν τὸ βιογραφικὸ τους σημείωμα μαζί με μιὰ καλὴ τους φωτογραφία, πρόσφατη ἢ σὲ νεότερη ἡλικία, ἐγχρωμη ἢ μαυρόασπρη. Φωτογραφία, τὸ ὑπενθυμίζω κι ἐδῶ, πρέπει νὰ ἐπισυνάψουν στὸ διπτύχο ὅλοι οἱ μουσικολογιώτατοι ἱεροψάλτες.

Ἡ γρήγορη συγκέντρωση τῶν διπτύχων φύλλων μέσα στὸ τρίμηνο Μαρτίου - Μαΐου 1984, θὰ βοηθήσει πολὺ τὸ Ἴδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας σὲ μιὰ ἄλλη παράλληλη προσπάθεια ὁργανώσεως καὶ συγκλήσεως στὴν Ἀθήνα τοῦ πρώτου Πανελληνίου Συνεδρίου Ἱεροψαλτῶν. Τὸ Συνέδριο αὐτό, με δύο - τρεῖς κύριες εἰσηγήσεις γιὰ εὐρεῖα πληροφόρηση πάνω σὲ θέματα ἱστορίας καὶ ἐξελίξεως τῆς Ψαλτικῆς, τῶν κατευθύν-

σεων καὶ τῶν θεωριῶν τῆς ξένης μουσικολογικῆς ἔρευνας, ἀλλὰ καὶ πάνω σὲ σύγχρονα πρακτικὰ θέματα καὶ πλαισιωμένο ἀπὸ ἔκθεση μουσικῶν βιβλίων, χειρογράφων καὶ ἐντύπων, καὶ ἐρμηνεῖα «ἀπὸ χοροῦ» βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μελῶν, προγραμματίζεται νὰ πραγματοποιηθῆ στὶς ἀρχὲς τοῦ Καλοκαιριοῦ ἢ τοῦ Φθινοπώρου τοῦ 1984.

Τὸ ἄλλο βῆμα, με τὴ συμβολὴ σας καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶναι ἡ προπαρασκευὴ καὶ ἡ σύγκληση ἐνὸς διεθνoῦς Συνεδρίου στὴ χώρα μας.

* * *

Καταχωρίζω ἐδῶ τώρα, γιὰ νὰ χρησιμεύσει σὲ ὄλους ὡς ὑπόδειγμα, τὸ Βιοεργογραφικὸ Σημείωμα τοῦ μουσικολογιοτάτου διδασκάλου κυρ Σπυρίδωνος Περιστερῆ, πρωτοψάλτου τοῦ ἱεροῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῶν Ἀθηνῶν, πὸν εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ στέρξει γιὰ τὴ δημοσίευση αὐτή.

A. α. Σπύρος Δημητρίου Περιστερῆς.

β. Γεννήθηκα στὴ Ροδοδάφνη Αἰγιαλείας τὸν Μάιο τοῦ ἔτους 1913.

γ. Πρωτοψάλτης καὶ Διευθυντῆς τοῦ Βυζαντινοῦ Χοροῦ Μητροπόλεως Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1951.

δ. Πρωτοψάλτης σιὸς ἰ. ναοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Αἰγίου, Ἁγίου Νικολάου Γηροκομείου Ἀθηνῶν, Ἁγίου Δημητρίου Πλάκας, Ἁγίου Γερασίμου Πολυκλωνικῆς Ἀθηνῶν καὶ Ἁγίας Βαρβάρας Ψυχικοῦ.

B. ε. Πρῶτος δάσκαλός μου ἀπὸ τὰ παιδικὰ μου χρόνια ἦταν ὁ πατέρας μου Δημ. Περιστερῆς, ἱατρός, μουσικολογγράφος, καὶ βαθῆς γνώστης τῆς ἱεροψαλτικῆς τέχνης. Ἐπίσης ὁ Θεόδωρος Βλάχος, Πρωτοψάλτης Μητροπόλεως Αἰγίου, καὶ ὁ Κων/νος Ψάχος, καθηγητῆς καὶ ἰδρυτῆς τῆς Βυζαντινῆς Σχολῆς τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν.

ς. Ἐπὶ τέσσαρα χρόνια, 1930-1934, φοίτησα στὴν Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν με καθηγητὴ τὸν Νικόλαο Παππά. Μοῦ ἀπονεμήθηκε τὸ Πτυχίον Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς με τὸν βαθμὸ ἀρίστα παμψηφεί.

ξ. Δίδαξα Βυζαντινὴ Μουσικὴ καὶ Ψαλτικὴ Τέχνη γιὰ τρία χρόνια στὸ Θεολογικὸ Οἰκοτροφεῖο τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας. Ἀπὸ τὸ ἔτος 1937 διδάσκω ὡς καθηγητῆς στὴ Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν.

η. Σπούδασα τέσσαρα χρόνια τραγοῦδι (φωνητικὴ μουσικὴ) πιάνο, καὶ βιολί στὸ Ὠδεῖο Ἀθηνῶν ὡς ὑπότροφος. Ἐπιδόθηκα ἰδιαίτερα στὸ Δημοτικὸ Τραγοῦδι καὶ ὠπῆρξα ἀπ' τοὺς πρώτους ἐρμηνευτῆς στὰ προγράμματα δημοτικῶν τραγοῦδιῶν με συνοδεία λαϊκῶν ὁργάνων πὸν μεταδίδονταν ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς ἰδρυσεως τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν (περίοδος 1930-35).

θ. Ἀπὸ τὰ παιδικὰ μου χρόνια ἔζησα σὲ ψαλτικὸ καὶ γενικὰ καλλιτεχνικὸ μουσικὸ περιβάλλον. Ἀρμόνιο,

βιολί, κιθάρα, μαντολίνο, πανδούρα, ήταν τὰ ὄργανα πὸν παίζαμε ὅλοι στὴν οἰκογένειά μου (9 ἀδέρφια) μὲ τὴ φροντίδα τοῦ πατέρα μου. Πολλές φορές φέλναμε σὲ ἐκδηλώσεις ἐκκλησιαστικά μέλη καὶ τραγουδοῦσαμε διάφορα δημοτικά τραγούδια ἀπὸ τὴν πλούσια συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ πατέρα μου, συνοδεύοντάς τα μὲ τὰ ὄργανα. Φιλοξενούσαμε πολλοὺς ἐκλεκτοὺς ἱεροφάτες καὶ συγχρότα τὸν ἐπιστήθιο φίλο τοῦ πατέρα Κων/νο Ψάχο.

Τὴ μουσικὴ βιβλιοθήκη πὸν εἶχε καταρτίσει ὁ πατέρας μου, τὴν πλούτιστα μὲ ὅλες τὶς σύγχρονες ἐκδόσεις πὸν ἀφοροῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ δημοτικὴ μας μουσικὴ.

- Γ. ι. Εἶμαι κάτοχος Πτυχίου Ὡδίκης τοῦ Ὑπομν. Παιδείας καὶ Θεσηκευμάτων, στὸ διαγωνισμὸ τοῦ ὁποῖου ἀρίστευσα (ἔτος 1934) καὶ διορίστηκα καθηγητὴς τῆς Μουσικῆς στὴ Μέση Ἐκπαίδευση τὸ 1936, ὑπηρετώντας μέχρι τὸ 1951 σὲ διάφορα Γυμνάσια. Γιὰ τρία χρόνια δίδαξα Μουσικὴ Παιδαγωγία στὴν Μαρσλειο Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, καθὼς καὶ στὸ Διδασκαλεῖο μετεκπαιδύσεως τῶν δημοδιδασκάλων.
- ια. Μετὰ τὶς ἐγκύκλιες σπουδές μου στὸ Αἴγιο, γράφτηκα στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησα μετὰ διαιτή κατὰ προτροπὴν τοῦ πατέρα γιὰ νὰ ἀφοσιωθῶ ὀλοκληρωτικὰ στὴ μουσικὴ λαογραφία καὶ μουσικολογία. Παρακολούθησα γιὰ δύο χρόνια τὰ μαθήματα τῆς Λαογραφίας μὲ τὸν Καθηγητὴ καὶ ἀκαδημαϊκὸ ἀείμνηστο Γεώργιο Μέγα, μὲ τὸν ὁποῖο συνεργάστηκα στὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν γιὰ πολλὰ χρόνια.
- ιβ. Εἶμαι συνταξιούχος τοῦ Δημοσίου ἀπὸ τὸ Κ.Ε.Ε. Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ μοῦ ἀπονεμήθηκε ὁ τίτλος τοῦ ἐπιτίμου συντάκτου μουσικολόγου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
- ιγ. Ἡ συγγραφικὴ καὶ ἐκδοτικὴ δραστηριότητά μου ἀναφέρεται κυρίως στὴν Ἑλληνικὴ μουσικὴ λαογραφία καθ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς ὑπηρεσίας μου στὸ «Κέντρο Ἐρεῖνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ διάστημα 1954-1970. Σχετικὰ μὲ τὴ Βυζαντινὴ Μουσικὴ ἐξέδωκα ἀπὸ τὸ ἔτος 1951 καὶ δῶθε δίσκους μὲ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ μέλη, μονωδιακὰ καὶ χορωδιακὰ, μὲ συνεργασία τῆς ἑταιρίας «ΦΙΛΙΠΣ» καὶ τῆς Ἀδελφότητος «ΖΩΗ». Ἔχω ἔτοιμη γιὰ ἐκδοσὴ τὴ θεωρία καὶ πράξη τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς γιὰ τὴ διδασκαλία της, καθὼς

καὶ μιὰ ἐκλογὴ ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν μεταγραμμμένα καὶ στὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ γραφὴ, στὰ ὁποία ἐφαρμόζω τὴ θεωρία μου τῶν συνθέτων μέτρων καὶ μὲ τὰ ὁποία πιστεύω ὅτι ἀποδίδεται κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο ὁ τονικὸς ρυθμὸς στὸν ὁποῖο βασίζονται τὰ ἐκκλησιαστικὰ μας μέλη. Ὡς πρὸς τὴ συνοδεία τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ἐφαρμόζω τὰ διπλὰ ἰσοκρατήματα, μὲ κάποια ἐλευθεριώτερη ἀρμονικὴ κίνηση.

Μοῦ ἀπονεμήθηκαν οἱ ἐξῆς τιμητικὲς διακρίσεις: 1. Τὸ «Χρυσοῦν Μετάλλιον τῆς μητρὸς τῶν ἐκκλησιῶν» ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Πατριάρχην Ἱεροσολύμων κ. κ. Βενέδικτο στὰ Ἱεροσόλυμα τὸ ἔτος 1961. — 2. Ὁ Τίμιος Σταυρὸς τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Νικόλαον τὸν 5ο στὴν Ἀθήνα τὸ 1974. — 3. Ὁ Ἀργυρὸς Σταυρὸς «ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τοῦ Ἁγίου Ὁρους» ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Οἰκουμενικὸ Πατριάρχην Ἀθηναγόρα στὴν Κοζάνη τὸ 1963. — 4. Εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἀναμνηστικὸ μετάλλιον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς 1900ῆς ἐπετείου τῆς ἐλεύσεώς του εἰς Ἑλλάδα», τὸ 1951, γιὰ τὴν ἐπιτυχὴ πανηγυρικὴ λειτουργία στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἀθηνῶν. — 5. Ἐπαινος καὶ εὐαρέσκεια τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὴν 30ετὴ φιλτικὴ μου σταδιοδρομίαν στὸν Μητροπολιτικὸ ναὸ Ἀθηνῶν. — 6. Δίπλωμα τιμῆς ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου τῶν Κωνσταντινοπολιτῶν καὶ εἰδικὴ τελετὴ γιὰ τὴν φιλτικὴ μου προφορά. — 7. Εὐαρέσκεια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν γιὰ τὸ ἔργον μου εἰς τὸ Κέντρον ἐρεῖνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.

Ἀθήνα 12 Δεκεμβρίου 1983.

Κατακλείοντας τὸ Εἰσαγωγικὸ αὐτὸ Σημείωμα καὶ Ἐγκύκλιον κατὰ κάποιο τρόπο Γράμμα μου, ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς μπολιάσω μὲ τὴν πίστη μου πὼς ἡ φροντίδα γιὰ τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη, βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ, εἶναι φροντίδα γιὰ θεοσέβεια, εἶναι σκύψιμο στὶς ρίζες μας γιὰ ἀναγνώριση τῆς ταυτότητάς μας, καὶ εἶναι εὐπρέπεια καὶ ἐτοιμασία γιὰ νὰ μιλάμε στὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἁγίους του.

Ἀθήνα, Χριστούγεννα 1983

ΓΡ. Θ. ΣΤΑΘΗΣ

ἀμισθος ἐπίκουρος Καθηγητὴς

Μουσικολόγος

ΜΙΧΑΗΛ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ο ΑΠΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ (1892 - 1958)

Συνεπιλήρωθησαν προοφάτως 25 ἔτη ἀπὸ τῆς εἰς Κύριον ἐκδημίας τοῦ ἀοιδίου ἱεράρχου, τοῦ μακαριστοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς ΜΙΧΑΗΛ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ τοῦ ἀπὸ Κορινθίας († 13.7.1958). Τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία», τοῦ ὁποίου ὁ ἀείμνηστος ὑπῆρξε τακτικὸς συνεργάτης ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του μέχρι τῆς ἀναδείξεως εἰς μητροπολίτην Κορινθίας (1939) θεωρεῖ ἐπιβεβλημένον ὡς μνημόσυνον νὰ δημοσιεύσῃ τὴν καιωτέρω βιογραφίαν του ὀφειλομένην εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ δρ τῆς Θ. κ. Ἰωάννην Χρ. Κωνσταντινίδην.

Καταγωγή. Σπουδαί. Χειροτονία εἰς διάκονον.

Ὁ κατὰ κόσμον Θουκυδίδης Κωνσταντινίδης ἐγεννήθη εἰς τὴν Μαρώνηαν τῆς Δυτικῆς Θράκης τὴν 27ην Μαΐου 1892 ἐκ γονέων ὀνομαζομένων Μιχαὴλ καὶ Φιλίῳ, τὸ γένος Τσακίροπούλου. Περαιτῶς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῆς γενετέρας του ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἡμιγυμνάσιον Ἐάνθης. Ἐπιθυμῶν νὰ γίνῃ κληρικὸς ἐνεγράφη τὸ 1906 εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης καὶ τὸ 1914 ἀπεφοίτησεν ταύτης ἀριστοῦχος. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῶν σπουδῶν του ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ τότε σχολάρχου τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς μητροπολίτου Σελευκείας Γερμανοῦ Στρηγοπούλου, τοῦ μετὰ ταῦτα Θυατείρου, μετονομασθεὶς Μιχαὴλ.

Μεταπτυχιακὴ μόρφωσις. Χειροτονία εἰς πρεσβύτερον.

Ἐπὶ ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του παρέμεινεν ὁ Μιχαὴλ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης ὡς ὑφηγητὴς καὶ γραμματεὺς αὐτῆς, διδάσκων συγχρόνως τὰ ἑλληνικὰ εἰς τὰς δύο πρώτας τάξεις τῆς παρακειμένης Ἐμπορικῆς Σχολῆς Χάλκης.

Τὸ 1915 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γερμανοῦ Ε΄ καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δι' εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἐκεῖ ἐφοίτησεν εἰς τὰς Θεολογικὰς Ἀκαδημίας Κιέβου καὶ Πετρούπολεως ἐπὶ τετραετίαν, συντάξας καὶ διδακτορικὴν διατριβὴν εἰς τὸ μάθημα τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ἡ ὁποία ὅμως λόγῳ τῶν ἀναστατώσεων ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐπακολούθησάσης μεγάλης ρωσικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους 1917 ἀπωλέσθη. Ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἠναγκά-

σθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ὀδησσόν, ὅπου διὰ νὰ συντηρηθῇ ἔκαμε χρέη οἰκοδιδασκάλου τῆς γαλλικῆς γλώσσης εἰς παιδιὰ πλουσίων ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν.

Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐχειροτονήθη τὴν 9ην Ἰουνίου 1919 εἰς πρεσβύτερον καὶ προσχειρίσθη εἰς ἀρχιμανδρίτην ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Δέρκων Καλλιγίκου Φωτιάδου, τοποθετηθεὶς ὡς ἱερατικῶς προϊστάμενος εἰς τὸν ναὸν Ἁγίου Στεφάνου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐξάρχος καὶ τοποτηρητὴς τῆς Μητροπόλεως Μαρωνείας.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπεστάλη ὡς πατριαρχικὸς ἐξάρχος εἰς Κομοτηνὴν (Γκιουμουλτζίνα), ἔδραν τῆς Μητροπόλεως Μαρωνείας καὶ πρωτεύουσαν τῆς τότε διασυμμαχικῆς Θράκης. Τὴν ἐπαρχίαν ταύτην διηύθυνεν πνευματικῶς καὶ ἐν συνεχείᾳ ὡς τοποτηρητὴς λόγῳ τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ μητροπολίτου Μαρωνείας Μελισσηνοῦ Χριστοδούλου τοῦ ἀπὸ Παμφίλου († 1920), διαμένοντος εἰς τὴν Θάσον, ἡ ὁποία τότε ὑπήγετο εἰς τὴν ὡς ἄνω Μητρόπολιν. Εἰς Κομοτηνὴν ὁ Μιχαὴλ διηύθυνε ταυτοχρόνως καὶ τὸ ἡμιγυμνάσιον τῆς πόλεως, διδάσκων ἐν αὐτῷ τὰ μαθήματα τῶν θρησκευτικῶν, ἑλληνικῶν καὶ γαλλικῶν εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς ἀνωτέρας τάξεως.

Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν τοῦ 1922 διετέλεσε πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ἀποκαταστάσεως προσφύγων Μ. Ἀσίας καὶ Ἀγατολικῆς Θράκης, ἥτις ἀποκατέστησεν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Κομοτηνῆς περὶ τοὺς 100.000 πρόσφυγας. Σημειωτέον ὅτι τότε, πρωτοστατοῦντος τοῦ Μιχαὴλ, ἀντικατεστάθησαν κακὸν καὶ ξενικὰ τοπωνύμια διὰ προσφύων ἑλληνικῶν ὀνομάτων (Προσκυνηταί, Ἀσκηταί, Κόσμον, Ἀμάραντα κ.ἄ.).

Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Τὸ 1923, ἐκλεγέντος ἐν τῷ μεταξῷ (Νοέμβριος 1922) νέου μητροπολίτου Μαρωνείας τοῦ πρώην Βιζύνης Ἀγθίου Σαρίδου, ὁ Μιχαὴλ ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ὁ νεωστὶ ἐλεγείας ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος προσέλαθεν αὐτὸν κατ' ἀρχὰς ὡς γραμματέα καὶ μετ' ὀλίγον ὡς μέγαν πρωτοσύγκελλον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἡ θητεία του αὐτῆ εἰς τὰς Ἀθήνας διήρκεσεν ἐπὶ μίαν τετραετίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μιχαὴλ παραλλήλως πρὸς τὴν διοικητικὴν ἐργασίαν τοῦ γρα-

φείου ανέπτυξε και αξιόλογον πνευματικήν δράσιν: Λειτουργεί εις τόν μητροπολιτικόν ναόν τών Ἀθηνών, συντρέχει εις τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου «μετὰ σπανίας ικανότητος», ἀρθρογραφεῖ εις πολιτικὰς ἐφημερίδας καὶ θρησκευτικὰ περιοδικὰ, μεταφράζει ἐποικοδομητικὰς μελέτας, παρουσιάζει τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Κυριακῆς ἀπὸ τὰς στήλας τῆς ἐφημερίδος «Νέος Ἀγών», βοηθεῖ τὸν ἀρχιεπίσκοπον εις τὸ ἔργον τῆς φιλανθρωπίας, σπεύδων πανταχοῦ ὅπου παρίστατο ἀνάγκη.

Ἱερατικῶς προϊστάμενος εις τὸ Λονδίνον.

Τὸ 1927 ἀπεδέχθη τὴν θέσιν τοῦ προϊσταμένου τοῦ ἐν Λονδίῳ ὀρθοδόξου καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, εἰς τὴν ὅποιαν παρέμεινεν ἐπὶ δώδεκα συναπτά ἔτη (1 Ἀπριλίου 1927 - Αὐγούστου 1939). Εἰς τὸ Λονδίνον ὁ Μιχαὴλ ἀνέπτυξε λαμπρὰν ἑνοριακὴν, θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν δράσιν. Παραλλήλως εἶδεν τὸν καιρὸν νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ θεολογικὰ καὶ τὰ θρησκευτικὰ γράμματα. Τότε ἐγράφησαν τὰ πρῶτα αὐτοτελῆ ἔργα του ὡς «Life and Work in the Diocese of Athens», «Τὸ Συνέδριον τοῦ Ἀζμπεθ», «The Orthodox Church», «Ὁ Ἱερεύς», «Ὁ ἐν Λονδίῳ ἑλληνικὸς ὀρθόδοξος ναός», «Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος καὶ ἡ ἐποχὴ του», «Σχέσεις Ἀγγλικανῶν καὶ Ὀρθοδόξων», «Τὸ συνέδριον τοῦ Ἐδιμβούργου» καὶ ἐξεπονήθησαν αἱ μεταφράσεις κλασσικῶν θρησκευτικῶν ἔργων «Ἡ Μίμησις τοῦ Χριστοῦ», «Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ», «Ὁ Βίος τοῦ Μ. Ἀντωνίου» ὁ συγγραφεὺς παρὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τὸ λίαν κατατοπιστικὸν βιβλίον τοῦ ἐπισκόπου Chichester G. K. Bell περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Ἐπίσης κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ὁ Μιχαὴλ κατατοπίζει τοὺς ἀγγλικούς θεολογικοὺς κύκλους σχετικῶς μετὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δράσιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ εἰδικώτερον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀρθρογραφεῖ εἰς ἐκκλησιαστικὰ καὶ θρησκευτικὰ περιοδικὰ καὶ ἐπικαίρως εἰς πολιτικὰ φύλλα ἐπὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων καὶ γράφει τακτικὰ κατατοπιστικὰς ἀνταποκρίσεις εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Ἐκκλησία» περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀντιπρόσωπος Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς διεθνή ἐκκλησιαστικὰ συνέδρια.

Ἐξ ἄλλου χρησιμοποιοῖται ὡς μέλος τῶν ὀρθοδόξων ἀντιπροσωπειῶν εἰς τὰ διεθνή ἐκκλησιαστικὰ συνέδρια, τὰ ὅποια συγκροτοῦνται κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν Ἑσπερίαν.

Οὕτω διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὸ Συνέδριον Πίστεως καὶ Τάξεως τὸ συνελθὸν εἰς τὴν Λωζάννην κατ' Αὐγούστου τοῦ 1927 (βλ. σχετικὸν ἀρθρον του ἐν «Ἐκκλησία» Ε' 1927, σ. 257 - 260), ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν διάσκεψιν ἀγγλικανῶν καὶ ὀρθοδόξων, ἧτις ἐγένετο ἐν Λονδίῳ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1930 ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς συγκλήσεως τοῦ συνεδρίου τοῦ Ἀζμπεθ (περὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου ἐδημοσίευσεν κατατοπιστικὴν πραγματείαν εἰς τὴν «Θεολογία» τ. Ζ' 1929, σ. 328 - 335. Πρὸβλ. καὶ «Ἐκκλησία» Η' 1930, σ. 252 -

Ὁ ἀδίδιμος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς Μιχαὴλ.

253, 306 - 309, 314 - 317), ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Ἀγγλοορθόδοξον Δογματικὴν Ἐπιτροπὴν, τὴν συνελθοῦσαν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ἀζμπεθ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1931 καὶ τέλος ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὰ συνέδρια Ζωῆς καὶ Ἐργασίας ἐν Ὁξφόρδῃ καὶ Πίστεως καὶ Τάξεως ἐν Ἐδιμβούργῳ τὸ 1937 (βλ. «Ἐκκλησία» ΙΕ' 1937, σ. 395 - 396, 402 - 405, 414 - 415, ΙΣΤ' 1938, σ. 8 - 10, 18 - 21, 36 - 38, 42 - 43, 49 - 51, 60 - 62 καὶ τὸ κατωτέρω ἀναγραφόμενον ὑπ' ἀριθ. 11 βιβλίον του).

Σημειωτέον ὅτι συνεπείᾳ τῆς μεγάλης δράσεώς του καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν εἶχε τιμηθῆ μετὰ τὸ ὄφικιον τοῦ Μεγάλου Ἀρχιεπισκόπου τὸσον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Μητροπολίτης Κορινθίας (1939-1948).

Τὸ 1939 ὁ Μιχαὴλ ἐξελέγη μητροπολίτης Κορινθίας εἰς διαδοχὴν τοῦ ἐκλεγέντος ὡς ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Δαμασκηνοῦ Παπαανδρέου, εὐρισκαμένου τότε εἰς τὴν μονὴν Φαναρωμένης Σαλαμίνος. Τὴν 8ην Σεπτεμβρίου ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τὸ μέγα μήνυμα εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ἡ χειροτονία αὐτοῦ εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναόν ὑπὸ τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου

Ἀθηνῶν Χρυσάνθου καὶ τῶν μητροπολιτῶν Σισανίου καὶ Σιατίστης Διοδώρου Καραντζή, Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Συνεσίου Φιλιππίδου, Σάμου καὶ Ἰκαρίας Εἰρηναίου Παπαμιχαήλ, Σερῶν Κωνσταντίνου Μεγγρέλη, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας Ἱεροθέου Παρασκευοπούλου καὶ Ζακύνθου Χρυσοστόμου Δημητρίου. (Τὴν προσφώνησιν τοῦ χειροτονομένου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Χρυσάνθου καὶ τὴν ἀντιφώνησιν ἐκείνου βλ. εἰς «Ἐκκλησίαν» ΙΖ' 1939, σ. 299 - 300). Τὴν Κυριακὴν 15 Ὀκτωβρίου 1939 ἐνεθρονίσθη εἰς τὸν καθεδρικὸν θρόνον τοῦ Ἀπ. Παύλου εἰς τὴν Κόρινθον. (Τὸν ἐνθρονιστήριον αὐτοῦ λόγον βλ. εἰς τὴν «Ἐκκλησίαν», τ. ΙΖ' 1939, σ. 323 - 326). Ἀμέσως ἐπελήφθη τῶν ποιμαντορικῶν του καθηκόντων, ἀναπτύξας ποικίλην δραστηριότητα εἰς διαφόρους τομεῖς.

Ἡ ἐν Κόρινθῳ ἀρχιερατεία του δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς περιόδους: α) περίοδος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου (1939 - 1941), β) περίοδος τῆς ξενικῆς κατοχῆς (1941 - 1945) καὶ γ) περίοδος τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς (1945 - 1949).

Α' περίοδος (1939 - 1941).

Κατὰ τὴν α' περίοδον τῆς ἐν Κόρινθῳ ποιμαντορίας του ἐκτός τῆς ἄλλης δραστηριότητός του ἀνεκάλυψε τὸ ὑπάρχον Πολυϊατρεῖον τῆς πόλεως τῆς Κόρινθου συμπληρώσας τοῦτο διὰ νέων τμημάτων, ἤτοι τοῦ παθολογικοῦ, τοῦ χειρουργικοῦ καὶ τοῦ ὀφθαλμολογικοῦ καὶ ἐγκατέστησεν τοῦτο εἰς ἴδιον οἶκον. Δυστυχῶς ὅμως λόγῳ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου ἡ λειτουργία τοῦ ἐν λόγω ἰδρύματος ὑπῆρξεν βραχυτάτη.

Παραλλήλως ἡ κοινωνικὴ αὐτοῦ μέριμνα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀναξιοπαθοῦντα μέλη τῆς κοινωνίας. Πρὸς τοῦτο ἐνίσχυσε καὶ ἐτόνωσε τοὺς ὑπάρχοντας ἤδη θεσμοὺς τῶν μαθητικῶν καὶ λαϊκῶν συσσιτίων, τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος καὶ τοῦ Βρεφονομικοῦ Σταθμοῦ. Συχνὰ ἐπίσης ἐπεσκέπτετο αὐτοπροσώπως τὸ νοσοκομεῖον τῆς πόλεως, τὸ ὅποιον καὶ ἐνίσχυε παντοιοτρόπως, τὰς φυλακὰς καὶ καθημερινῶς ἐδέχετο ἐκάστην πρωΐαν τὸ ποιμνιὸν του, διὰ νὰ λάβῃ προσωπικῶς γνῶσιν τῶν προβλημάτων τὰ ὅποιον ἀπησχόλουν τοὺς χριστιανούς του (πνευματικά, κοινωνικά, ὕλικά). Τὸ ἀπόγευμα διέθετεν εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν συγγραφὴν.

Ἐκτός τοῦ κοινωνικοῦ τομέως ὁ Μιχαὴλ εἰργάσθη εὐδοκίμως καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν τομέα. Ἐκήρυττε τακτικὰ μὲ ζῆλον, παλμόν καὶ ἔξαρσιν, κατόπιν ἐπιμελούς προετοιμασίας. Σημειωτέον ἔτι πάντας τοὺς λόγους του, τοὺς ὁποίους πάντοτε ἀπὸ στήθους ἀπήγγειλε, κατέγραφεν προηγουμένως ἐπιμελῶς, ὥστε οὐδέποτε νὰ προχειρολογῇ. Ἀνέλαβε ποιμαντορικὰς περιοδεΐας, ὥστε νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὸ τελευταῖον χωρίον τῆς ἐπαρχίας του, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶχον ἀπὸ ἐτῶν καὶ δεκαετιῶν νὰ ἴδουν ἀρχιερεὰ ἐκ τοῦ σύγγενος. Ἐλειτούργει ὑποδειγματικῶς καὶ προσεπάθησε νὰ μεταδώσῃ τὸν ζῆλον αὐτοῦ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐφημερίους καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἱεροδιδασκαλείου Κόρινθου, τὸ ὅποιον περιέβαλε δι' ἰδιαίτερας ἀγάπης καὶ στοργῆς.

Παραλλήλως εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν ἐν Κόρινθῳ τοῦ Ἀρχιεῖου Μελετιῶν «Ὁ Ἀριστοτέλης» καὶ τὴν ἴδρυσιν Βιβλιοθήκης, ἣτις βραδύτερον ἀνακαινισθεῖσα μετωνομάσθη εἰς «Παῦλειον Κιθίδρυμα».

Β' περίοδος (1941 - 1945).

Κατ' αὐτὴν ἡ κυρία μέριμνά του ὑπῆρξεν ἡ λειτουργία τῶν λαϊκῶν συσσιτίων τῆς Κόρινθου, τὰ ὅποια ἐτέλουν ὑπὸ τὴν προεδρίαν του, καὶ ἀπέβλεπον εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ λιμώττοντος ἀστικοῦ πληθυσμοῦ. Κατόπιν ἐστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν δελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν φυλακισμένων καὶ τὴν διάσωσιν καὶ ἀποφυλάκισιν τῶν καταδικασμένων ὑπὸ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν. Ὅταν συνελήφθησαν περὶ τοὺς 100 Κόρινθοι: ὡς ὄμηροι καὶ μετεφέρθησαν δέσμοι εἰς τὴν Τρίπολιν μετέβη ὁ ἴδιος ἐκεῖ καὶ μετὰ δραματικὰς ἐνεργείας πρὸς τὸν Γερμανὸν διοικητὴν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν των.

Εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ συνέβαλε ἀποτελεσματικῶς διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ παρουσίας, μὴ ἀπομακρυνθεὶς τῆς ἑδρας του καὶ διὰ τῶν ἀρχιερατικῶν του λειτουργιῶν, τοῦ κηρύγματος καὶ διὰ τῆς γενικωτέρας του προσπάθειας πρὸς δοθήειαν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἀναξιοπαθοῦντων καὶ δοκιμαζομένων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἴδρυσε πρόχειρον Γηροκομεῖον εἰς τὴν Κόρινθον καὶ Οἰκοκυρικὴν Σχολὴν εἰς τὸ χωρίον Περιγιάλι, χρησιμοποιοῦσας διὰ τὴν στέγησίν τῆς τὴν πρὸς τὸν ἐκάστοτε μητροπολίτην Κόρινθίας δωρηθεῖσαν ἑπαυλίαν τοῦ πολιτευτοῦ Σωτηρίου Κροκιδᾶ (1852 - 1924).

Ἡ σπουδαιότερα ὅμως ἀναμφιδόλως τῶν ὑπηρεσιῶν του κατὰ τὴν δύσκολον αὐτὴν περίοδον ἦτο ἡ ἐπίτευξις τῆς ἀποφυγῆς ἀλληλοσφαγῆς καὶ ἀλληλοεξοντώσεως μετὰ τῶν συγκροτηθέντων τότε Τάγματων Ἀσφαλείας καὶ τοῦ ΕΛΑΣ κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας μας μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Γερμανῶν.

Γ' περίοδος (1945 - 1949).

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν συνεχίζει τὴν ποιμαντορικὴν του δράσιν χρησιμοποιοῦν τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας συνήθεις αὐτῶ τρόπους ἐνεργείας. Τὸ θάρρος ὅμως τοῦ ἐνδιαφέροντός του εἶναι νὰ ἀναδιδάσῃ τὸ πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν ἐπίπεδον τῶν πνευματικῶν του τέκνων. Τιοιοῦτρόπως διὰ νέων περιοδεῶν ἐπισκέπτεται καὶ πάλιν τὰ δοκιμασθέντα πνευματικά του τέκνα, προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ περὶ αὐτὸν πνευματικὸν ἐπιτελεῖον ἐκ δοκιμασμένων καὶ ἀδιαθλήτων κληρικῶν. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγονται οἱ ἀρχιμανδρίται: Μελέτιος Τριποδάκης, ἀποθανὼν προσφάτως ὡς ἐπίσκοπος Χριστιανοπούλεως († Αὐγ. 1983), Ἀγτώνιος Σταθακάρος († 3.7.1983), Γεράσιμος Παπαδόπουλος, νῦν ἐπίσκοπος Ἀθῶν ἐφησυχάζων εἰς Η.Π.Α., Νεκτάριος Μαρμαρινός, νῦν πρωτοσύγκελλος Ἱ. Μητροπόλεως Κόρινθου καὶ ὁ διάκονος Νίκων Κοτσόβολης. Ἐπίσης πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἴδρυσεν ὡς ὄργανον τῆς Μητροπόλεως τὸ περιοδικὸν «Ἀπόστολος Παῦλος» (Ἀπρίλιος 1946 — Ὀκτώβριος 1949), τὸ ὅποιον συνέτασσε σχεδὸν ὀλόκληρον μόνος του με ἐλαχίστας ἄλλας συνεργασίας καὶ καθιέρωσε τὴν «Ἐβδομά-

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΗΜΕΡΑ

Ἡ Ἐκκλησία μας, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ζεῖ ἀπὸ τὴν Τράπεζα τῆς θ. Εὐχαριστίας, ποὺ εἶναι τὸ κέντρο καὶ ὁ πυρήνας τῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν τράπεζα τοῦ θεοῦ λόγου. Μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου, τὸ ἱεραποστολικὸ πρῶτα, γεννιέται ἢ πιστῆ καὶ ὀδηγοῦνται οἱ ἄνθρωποι στὸ Χριστὸ καὶ στὴν Ἐκκλησία. Καὶ μὲ τὸ κήρυγμα πάλι καλλιεργοῦνται οἱ πιστοὶ καὶ ἐνώνουνται μὲ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία.

Μὲ τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας δηλ. κατὰ κάποιον τρόπο συνεχίζεται ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Λόγου. Γιατί μ' αὐτὸ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ φθάνει σὲ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἐκφρασμένοι μὲ τὸ λόγο τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ ὁ ὑπερβατικὸς θεῖος λόγος χρησιμοποιεῖ ὅλες τὶς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπινου λόγου, ὅπως ὁ ἐνανθρωπίσας Λόγος προσέλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ μπήκε στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ στὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία.

Ἔτσι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, δηλ. τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ διδασκαλία, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἐνεργητικὴ ἐπέμβασις τοῦ Θεοῦ στὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Γι' αὐτὸ εἶναι: «ζῶν καὶ ἐνεργῆς καὶ τομιώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον»¹. Εἶναι: «ὁ λόγος τῆς ζωῆς», «ὁ λόγος τῆς σωτηρίας», «ὁ λόγος τῆς καταλλαγῆς», «ὁ λόγος τῆς χάριτος».

Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι πάντοτε ἐπίκαιρος. Μέσα στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ εἶναι κρυμμένη ἡ ἀναλλοίωτη ἀλήθεια, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποδεσμευθῆ ἀπὸ τὶς συγκεκριμένες συνθήκες τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἐλέχθη γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ ἐφαρμοσθῆ πάντοτε καὶ παντοῦ, ἄσχετα μὲ τὸ χρόνο καὶ τὸν χώρο.

Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἀποφασιστικὸ σημεῖο. Τὸ νὰ θρεθοῦν τὰ σημεῖα ἐπαφῆς τοῦ αἰωνίου λόγου τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ἐδῶ καὶ τὸ τώρα. Αὐτὸ δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλο. Καὶ μάλιστα σήμερα, μέσα σ' ἓνα διαρκῶς ἐναλλασσόμενο κόσμο.

Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ αἰτία, ποὺ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἰδιαίτερα στὴν ἐποχὴ μας, δρῖσκειται σὲ μιὰ δυσκολία καὶ

1. Ἐβρ. 8, 12.

δα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» προσκαλῶν ἐπιφανεῖς ἱεράρχας ὡς τὸν Ἀργυροκάστρου Παντελεήμονα, τὸν Ναυπακτίας Χριστοφόρον καὶ διαπρεπεῖς ὀμιλητὰς ὡς τοὺς καθηγητὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀμ. Ἀλιβιζάτου († 1969), Παναγ. Τραμπέλαν († 1977) καὶ Παναγιώτην Μπρατσιώτην († 1981).

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, δ. Θ.

ἀμηχανία, ποὺ τὴν αἰσθάνονται ἔντονα, ὅσοι εἰλικρινῶς θέλουν νὰ τὸν διακονοῦν.

Ὅπως ὁ ἐνανθρωπίσας Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας παρουσιάζεται: ἐν ἀδυναμία, κενωμένος ἀπὸ τὴν θεϊκὴν του λάμψη, παραδομένος στοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ σταυρώνεται ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ φίλους. Ἡ ἁμαρτία τοῦ κόσμου δὲν θέλει νὰ δεχθῆ τὸν Θεὸ καὶ τὸν Χριστὸ, ὡς κέντρο ὄλων τῶν γεγονότων. Οἱ συνέπειες ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀποδοχὴ, ποὺ εἰσχωροῦν θαθεῖα στὴ ζωὴ καὶ ἐγείρουν μεγάλες ἀξιώσεις, μᾶς ὀδηγοῦν νὰ μὴ θαμπωνόμαστε ἀπὸ τὴν λάμψη τοῦ χειροπιαστοῦ καὶ ξεχνᾶμε, ὅσα δὲν πιάνονται μὲ τὰ χέρια ἢ τὶς αἰσθήσεις. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κήρυγμα στὴν ἐποχὴ μας, ποὺ ὄλοι στρέφονται πρὸς τὸ χειροπιαστὸ, τὸ θετικὸ, φαίνεται τὰν νὰ δίνει μιὰ μάχη χαμένη προκαταβολικά. Αὐτὴ εἶναι ἡ μετοχὴ τοῦ σὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ κήρυγμα εἶναι καὶ μένει: ὁ θεῖος λόγος ἐν ἀδυναμία μέσα στὴν περιοχὴ ἐπιρροῆς τῆς ἁμαρτίας. Ἔτσι ἡ ἐπιτυχία του εἶναι ἓνα μυστήριον, ποὺ μέσα στὴν ἀδυναμία, ἐνεργεῖ μὲ τὴν δύναμη τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἡ Ἀνάστασις εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς ὑποσχέσεως, ποὺ ἀπ' αὐτὴν ζεῖ τὸ κήρυγμα. Γι' αὐτὸ καὶ μέσα στὴν ἀδυναμία του ἐκπέμπει μιὰ δύναμη, ποὺ μπορεῖ νὰ φθάσει καὶ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον. Καὶ πρέπει νὰ τὸν φθάσει. Γιατί ὁ ἴδιος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὀδηγεῖ τὴν Ἐκκλησία πρὸς τὸν κόσμο δηλ. πρὸς τὸν σημερινὸ ἄνθρωπον. Ὅχι μόνο, γιὰ νὰ τοῦ πεί κάτι, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ πρῶτιστα, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσει. Νὰ ἀκούσει τὰ ἐρωτήματά του καὶ ἔπειτα νὰ ἀπαντήσῃ. Δηλ. καλεῖται ἡ Ἐκκλησία νὰ διαλεχθῆ μὲ τὸν κόσμο. Καὶ αὐτὸ πρῶτα - πρῶτα ἀπὸ ψυχολογικοὺς λόγους: Ἄν δὲν καταλάβουμε τὸν ἄνθρωπον, τὶς ἀνάγκες καὶ ἐπιθυμίες του, ὁ λόγος μας δὲν μπορεῖ νὰ τὸν φθάσει. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερο καὶ ἀπὸ θεολογικοὺς λόγους: Γιατί ὁ κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχουν μιὰ ἀξία καὶ μιὰ ἀξιοπρέπεια. Εἶναι ὁ κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι μόνο ὁ πεπτωκὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ σὲ κατάστασι φθορᾶς ἐδρισκόμενος κόσμος, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὁ δημιουργημένος ἀπὸ τὸν Θεὸ κόσμος καὶ ὁ θεωμένος μὲ τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Λόγου ἄνθρωπος.

Χρειάζεται δηλ. ἓνα πλησίασμα μὲ σεβασμὸ καὶ κατανόησι τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου καὶ ἀνάλογη ἀπάντησι καὶ χειραγώγησι. Πρέπει νὰ πλησιάσουμε, νὰ ἀκούσουμε, νὰ κατανοήσουμε καὶ ἔπειτα νὰ μιλήσουμε.

Θὰ μπορούσαμε ἐνδεικτικὰ καὶ ἐπιγραμματικὰ νὰ ἐπισημάνουμε τρία χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου σήμερα, ποὺ καλεῖται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, δηλ. τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ κατανοήσῃ καὶ νὰ μιλήσῃ γι' αὐτά.

Τὸ ἓνα εἶναι ἡ τεχνοκρατία. Ὅλοι τὴν ζοῦμε καὶ τὴν ἀπολαμβάνομε. Τὸ κήρυγμά μας καλεῖται νὰ ἐπιση-

μάνει: δύο σημεία: Τὸ πρῶτο εἶναι ὅτι ἡ τεχνική και ἡ εὐζωία, πού προέρχεται ἀπ' αὐτήν δὲν εἶναι: τὸ ἔσχατο, πού μπορεί νά μᾶς ὀδηγήσει: στήν πλήρωση τῆς ὑπάρξεώς μας. Καί τὸ δεύτερο ὅτι ὅσο περισσότερες γίνονται οἱ δυνατότητες τῆς τεχνικῆς, τόσο μεγαλύτερη και πὺ ἐκλεπτισιμένη πρέπει: νά εἶναι ἡ συναίσθηση εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου, πού τὴν χρησιμοποιεῖ, ἂν δὲν θέλει: νά ὀδηγηθεῖ στὸν ὄλεθρο.

Ἔνα δεύτερο χαρακτηριστικὸ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου και τοῦ κόσμου εἶναι ὁ τονισμὸς τῆς ἀξίας τοῦ προσώπου, πού γίνεται σήμερα ἀπὸ κάθε κατεύθυνση και μάλιστα σὲ ἀντιδιαστολή μὲ τὴν παντοδυναμία τῆς μηχανῆς. Τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα ὑπερθεματίζει: στὸ σημεῖο αὐτό. Γιὰ τὸν Χριστιανισμὸ δὲν ὑπάρχει: ἡ ἀπρόσωπη μονάδα τοῦ ὁποιοῦδήποτε κολλεκτιβισμοῦ ἢ ὀλοκληρωτισμοῦ, ἀλλὰ τὸ μοναδικό, ἰδιαίτερο μυστήριο τοῦ κάθε ἀνθρώπινου προσώπου «ὕπερ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν»². Τὸ κάθε πρόσωπο καλεῖται: σὲ προσωπική συνάντηση και κοινωνία μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. «Κοινωνησάτω ἡ ψυχὴ σου τῷ Θεῷ, ὡς κοινωνεῖ νύμφη νυμφίῳ» μᾶς λέγει: ὁ ἅγιος Μιχαήριος ὁ Αἰγύπτιος. Πρόκειται: δηλ. γιὰ ἕνα διάλογο ὅπου ἀναπτύσσεται: τὸ maximum τῆς προσωπικῆς ὑπάρξεως.

Και ἕνα τρίτο χαρακτηριστικὸ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ζωὴ. Και στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ κήρυγμά μας θὰ διαλύσει: τίς παρεξηγήσεις. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι: ζωὴ σὲ ὄλη τὴν πληρότητά της. Δὲν εἶναι: φυγὴ ἀπὸ τὴν ζωὴ και ἀδυναμία ἀξιοποίησώς της. Δὲν εἶναι: ἀπλῶς βοήθεια γιὰ ἠθικοποίηση, ἀλλὰ εἶναι: θεία ζωὴ. Ὁ Χριστὸς εἶναι: χορηγὸς ζωῆς. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι: ζωντανὸς ὀργανισμὸς. Τὰ μυστήρια μορφές ζωῆς. Δὲν ἀπομακρύνει: ἀπὸ τὴν ζωὴ. Τὴν ἀγκαλιάζει, τὴν ἐξαγατίζει: σὲ ὄλες της τίς ἐκφάνσεις. Τὴν ὀλοκληρώνει. Δὲν ἀπολυτοποιεῖ τὴν ἐπίγεια ζωὴ βέβαια. Κάτι τέτοιο θὰ ὀδηγοῦσε: στὸ θρίαμβο τοῦ θανάτου.

Βέβαια, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, πού μόνο ἐνδεικτικὰ ἀναφέραμε, ὑπάρχουν: πάμπολλα ἄλλα σήματα, πού ἐκπέμπει: ἡ ἐποχὴ μας και ὁ ἀνθρωπος σήμερα. Ὅπως τὸ ἄγχος, ἡ μοναξιά, ἡ ἀνασφάλεια, ἡ ἐνοχλή, ὁ πόνος, ὁ

φόβος τοῦ θανάτου, ἡ ἔλλειψη νοήματος, ἡ ἀμφισβήτηση, ἡ ἀλλοτρίωση. Και καλούμεθα: ἡμεῖς, οἱ ὑπηρεταί: τοῦ λόγου, νά ἔχουμε: εὐαίσθητους δέκτες, γιὰ νά συλλαμβάνουμε: αὐτὰ τὰ σήματα και νά διερμηνεύουμε, νά μεταφέρουμε: τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ και τὴν ἀπάντηση, πού δίνει: στὰ κρίσιμα ἐρωτήματα τοῦ καιροῦ μας.

Δηλ. πρέπει: νά εἴμαστε: λίγο προφήται. Ἀπὸ προφητεία δὲν σημαίνει: μόνο προαγγελία τῶν μελλόντων, ἀλλὰ και κατανόηση τοῦ παρόντος. Και ἀκόμη: συσχετισμὸς και διασταύρωση τοῦ παρόντος μὲ τὸ αἰώνιο, τοῦ γήϊνου μὲ τὸ ὑπερβατικό, τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό. Δηλ. ξεφεύγοντας ἀπὸ τίς ρητορικές μεγαλοστομίες και τίς σχηματοποιημένες γενικότητες νά μπορούμε, ἀπὸ προηγουμένως ἀφουγκρασθῶμε: τὸν παλμὸ τῆς ἐποχῆς μας, νά λέμε: κάθε φορά: ἀπλά, καθαρὰ και ἀπερίφραστα: τὸ «Τάδε λέγει: Κύριος». Γι' αὐτὸ πρέπει: νά εἴμαστε «πεπληρωμένοι»: ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τῶν προφητῶν και ἀποστόλων. Ἡ προτροπὴ τοῦ Ἀπ. Παύλου «τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε»³ νά μᾶς: συνέχει: πάντα.

Βέβαια, μὴ νομισθῆ: ὅτι: θὰ ἀσχοληθῆ: τὸ κήρυγμα ἀπλῶς μὲ μία περιπτωσιακὴ ἠθική, γιὰ νά δίνει: ἀπάντηση σὲ κάθε εἰδικὸ θέμα και ἐρώτημα. Τὸ πρῶτο και βασικό: εἶναι ἡ ἐνσωμάτωση τοῦ πιστοῦ: στὸ «Σῶμα τοῦ Χριστοῦ», τὴν Ἐκκλησία. Ἡ βοήθεια νά συνειδητοποιήσει: ὁ πιστὸς ὅτι: δὲν εἶναι: μιὰ ἀνώνυμη μονάδα μέσα: στὸ πλῆθος, ἀλλὰ τὸ μοναδικὸ και ἀναντικατάστατο πρόσωπο, τὸ ἐγκεντριμένο: στήν καλλιέλιαι τῆς Ἐκκλησίας. Νά καταλάβει: ὅτι: ἀνήκει: στήν οἰκογένεια: τοῦ Θεοῦ. Στὴν κοινωνία τῶν ἁγίων.

Συνέπεια και καρπὸς τῆς ἐνσυνειδητῆς αὐτῆς μετοχῆς μας: στὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας θὰ εἶναι ἡ οἰκειοποίηση τῆς χάριτος και ὁ ἁγιασμὸς, πού θὰ ἀκτινοβολεῖ: στήν καθημερινὴν ζωὴ, πού θὰ εἶναι: μιὰ ζωὴ ἀγαπητικῆς σχέσεως μὲ τὸν Θεό. Αὐτὴ τὴν σχέση: πρῶτοι: ἡμεῖς, ὡς ἀγωνιζόμεστε: νά τὴν ζοῦμε και νά καλοῦμε: σ' αὐτὴν και τοὺς ἀδελφούς μας.

Ἄρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΚΑΘΗΡΕΠΤΙΔΗΣ

Ἱεροκλήρου Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν

2. Ρωμ. ιδ, 15.

3. Α' Τιμ. ε, 19.

BANKOUBER 1983

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ*

4. Δ. Οί πολιτικές θέσεις τής Συνελεύσεως του Βανκούβερ.

Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας του, το Π.Σ.Ε. μπορεί να προβαίνει σε δηλώσεις ή να εκδίδει ψηφίσματα που αναφέρονται σε θέματα πολιτικής επικαιρότητας. Από την ιδρυτική Συνέλευσι του Άμστερνταμ (1948) και εδώ, κάθε Γενική Συνέλευσις και σχεδόν κάθε σύνοδος τής Κεντρικής Έπιτροπής, έκαναν δηλώσεις, που άφορουσαν έκρηκτικές καταστάσεις σε όλα τα σημεία τής ύφης.

Είναι πολλοί εκείνοι που φρονούν ότι έκκλησία και πολιτική είναι δύο έννοιες άσυμβίβαστες και ότι συνεπώς το Π.Σ.Ε., σαν ένας διεκκλησιαστικός οργανισμός, πρέπει να θέσει τέρμα στην τακτική αυτή του πολιτικολογείν, ασχολούμενος αποκλειστικά με θρησκευτικά και ήθικο-κοινωνικά θέματα. Δέν είναι όμως λίγοι και εκείνοι που φρονούν ότι ή Έκκλησία αποτελεί πνευματική και ήθικη δύναμι πρώτου μεγέθους, που μπορεί και πρέπει να επηρεάζη τις τύχες του κόσμου, ιδίως όταν απειλείται ή ειρήνη και όταν καταπατούνται τα δίκαια του ανθρώπου, τής εικόνας αυτής του Θεού. Το έθεσε νομίζω όρθά ο προαναφερθείς Jan Pronk στην όμιλία του προς την όλομέλεια τής Συνελεύσεως του Βανκούβερ. Γραφειοκράτης ο ίδιος του Ο.Η.Ε., δέν δίστασε να πη ότι ή λύσις των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος κόσμος δέν πρέπει να άφεθη μόνο στους γραφειοκράτες, τους διπλωματικούς, τους πολιτικούς και άλλους τεχνοκράτες. Η Έκκλησία ως φύλακας άξιων, αλλά και ως λαός του Θεού, ως ένα σώμα με λαϊκή ύποδομή, είναι σε θέσι να επηρεάζη την έξουσία και να την αναγκάζη σε άλλαγή²³.

Μ' αυτή τη βάσι λοιπόν και οι Έκκλησίες που συνήλθαν στα πλαίσια τής Γενικής Συνελεύσεως του Βανκούβερ, καταπατήστηκαν με μία σειρά διεθνών

* Συνέχεια εκ τής σελ. 614 του ύπ' άριθ. 24/1983 τεύχους.

23. Jan Pronk, Life in Unity. Political conditions for an Economic Translation of an Ecumenical Mandate, WCC—Sixth Assembly doc. TH 4-2.

κρίσεων και εξέδωκαν, όχι πάντοτε με εύκολία, ένα επιβλητικό άριθμό δηλώσεων και ψηφισμάτων που άφορουσαν την Νότιο Άφρική, τή Κεντρική Άμερική, τον Ειρηνικό, τον Λίβανο, την Παλαιστίνη, τα Έροσόλυμα, το Άφγανιστάν, και την Κύπρο.

Στο θέμα των Έροσόλυμων, ή Συνέλευσις κάμοντας σαφή ύπαινηγμό στο άνησυχητικό φαινόμενο τής μεταναστεύσεως του χριστιανικού πληθυσμού τής Έρουσαλήμ, ιδιαίτερα έτόνισε την ανάγκη μιās διαρκούς αυτόχθονης χριστιανικής παρουσίας και μαρτυρίας στην Άγία Πόλη²⁴ και δήλωσε ότι ή ειδική νομοθεσία, γνωστή σαν status quo των Έρωδών Προσκυνημάτων, πρέπει να διαφυλαχθη και επικυρωθη, από κάθε τυχόν συμφωνία που θα άφορουσε το μέλλον τής Έρουσαλήμ.

Ός προς το θέμα τής Κύπρου, ή Συνέλευσις, άφου άναφέρθηκε σε προηγούμενες δηλώσεις και έέργειες του Π.Σ.Ε., εξέφρασε την βαθιά της άνησυχία για την έλλειψη κάθε προόδου προς μία ειρηνική και δίκαιη λύσι του Κυπριακού. Ός εκ τούτου έκαμε έκκλησι, όπως έφαρμοσθούν όλες οι σχετικές αποφάσεις του Ο.Η.Ε., όπως άμέσως επαναληφθούν οι διακοινοτικές διαπραγματεύσεις, υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε., εν όψει μιās συμφωνίας, και όπως άποτίεται ο πρότερον σεβασμός στους Έρωδους και θρησκευτικούς χώρους. Η Συνέλευσις έπίσης έδωκε έντολη όπως συνεχισθη ή συνεργασία του Π.Σ.Ε. με άρμόδιες ύπηρεσίες, ως προς το θέμα των άγνοουμένων²⁵.

24. Η φράσις όμως αυτή άναφέρεται και στην παρουσία στα Έροσόλυμα φιλο-σιωνιστικών χριστιανικών ομάδων, άμερικανικής κυρίως προελεύσεως, που στην προσπάθειά τους να διαδώσουν σιωνιστικές θέσεις, ως προς το Μεσανατολικό ζήτημα, στους έξ Ευρώπης και Άμερικης περιηγητάς, ώργάνωσαν στη Δυτική Έρουσαλήμ γραφείο με την έπωνυμία «Διεθνής Χριστιανική Πρεσβεία».

25. Πρέπει να σημειωθη ότι άναφορικά με το θέμα αυτό, το Π.Σ.Ε. συνεργάστηκε στο παρελθόν με άρμόδιες ύπηρεσίες, και ειδικά με την Παγκύπριο Έπιτροπή Γονέων Άγνοουμένων, και υπέβαλε σχετικό φάκελλο στην Έπιτροπή Άνθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε.

Τὸ συμπέρασμα ἔπειτα ἀπὸ τὶς μακροσκελεῖς καὶ καμμιὰ φορά ὀδυνηρὲς συζητήσεις πὺν προηγῆθησαν τῆς ψηφίσσεως τῶν διαφόρων πολιτικῶν δηλώσεων, εἶναι ὅτι ὁ τομέας αὐτὸς τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ Π.Σ.Ε., ὅσο σημαντικὸς καὶ ἂν εἶναι, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις τὴν ἀχίλλειο πτέρνα του, δεδομένου ὅτι λόγω τῶν ἀνομοιογενῶν συνθηκῶν, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ζοῦν οἱ Ἐκκλησίες-Μέλη τοῦ Συμβουλίου, τοῦτο εἶναι ἀναγκασμένο νὰ χρησιμοποιῆ διαφορετικὰ μέτρα καὶ σταθμὰ στὴν σύνταξι τῶν δηλώσεων αὐτῶν, σύμφωνα μὲ τὴν περίπτωσι, ἔστω κι' ἂν κινδυνεύσῃ πολλὲς φορὲς νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς μεροληπτικὸ, ἢ τοῦλάχιστον ἐκλεκτικὸ στὶς καταδικῆς του. Διότι ἂν ἓνα κείμενο πὺν καυτηριάζει τὸν ρόλο τῶν Η.Π.Α. στὴν Κεντρικὴ Ἀμερικὴ, ἢ τὴν ρατσιστικὴ πολιτικὴ τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Κυβερνήσεως, μπορεῖ νὰ χρησιμοποιῆ μία γλώσσα σκληρὴ καὶ ἀπροκάλυπτη, τὸ ἴδιο δὲν μπορεῖ νὰ συμβῆ μὲ κείμενο πὺν ἀναφέρεται στὴν παρουσία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως στὸ Ἀφγανιστάν, διότι ὅπως παρατήρησε ὁ Δρ. Φίλιππος Πόττερ, πρέπει κανεὶς νὰ σκεφθῆ ἐκείνους, πὺν δὲν ἔχουν εὐχέρεια ἐλευθέρης ἐκφράσεως, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐπιστρέφοντας οἴκαδε, εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ δώσουν λογαριασμό.

Ἐκεῖνο πάντως πὺν ἐνοχλεῖ σὲ παρόμοιες περιπτώσεις εἶναι ὅταν μία Ἀντιπροσωπεῖα, πὺν παραμένει αἰματισμένη καὶ σωφρονοῦσα) ἀπὸ φόβο μήπως λεχθῆ μία λέξις παραπάνω κατὰ τῆς χώρας τῆς, δὲν διατάζει ἀκολούθως νὰ ξεσπᾷ σὲ χειροκροτήματα ἢ ἄλλες ἐκδηλώσεις, ὅταν καταδικάζεται «ἀντίπαλη» χώρα, γιὰ τὰ ἴδια ἀκριβῶς κρίματα πὺν διαπράττει καὶ ἡ χώρα τῆς καταγωγῆς τῆς!

Ε. Ἡ Ὁρθόδοξη παρουσία στὴ Στ' Γενικὴ Συνέλευσι.

Παρά τὰ λεγόμενα περὶ τῆς ἀσήμαντης ἐπιρροῆς τῶν Ὁρθοδόξων στὴ ζωὴ καὶ δράσι τοῦ Π.Σ.Ε., καὶ παρὰ τὴ διατύπωσι, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἀμφιβολιῶν, πὺν ἀντικατοπτρίζουν προσωπικὲς μᾶλλον γνώμες, παρὰ ἐπίσημες ἐκκλησιαστικὲς θέσεις, ὡς πρὸς τὴν σκοπιμότητα τῆς παραμονῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὸν Ὄργανισμό αὐτό, εἶναι ἀλήθεια ὅτι «ἡ ὀρθόδοξος συμμετοχὴ στὴν ὅλη δράσι τοῦ Π.Σ.Ε. αὐξήθηκε καὶ ἐγινε πὺν δυναμικὴ, πολὺτιμη καὶ δημιουργικὴ», ὅπως εὐστοχα παρατήρησε ἡ «Α' Ἐπιτροπὴ Γενικῆς Πολιτικῆς» τῆς Συνελεύσεως, πὺν διατελοῦσε ὑπὸ τὴν προεδρεία τοῦ Μητροπολίτου Μύρων Χρυσοστόμου καὶ ἡ ὁποία, μεταξὺ ἄλλων, ἀσχολήθηκε μὲ τὶς σχέσεις τοῦ Π.Σ.Ε. πρὸς τὶς Ἐκκλησίες-Μέλη του καὶ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία»²⁶. Ἡ ὑπεύθυνη προετοιμασία τῶν περισσοτέρων Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσωπειῶν καὶ ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ

τους σ' ὅλες τὶς πτυχὲς τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως, εἶναι σαφῆς ἐνδειξις τῆς δημιουργικῆς αὐτῆς παρουσίας, γιὰ τὴν ὁποία ἔκαμε λόγο ἡ ὡς ἄνω Ἐπιτροπὴ.

Εἶναι κρίμα πὺν πολλὲς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες δὲν ἦταν σὲ θέσι νὰ στείλουν πλήρεις ἀντιπροσωπεῖες²⁷. Παρὰ ταῦτα οἱ Ὁρθόδοξοι στὸ Βανκούβερ ἀπέτελεσαν ἓνα ἐπιβλητικὸ σῶμα, πὺν ἔκαμε αἰσθητὴ τὴν παρουσία του ὄχι μόνο μὲ τὴν ἐξωτερικὴ του ἐμφάνισι, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν σοβαρὴ θεολογικὴ του προσφορά. Ὁρθόδοξοι συνέδριοι ἐπαιξάν ἡγετικὸ ρόλο σὲ πολλὲς σημαντικὲς Ἐπιτροπὲς καὶ Ὁμάδες τῆς Συνελεύσεως, ἐνῶ ἄλλοι ἔδωκαν τὸ παρὸν κατὰ διαφορετικὸ τρόπο. Χαρακτηριστικὰ μποροῦν νὰ ἀναφερθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν Μύρων Χρυσοστόμου (Πρόεδρος τῆς Α' Ἐπιτροπῆς Γενικῆς Πολιτικῆς), Καθαργῆνης Παρθενίου (Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Προγραμματισμοῦ), Ἐλισγιλίου Ἰωάννου (Πρόεδρος τῆς Β' Ὁμάδος Προβληματισμοῦ περὶ ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας), Ἀλεξίου Buevsky (Ἀντιπρόεδρος τῆς Β' Ἐπιτροπῆς Γενικῆς Πολιτικῆς), Ἰωάννου Ζηζιουλά (Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς πὺν συνέταξε τὸ Μῆνυμα τῆς Συνελεύσεως), ἢ τῶν ὀμιλητῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς Συνελεύσεως, ὅπως π.χ. τοῦ π. Θ. Στυλιανοπούλου, τοῦ π. V. Boronoy, τῆς Ἀδελφῆς Εὐφρασίας, τῆς Δίδος Frieda Haddad καὶ τοῦ Δρος Ἀ. Παπαδεροῦ, περὶ τῶν ὁποίων ἐγινε ἡδὴ λόγος προηγουμένως. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὅπως λ.χ. ὁ π. Γεώργιος Δράγας (Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο), ἡ Κα Θ. Νικολοπούλου-Τιτάκη (Οἰκ. Πατρ.), ἡ Κα Ν. Bobrona (Πατρ. Μόσχας) ὁ Δρ. Ionita (Πατρ. Βουκουρεστίου), ὁ Δρ. Β. Ἐγγλεζάκης (Ἐκκλησία Κύπρου), ἀνέβηκαν στὸ βῆμα τῆς Ὁλομέλειας ἢ τῶν Ὁμάδων προβληματισμοῦ ὡς εἰσηγηταὶ ἐκθέσεων-πορισμάτων καὶ ἔδωκαν μία σοβαρὴ καὶ ὑπεύθυνη ὀρθόδοξη μαρτυρία.

Ὁὰ τεθῆ ἀσφαλῶς τὸ ἐρώτημα: ποῖο εἶναι, σὲ τελικὴ ἀνάλυσι, τὸ ὄφελος τῶν Ὁρθοδόξων ἀπὸ τὴν παρουσία αὐτῆ, τὴν στιγμή πὺν ἡ Ὁρθοδοξία ἀποτελεῖ, ἀριθμητικὰ τοῦλάχιστον, τὴν αὐτόματη μειοψηφία τοῦ Π.Σ.Ε.;

Ἡ ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα αὐτό μπορεῖ νὰ εἶναι ὅτι πράγματι, ἐκ πρώτης ὄψεως, ἡ Ὁρθοδοξία δὲν φαίνεται νὰ ἀποκομίζῃ κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴν συνεργασία τῆς μὲ τὶς προτεσταντικὲς Ἐκκλησίες στὰ πλαίσια τοῦ Π.Σ.Ε. Ἄν ὅμως ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στὴν οἰκουμενικὴ κίνησι, καὶ κατ' ἐπέκτασι στὸ Π.Σ.Ε., θεωρῆται, πρῶτα ἀπ' ὅλα, σὰν μία παρουσία μαρτυρίας τῆς πίστεως τῆς Μιᾶς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, καὶ τοῦτο γιὰ νὰ εὐδοθῆ ὁ οὐσιαστικὸς στόχος τοῦ Συμβουλίου, πὺν εἶναι ἡ χριστιανικὴ ἐνότης, τότε νομίζω ὅτι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ

26. Report of Policy Reference Committee I, WCC, Sixth Assembly doc. No GR 1-5.

27. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔστειλε 13 ἀντὶ 14, ἡ Ἀλεξάνδρεια 3 ἀντὶ 4, ἡ Σερβία 4 ἀντὶ 10, ἡ Κύπρος 2 ἀντὶ 4 καὶ ἡ Ἑλλάς μόνον 4 ἀντὶ 13.

τὸ ἂν ὠφελήθηκε ἢ ὄχι, ἡ Ὁρθοδοξία διαδραματίσει ἓνα ἀποφασιστικὸ ρόλο στὸν ὅλο προσανατολισμὸ τοῦ Συμβουλίου, ρόλο ποῦ ἴσως δὲν συνειδητοποιοῦμε ἀκόμη, ὁ ὁποῖος ἔμως δὲν πέρασε ἀπαρατήρητος ἀπὸ προτεσταντικούς κύκλους, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω.

Ἦδη τὸ 1973, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς εἰκοσιπενταετίας τοῦ Π.Σ.Ε., τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μὲ τὴ γνωστὴ Δήλωσί του, διαπίστωνε τὰ ἐξῆς: «Ἡ ἐπὶ ὀρθῆς τριαδολογικῆς ὁμολογίας διεϋρυνσις τοῦ Ἀρθροῦ-Βάσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἡ ἀποσαφήνισις τῆς θεολογίας τῆς Ἱεραποστολῆς ὡς βασικοῦ σκοποῦ τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀνάγκης ἐγκαταλείψεως τῶν παλαιῶν μεθόδων τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ ἡ ρητὴ καταδικὴ αὐτοῦ..., ἡ ὅλως φυσικὴ ἔνταξις εἰς τὰ πλαίσια τῆς οἰκουμενικῆς θεολογίας καὶ τοῦ διεκκλησιαστικοῦ διαλόγου ὀρισμένων παραδοσιακῶν θεολογικῶν ἀρχῶν, οἵτι ἡ θεολογία τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, τῶν Πατέρων, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς Χριστολογίας τῆς Ἀγίας Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς Πνευματολογίας, τῆς φύσεως καὶ τῶν γνωρισμάτων τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Βαπτίσματος, τῆς Εὐχαριστίας, τῆς Ἱερωσύνης... εἶναι δείγματα τῆς θετικῆς παρουσίας τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῷ Συμβουλίῳ»²⁸.

Δέκα χρόνια ἀργότερα στὸ Βανκούβερ, ἡ Στ' Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Π.Σ.Ε. ἤλθε νὰ ἐπικυρώσῃ πανηγυρικὰ τὶς παραπάνω διαπιστώσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὄχι μόνον μὲ τὴν ψήφισι τοῦ κειμένου ΒΕΜ, ἢ τὴν ὀρθόδοξὴ διάστασι ποῦ ἔδωσε στὸ θέμα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τῆς Ἱεραποστολῆς, ἀλλὰ, θὰ ἔλεγα, καὶ μὲ τὴν τέλεσι, προεξάρχοντος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας, μιᾶς Εὐχαριστίας, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Λειτουργία τῆς Λίμας»²⁹, ποῦ οὐσιαστικά, στὴ θεολογικὴ τῆς βάσι εἶναι ὀρθόδοξη³⁰. Νομίζω πὼς τὸ γεγονός ὅτι ἡ προτεσταντικὴ αὐτὴ «πανσπερμία» τοῦ Π.Σ.Ε., ὅπως πολλὰ φορὲς λέμε εἰρωνικά, εἶναι σήμερα σὲ θέσι νὰ τελεῖ λειτουργία, μὲ εἰρηνικά, μὲ μικρὴ καὶ μεγάλῃ εἴσοδο, μὲ Σύμβολο Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως χωρὶς τὸ filioque, μὲ ἀνάμνησι καὶ ἐπίκλησι, μὲ τὸ μνημόσυνο τῆς Παναγίας, τῶν ἁγίων, τῶν πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων καὶ μαρτύρων, καὶ μόνον τὸ γεγονός

28. Διάγγελμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῆς εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν. Ἔκδ. Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, σελ. 10 ἐξ.

29. Τὸ κείμενο τῆς λειτουργίας αὐτῆς, τὸ ἐπεξεργάσθηκε ἡ Ἐπιτροπὴ Πίστεως καὶ Τάξεως, μὲ βάσι τὰ πορίσματα τοῦ ΒΕΜ. Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ λειτουργία αὐτὴ τελεσθῆκε στὴ Λίμα τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1982, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ Συνεδρίου τῆς Ἐπιτροπῆς Πίστεως καὶ Τάξεως.

30. Θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργο ἂν ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἐγίνετο μία θεολογικὴ καὶ λειτουργιολογικὴ ἀνάλυσις τῆς ἀξιόλογης αὐτῆς λειτουργίας.

αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι ὁ ὀρθόδοξος σπῆρος βρῆκε γόνιμη γῆ καὶ καρποφόρησε.

Ὅπως ἐγίνε λόγος παραπάνω, ἡ ὀρθόδοξη αὐτὴ διείσδυσις στὸ Π.Σ.Ε., ἢ, ὅπως κάποιος παρατήρησε εὐστοχα, τὰ «σημεῖα ποῦ κέρδισαν» οἱ Ὁρθόδοξοι μέσα στὸ Συμβούλιο, δὲν πέρασαν ἀπαρατήρητα ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴ πλευρὰ, καὶ ἀρχισαν νὰ προκαλοῦν διάφορες ἀντιδράσεις.

Εἶναι κοινὸ μυστικὸ ὅτι ἐπειτα ἀπὸ τὴν δημοσίευσι τοῦ ΒΕΜ καὶ τὴν σαφῆ στροφὴ τοῦ Π.Σ.Ε. πρὸς μία παραδοσιακὴ πατερικὴ θεολογία, διαμαρτυρόμενοι κύκλοι, καλβινικῆς κυρίως ἀποχρώσεως, ἀρχισαν νὰ ἐκφράζον φόβους ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία, μὲ συμμάχους τὴν Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, τὶς παραδοσιακὰς Λουθηρανικὰς Ἐκκλησίες, ἀλλὰ καὶ μέσα στὰ πλαίσια τῆς Πίστεως καὶ Τάξεως τῆς ὁποίας εἶναι πλήρες μέλος, τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, τείνει νὰ ἀνατρέψῃ τὰ μέχρι πρό τινος ἐν τῷ Π.Σ.Ε. ἰσχύσαντα, καὶ νὰ θέσῃ βαθμηδὸν τέρμα στὴν ἡγεμονία τῶν Μεταρρυθμισμένων Ὁμολογιῶν μέσα στὸ Συμβούλιο.

Δὲν θὰ ξέφυγε ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν προσοχὴ τῶν συνέδρων τοῦ Βανκούβερ, ἡ συστηματικὴ δραστηριότητα ὀλίγων μὲν, ἀλλὰ θορυβοποιῶν διαδηλωτῶν, ποῦ κυκλοφοροῦσαν στοὺς χώρους τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βανκούβερ μὲ πρόθεσι νὰ ταραξοῦν τὴν Συνέλευσι καὶ νὰ καταγγείλουν τὴν φιλορθόδοξία τοῦ Π.Σ.Ε., μοιράζοντας φυλλάδια, ποῦ συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ filioque, ἐπειδὴ, ὅπως ἔλεγον, ἡ μὲ πρωτοβουλία τοῦ Π.Σ.Ε. ἀφαίρεσι τοῦ ἀπὸ τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως, ἐπληττε αὐτὴ τὴν ὑπόστασι τῆς Δύσεως (sic), ἢ φέροντας πινακίδες μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ὁ Πόττερ ἀπορρίπτει τὴ Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας»³¹ ἢ, ἀκόμη, ὑποδύμενοι ὀρθόδοξο καλόγερο ποῦ μαστίγωνε ἀγγλικανὸ ἐπίσκοπο!

Καὶ ναὶ μὲν οἱ διαδηλώσεις αὐτὲς ἀντιμετωπίσθησαν μὲ ἀδιαφορία ἢ τοὐλάχιστον μὲ εἰρωνικά χαμόγελα ἀπὸ τοὺς συνέδρους, παραμένει ἔμως τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη δυναμικὴ παρουσία στὸ Συμβούλιο ἐνοχλεῖ τρομερὰ, σὲ βαθμὸ ποῦ συντηρητικοὶ ἀμερικανικοὶ κύκλοι, ἀντιπροσωπευτικοὶ αὐτοῦ ποῦ ἀποκαλεῖται WASP (White Anglo-Saxon Protestant = λευκὸς προτεστάντης ἀγγλο-σαξωνικῆς καταγωγῆς), καὶ ποῦ δὲν εἶναι ἄσχετοι πρὸς πολιτικὰ κυκλώματα, καταφερόμενοι κατὰ τῆς Συνελεύσεως, χαρακτηρισῶς τὴν Πρῶτῃ Πανορθόδοξῃ Προσυνοδικῇ Διάσκεψι τοῦ 1976, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, ὡς τὴν παρασυναγωγὴ ἐκεῖνη ὅπου καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς Ὁρθόδοξους τὸ σχέδιο τῆς ἀλώσεως τοῦ Π.Σ.Ε.³².

31. Ποίος νὰ φαντασθῇ ὅτι κλῆρονος τοῦ Κ' αἰῶνος, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Π.Σ.Ε., θὰ παρουσιάζετο σὰν ἄξιος διάδοχος Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ!!!

32. K. Steinherz, World Council of Churches meeting: instrument of Eastern rites' control, in Executive Intelli-

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. } Πρωτ. 3961
 Διεκπ. 2045

Ἀθήνησι τῇ 24η-11-1983

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2370

Π ρ ο ς

Τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

ΘΕΜΑ: «Ἐγκύκλιος Χριστουγέννων περὶ εἰρήνης».

Γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν Συνεδρίαν Αὐτῆς τῆς 16.11.1983, ἠσχολήθη μὲ τὸ ἐπικαιρὸν θέμα τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, διὰ τὴν ὅποιαν τόσον ἀγωνιᾷ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος καὶ ὑπὲρ τῆς ὁποίας κινουῦνται σήμερον ὅλοι οἱ λαοί, ὀργανώσεις, δημόσιοι φορεῖς καὶ διεθνεῖς ὀργανισμοί, πρὸς περιφρούρησιν καὶ διασφάλισιν αὐτῆς, ἐπ' ἀκρῆ συμπίπτει τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐνώπιον τοῦ ἀγωνιῶδους τοῦτου θέματος, τὸ ὁποῖον συνέχει καὶ συναρτάσει ὅλην τὴν βασανισμένην καὶ τρέμουσαν ἀνθρωπότητα, ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραμείνῃ ἀπαθὴς καὶ ἀδιάφορος, δι' ὃ καὶ ἀπεφάσισεν, ὅπως αἱ Ποιμαντορικαὶ Ἐγκύκλιοι τῶν Σεβασμιωτάτων Ἱεραρχῶν, ἐπὶ ταῖς ἐπικειμέναις ἑορταῖς τῶν Χριστου-

γέννων, ὡς καὶ τὰ πάσης φύσεως κηρύγματα, ὁμιλίες καὶ δημοσιεύματα, ἔχουν ὡς κεντρικὸν θέμα τὴν Εἰρήνην, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ πρῶτιστον ἀγαθὸν κάθε ἀνθρώπου καὶ τὸ γλυκύτετον ὄραμα ὄλων τῶν λαῶν τῆς γῆς.

ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ πανανθρωπίου τοῦτου ὁράματος ἡ Ἐκκλησία προηγεῖται πάντοτε οἰουδήποτε κινήματος καὶ φορέως, ἐνδιαφέρεται καὶ ἐργάζεται ἀδιαλείπτως καὶ δέεται καθημερινῶς πρὸς τὸν Ἄρχοντα τῆς Εἰρήνης, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὥστε ὁ Ἀγγελικὸς Ὑμνος, «ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία», νὰ επικρατήσῃ εἰς τὰς καρδίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου.

Εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, σήμερον ἰδιαιτέρως, ἡ Ἐκκλησία νὰ διακηρύξῃ, ὅτι ἡ ἀληθινὴ καὶ μόνιμος εἰρήνη δὲν ἔμπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεόν, οὔτε διασφαλίζεται μὲ πυρηνικοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ ἰσορροπίαν τρόμου, ἀλλὰ θεμελιούται καὶ οἰκοδομεῖται μόνον ἐπὶ τοῦ Ἡθικοῦ Νόμου τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπὶ τῆς ἀληθινῆς Χριστιανικῆς Πίστεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἐλπίδα τῆς ἀνθρωπότητος.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

(Ἔπονται ὑπογραφαὶ τῶν Μελῶν τῆς Δ. Ι. Συνόδου)

Ἐπιλεγόμενα.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ὅτι οἱ Ἐκκλησίες ποὺ συμμετεῖχαν στὴ Συνέλευσι τοῦ Βανκούβερ, παρὰ τὶς τυχόν δυσκολίες ποὺ συνάντησαν σὲ διάφορες φάσεις τῶν ἐργασιῶν τους, μὲ τὶς ἀποφάσεις ποὺ πῆραν τελικὰ, ἀνανέωσαν τὴν πίστι τους στοὺς σκοποὺς ποὺ ἐπιδιώκει ἡ οἰκουμενικὴ κίνησις καὶ ἐπανελάβαν τὴν ὑπόσχεσί τους νὰ συνεχίσουν τὴν πολυδιάστατη συνεργασία τους μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Π.Σ.Ε. Τὸ μήνυμα ποὺ ἀπηύθυναν στὸ τέλος τῆς Συνελεύσεως ἀποτελεῖ ὄχι μόνον μίαν σύνοψιν τῶν ἀποφασισθέντων, ἀλλὰ καὶ μίαν ἀπερίφραστη ὑπόσχεσι γιὰ στράτευσι τῶν Ἐκκλησιῶν-Μελῶν τοῦ Συμβουλίου ὑπὲρ τῆς προωθήσεως τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, τῆς μαρτυρίας τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης μεταξὺ λαῶν καὶ ἔθνων. Καὶ τοῦτο διότι συνειδητοποιοῦν, νομίζω, βαθεία, ὅτι στὰ πρόθυρα τῆς τρίτης χιλιετηρίδος τοῦ χριστιανισμοῦ, μόνον μὲ μίαν συντονισμένην, καὶ σὲ παγκόσμια κλίμακα, συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν, μποροῦν νὰ ἀναχαιτισθοῦν οἱ ὀρατὲς καὶ ἀόρατες ἐκεῖνες δυνάμεις τῆς φθορᾶς, ποὺ ἀπειλοῦν τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν κόσμον ὁλόκληρον.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δεκαοκτῶ ἡμερῶν ποὺ κράτησε ἡ Συνέλευσις, ὅλες οἱ κατὰ τόπους Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες, διὰ τῶν ἐπιστῆμων Ἀντιπροσώπων

τους μίλησαν, ἔδρασαν, ψήφισαν καὶ γενικὰ πῆραν ἐνεργὸ μέρος στὴν διάπλασι τῆς μορφῆς ποὺ πρέπει νὰ πάρῃ τὸ Π.Σ.Ε. κατὰ τὴν προσεχῆ ἑπταετία. Αὐτὸ εἶναι ἀσφαλῶς μίαν ἐνδειξιν ὅτι παρὰ τὶς ἐνδεχόμενες ἐπιφυλάξεις τῆς, ἡ Ὀρθοδοξία στὸ σύνολό της εἶναι ἔτοιμη νὰ συνεχίσῃ τὴν γραμμὴν ποὺ χάραξε ἡ Κωνσταντινούπολις πρὶν ἐξηντατρία χρόνια, τείνοντας χεῖρα καταλλαγῆς καὶ προσπαθῶντας νὰ θεραπεύσῃ τὶς πολυπλευρες ἀνάγκες τοῦ κόσμου, μὲ μίαν διαχριστιανικὴν συνεργασίαν.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, οἱ σχέσεις τῆς Ὀρθοδοξίας μὲ τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν θὰ ἀποτελέσουν μέρος τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως³³. Κατὰ συνέπειαν, νομίζω ὅτι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν θέσιν ποὺ πῆραν οἱ Ὀρθόδοξοι στὸ Βανκούβερ, μᾶς δίδεται τώρα μίαν μοναδικὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ προβοῦμε σὲ μίαν διορθόδοξον ἀξιολόγησιν τῆς ὀρθόδοξης παρουσίας στὸ Π.Σ.Ε., ὑπεύθυνα, ψυχραίμα, ἀπροκατάληπτα καὶ μὲ βάσιν πρὸ πάντων ὄχι ἂν τὸ Π.Σ.Ε. ἀρέσῃ στὸν Ἄλφα ἢ δὲν εὐοδώσῃ τὴν προσωπικὴν προβολὴν τοῦ Βῆτα, ἀλλ' ἂν πράγματι ἐξυπηρετῇ τοὺς σκοποὺς, γιὰ τοὺς ὁποίους ἰδρύθηκε ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες-Μέλη του, καὶ ἂν ἡ ὀρθόδοξον παρουσία καὶ μαρτυρία σ' αὐτὸ ἔχῃ κάποιο νόημα καὶ προωθῇ τὴν χριστιανικὴν ἐνότητα.

(Τέλος)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΕΤΣΗΣ

Μ. Πρωτοπρεσβύτερος

gence Review, July 19, 1983, p. 43-46. Ἄς σημειωθῇ ὅτι τὸ περιοδικὸ αὐτὸ, μὲ ἔδρα τὴ Νέα Ὑόρκη, εἶναι ὄργανο τῆς ἀκροδεξιᾶς ἀμερικανικῆς ὀργανώσεως New Solidarity, ἔχει δὲ ὡς ἐκδότη κάποιον ποὺ ἀκούει στὸ ὄνομα Κρίτων Ζωάκος.

33. Βλ. Ἐπίσκεψις, ἔτος 13. Ἀρ. 279, 15 Σεπτεμβρίου 1983.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

«Δέν ενεργοποιείται πλήρως».

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Δημήτριος ἐν τῇ ἐπὶ ταῖς εορταῖς «πατριαρχικῆ ἀποδείξει» ἐξῆρε τὴν λυτρωτικὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτῆ, ὡς ἐτόνισεν, «εἶναι ὁ εἰς τοὺς αἰῶνας παρατεινόμενος Χριστός. Διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι τὸ σῶμά Του, ἐνοούμεθα μὲ τὸν Χριστὸν κατὰ ἓνα τρόπον μυστηριακόν, βαθύν, ὑπαρξιακόν, καὶ ὀδηγούμεθα πρὸς τὴν θέωσιν καὶ σωτηρίαν... Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κιβωτὸς τῆς σωτηρίας. Τὸ ἔργον τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἀποβλέπει εἰς τὴν σωτηρίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ὁ Κύριός τῆς, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία, «πᾶν τὰς ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθεῖν» (Α' Τιμ. β', 4). Ἡ Ἐκκλησία παρέχει τὴν δυνατότητα εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ οικειωθῇ τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν πρὸ τῆς πτώσεως μακαριότητα, νὰ οικειωθῇ δηλαδὴ τὰ σωτηριώδη ἀποτελέσματα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ...».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, «πρέπει καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ προσφέρεται νὰ δέχεται καὶ νὰ ἐγκολπώνεται τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποίαν εὐαγγελίζεται καὶ ἐνεργεῖ ἀδιακόπως διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἡ Ἐκκλησία. Διότι, τὸ τραγικὸν φαινόμενον σήμερον, 1983 ἔτη ἀπὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, εἶναι ὅτι, ἐνῶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας συνεχίζεται τὸ ὑπερφανὲς μυστήριον τῆς καταλλαγῆς, τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εἰρήνης τῶν Χριστουγέννων, τοῦτο δὲν ἐνεργοποιεῖται πλήρως καθὼς δὲν συναντᾷ τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν καὶ συνέργειαν διὰ τὴν οικειώσιν του».

Τὸ καθῆκον τῶν ἡγετῶν τῶν λαῶν.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ ἐν τῇ ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις ποιμαντορικῇ ἐγκυκλίῳ ἐπισημαίνει, ὅτι τὸ χριστιανικὸν μήνυμα «καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη» ἀκούεται («ἐνῶ καὶ πάλιν ὁ τρόμος κυριαρχεῖ στὴ γῆ, τοπικὲς πολεμικὲς συγκρούσεις καὶ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ συγκλονίζουν τὸν πλανήτη μας, λαοὶ στενάζουν ὑπὸ ξενικὴν κατοχὴν, ἐνῶ δὲν παρέχεται ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Τύπος καὶ τὰ μαζικὰ μέσα ἐνημερώσεως νὰ μὴ μεταδώσουν μιὰ πρᾶξι βίας, ἀλληλοκαταστροφῆς τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ τὸ σκοτάδι καὶ ἡ σκιά ἐνός πνευρικοῦ ὀλοκαυτώματος ἀπλώνεται καὶ σκεπάσει τὰ πάντα».

Ὅθεν, παραλλήλως πρὸς τὰς ἐνεργείας τῆς Ἐκκλησίας, («ἡ ὁποία καθημερινὰ δέεται καὶ προσεύχεται ἀκατάπαντα γιὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἐργάζεται πνευματικὰ γιὰ νὰ βασιλεύσῃ ἡ πολυπόθητη αὐτῆ εἰρήνη»), δεόν νὰ κινήθοῦν πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν οἱ ἡγῆται τῶν λαῶν. («Ἀπὸ τῆς σύνεσι, τὴν ἀνθρωπιά, τὴν κατανόησι, τὴν ψυχραιμία τους ἐξαρτᾶται

βασικὰ ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου. Ἄν δώσουν εἰλικρινὰ τὰ χέρια καὶ ἂν ἀντιληφθοῦν, ὅτι γιὰ ὄλους ὑπάρχει μιὰ σπιθαμὴ στὴ γῆ, γιὰ νὰ τὴν ποτίσουν μὲ τὸν τίμιον, τὸν εἰρηνικὸν ἰδρώτά τους, τότε ὅλα τὰ δευὰ θὰ πᾶρουν τέλος... Τότε δὲν θὰ ἀπαιτοῦνται ἀστρονομικὰ ποσὰ γιὰ ἐξοπλισμούς καὶ ἀντὶ γι' αὐτοὺς θὰ γίνονται ἔργα εἰρηνικά»). Τότε θὰ ἔλθῃ («ἐπὶ γῆς εἰρήνη»).

«Ἀγώνας κατὰ τῆς πείνας».

Ἐν συνεχείᾳ δεόν νὰ ἐξαρθῇ, ὅτι ὁ Μακαριώτατος Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ ἐν τῷ ἐπὶ τῷ Ν. Ἔτει 1984 μνημάτι καταγγέλλει, ὅτι «χιλιάδες ἀτόμων βροσκοῦν καθημερινὰ τὸν θάνατον ἀπὸ πείνα στὴν «πολιτισμένην» ἐποχὴ μας».

Ὅθεν ἐπιβάλλεται, ὅπως αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι («ἡγήθοῦν παγκοσμίου σταυροφορίας») πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ στίγματος αὐτοῦ, δοθέντος ὅτι «εἶναι ἀπαράδεκτο σήμερον ν' ἀποθνήσκουν ἀπὸ πείνα ἄνθρωποι σ' ὅποιον θρήσκευμα, σ' ὅποια φυλὴ καὶ ἂν ἀνήκουν, σ' ὅποια ἡπειρὸ καὶ ἂν κατοικοῦν».

Πρὸς ὁργάνωσιν τῆς σταυροφορίας αὐτῆς («θὰ ἦταν ἴσως σκόπιμη μιὰ συνάντησις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἢ τῶν ἀντιπροσώπων τους σὲ μιὰ ἀπὸ τίς πρωτεύουσες τῆς Εὐρώπης γιὰ τὸν συντονισμό τῶν ἐνεργειῶν στὸ κρίσιμο αὐτὸ θέμα»). Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπιθυμεῖ νὰ ἐργασθῇ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, ἵνα μάλιστα ἐπιτευχθῇ («νὰ ξεκινήσῃ ἀπὸ τῆ μικρῆ Ἑλλάδα ὁ ἀγώνας κατὰ τῆς πείνας»).

«Κέντρον Βιβλίου καὶ Ἐπικοινωνίας».

Τὴν 14ην Δεκεμβρίου π.ἔ. ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ («Κέντρον Βιβλίου καὶ Ἐπικοινωνίας») τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον θὰ στεγάξῃ βιβλιοπωλεῖον (εἰς τὸ ἰσόγειον), ἐκθέσεις ὀρθοδόξου ἐντόπου μὲ ἔμφασιν ἐκάστην φορὰν εἰς ἓν θέμα (εἰς τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον ὄροφον) καὶ ἐκθέσεις γενικωτέρου χαρακτῆρος (εἰς τοὺς ἐπομένους δύο ὄροφους). Ὁ τελευταῖος ὄροφος (ἐν εἶδος ὑπερώου) ἀφιερῶνται εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐξωτερικὴν Ἱεραποστολήν.

Ὡς ἐτόνισεν κατὰ τὴν τελετὴν ὁ Γενικός Διευθυντής τῆς Ἀπ. Διακονίας καὶ Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Θεοφίλ. Ἐπίσκοπος Ἀνδρουσῆς κ. Ἀναστάσιος, ὅστις μὲ πίστιν ὑπερενίκησε πάντα τὰ ἐμπροσθοῦντα εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου ἐμπόδια, «εὐχὴ καὶ ὄνειρον ὅλων μας εἶναι αὐτὸ τὸ Κέντρο νὰ γίνῃ σπῆτι κάθε ὀρθοδόξου, χῶρος συναντήσεως, γνωριμίας καὶ ἐπαφῆς μικρῶν καὶ μεγάλων, ἄξων μιᾶς γενικωτέρας πνευματικῆς ζωῆς. Ἐνας τόπος ἐπικοινωνίας, ἀνταλλαγῆς δημιουργικῶν ἰδεῶν,

ἐμπνεύσεων καὶ ἐλπιδοφόρων μηνυμάτων, χώρος ἀναπτύξεως μιᾶς (κοινωνίας ἀγάπης) ὅλων τῶν φορέων καὶ μελῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Χώρος ἐκφράσεως τοῦ δημοουργικοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος».

**«Πρώτη Πανελλήνια Ἐκθεση
Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν Καλλιτεχνῶν».**

Ἐν συνεχείᾳ δεόν νὰ ἐξαρθῆ, ὅτι τὰ ἐγκαίρια τοῦ («Κέντρον Ἐπικοινωνίας καὶ Βιβλίον») συνεδνάσθησαν μετὰ ἐγκαίριων λίαν ἐνδιαφεροσῶν ἐκθέσεων, ὡς τῆς ἐκθέσεως ἐκδόσεων σχετιζομένων πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, (κειμένον, ὑπομνημάτων, στοχασμῶν) καὶ ἐκθέσεως παιδικοῦ βιβλίου καὶ ζωγραφικῶν ἔργων παιδιῶν.

Ἰδιαιτέρως ἐξαίρομεν τὰ ἐγκαίρια τῆς «Πρώτης Πανελλήνιας Ἐκθέσεως Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν Καλλιτεχνῶν», ἥτις ὄργανώθη ὑπὸ τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Ἡ Ἐκθεσις αὕτη, ὡς ἐτονίσθη τόσον ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου, ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ Τύπου τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς κ. Ἱ. Χατζηφώτη, μαρτυρεῖ ἔνθεν μὲν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ὀρθὴν καλλιέργειαν τῆς Ἀγιογραφίας, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε ὠδήγησε τὸ Δ.Σ. τῆς Ἀποστ. Διακονίας νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἴδρυσιν Σχολῆς Ἀγιογραφίας, ἐτέρωθεν δὲ ὅτι εἰς τὰς τάξεις τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν ὑπάρχοντι ἀξιόλογοι καλλιτέχναι, οἵτινες ἀξιεπαίτως συνεχίζουσι τὴν λαμπρὰν βυζαντινὴν καλλιτεχνικὴν παράδοσιν. Ἐλπίζομεν, ὅτι ἐκ τῶν τάξεων τῶν καλλιτεχνῶν αὐτῶν θὰ ἀναδειχθοῦν νέοι ἀνανεωταὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἥτις πάντοτε διακρίνεται διὰ τὸν ἀναγωγικὸν καὶ μυσταγωγικὸν τῆς χαρακτήρα.

Νὰ μὴ γίνῃ ὑποτονικός.

Εἰς μίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν διεξάγονται πολλὰ συζητήσεις καὶ γίνονται ζυμώσεις περὶ τοῦ ἰδεολογικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας ἀποκτᾶ ἰδιαιτέραν σημασίαν ὁ ἐπικείμενος ἑορτασμός τῆς ἑορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, ὑπενθυμίζει τὰ μακροαίωνα ἑλληνορθόδοξα θεμέλια τῆς ὑγιοῦς παιδείας, τὰ ὁποῖα πάσῃ θυσίᾳ πρέπει νὰ μείνουν ἀκλόνητα.

Ὅστε ἐν δεῖγμα ἐπιβαλλομένης ἀντιδράσεως εἰς τὴν ὑπὸ τινῶν ἀναληφθεῖσαν προσπάθειαν διαβρώσεως τῶν θεμελίων αὐτῶν εἶναι τὸ νὰ ἀξιοποιῆται ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος ἑορτῆ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον. Πρέπει νὰ ἀποκροῦνται καὶ καταπολεμῆται οἰαδήποτε τάσις ὑποτιμήσεως ἢ ἀποδυναμώσεως ταύτης. Ὁ ἑορτασμός τῆς πρέπει νὰ μὴ γίνῃ ὑποτονικός, ἀλλ' ἐνθουσιώδης καὶ λίαν ἐπιμελημένος. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ καταβάλλουν ἰδιαιτέρας προσπάθειας τόσον οἱ εὐσεβεῖς ἐκπαιδευτικοί, ὅσον καὶ οἱ ἐδλαβέστατοι ἐφημέριοι, οἱ ὁποῖοι ὀργανώνουν τὰς διὰ τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν σχετικὰς λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις.

Δικαία καὶ εὐστοχος τιμητικὴ διάκρισις.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Νικαίας κ. Γεώργιος, ἐπιθυμῶν, ὅπως τιμῆσῃ ἐπαξίως τὸν Ὀμότιμον Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Μέγαν ἄρχοντα Ρεφεנדάριον τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ Προέδρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ κ. Ὁρέστην Λουριδίην, ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ γενομένῃ ἐν τῷ Πνευματικῷ καὶ Κοινωνικῷ Κέντρῳ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικαίας, ἀπέτειμεν εἰς αὐτὸν τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῶν ἁγίων Πατέρων Α' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἡ δικαία καὶ εὐστοχος τιμητικὴ αὕτη διάκρισις ἐγένετο, ἵνα προβληθῆ τὸ ἔργον ἐνὸς «ἐξαιρετοῦ ἐπιστήμονος καὶ λαμπροῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου».

Ἐξαίροντες τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Νικαίας, χαίρομεν, διότι αὕτη ἐπιβεβαιῶσα κατὰ καιροῦς ἔχομεν τονίσει ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ περὶ τῆς λαμπρᾶς προσωπικότητος τοῦ κ. Ὁρ. Λουριδίου, ὅστις — πέραν τῶν ἐκπαιδευτικῶν, κοινωνικῶν, πολιτιστικῶν καὶ ἐθνικῶν δραστηριοτήτων, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἤδη δεόντως ἐξάρει —, διεξάγει ἐσχάτως τῷ ὄντι ἀξιεπαίτως τιτάνιον ἀγῶνα, ἀφ' ἐνὸς ἵνα προβάλλῃ διεθνῶς τὸν λαμπρὸν Ἑλληνικὸν Ἐρυθρὸν Σταυρὸν, ἀφ' ἑτέρου ἵνα τὸν ἀννψώσῃ εἰς νέας ὑψηλὰς κορυφὰς ἀλτροῦστικῆς δραστηριότητος καὶ τρίτον ἵνα περιφρουρήσῃ τὸ κύρος του καὶ τὸν προφυλάξῃ ἐκ τῶν ἐπαπειλούντων αὐτὸν κινδύνων.

«Ὁράματα καὶ θάματα».

Τὸ Μορφωτικὸν Ἰδρυμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁράματα καὶ Θάματα» ἐδημοσίευσεν εἰς δύο τεύχη ἐν ἐπὶ πολλὰ ἔτη παραθεωρούμενον χειρόγραφον τοῦ στρατηγοῦ Μακρονικιάνη. Ἡ δημοσίευσις ἐγένετο μετ' εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων Ἀγγέλου Ν. Παπακώστα καὶ μετὰ προλόγου Λίνου Πολίτη.

Ἡ ἀξιεπαίτως αὕτη ἐκδοσις οὐ μόνον ὑποβοηθεῖ τὴν κατανόησιν τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» τοῦ Μακρονικιάνη καὶ τῆς λαϊκῆς σκέψεως τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιώνει διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὴν βαθεῖαν πίστιν αὐτοῦ, ἥτις ἦτο καὶ πίστις τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821.

Χαρακτηριστικῶς τὸ χειρόγραφον ἀρχίζει ὡς ἐξῆς: («Εἰς τὴν δόξα, εἰς τὴν δόξα, εἰς τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ, τῆς ἁγίας Τριάδος, τῆς Θεοτόκου, τοῦ ἁγίου τοῦ Βαπτιστῆ καὶ πάντα τῶν ἁγίων καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, νὰ πρεσβέψῃ εἰς τὴν παντοδυναμίαν του καὶ εἰς τὴν βασιλείαν του, νὰ μᾶς λευτερώσῃ τώρα εἰς τὸ νέον ἔτος, νὰ μᾶς λευτερώσῃ ἀπὸ τὴν κακία μας, ἀπὸ τὴν διοτέλειά μας καὶ ἀπὸ τὰ πάθη μας καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλίαν τῶν ξένων»).

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος λαμπρὰ ἐκδοσις τοῦ Μορφωτικοῦ Ἰδρυματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης δίδει διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἐν μᾶθημα εἰς πάντας τοὺς «ἀπομυθευτάς» (=παραχαράκτας) τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

'Ιερά 'Αρχιεπισκοπή 'Αθηνών

'Ο Μακαριώτατος 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνών και πάσης 'Ελλάδος κ. Σ ε ρ α φ ε ι μ κατά τὸν μῆνα Νοέμβριον:

—Π α ρ έ σ τ η: τὴν 6ην εἰς τὸν 'Ι. Μητροπολιτικὸν Ναὸν 'Αθηνῶν τοῦ Μνημοσύνου ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Νικολάου Πλαστήρα ἐπὶ τῇ συμπληρωσῇ 100 ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ζακύνθου κ. Παντελεήμονος καὶ τοῦ Θεοφ. 'Επισκόπου 'Αχελώου κ. Εὐθυμίου, τὴν 10ην εἰς τὸν 'Ι. Μητροπολιτικὸν Ναὸν 'Αθηνῶν τῆς Νεκρωσίμου 'Ακολουθίας τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου κυροῦ Βασιλείου, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Κίτρους κ. Βαρνάβα, Σύρου κ. Δωροθέου, Καρυστίας κ. Σεραφεῖμ, Ν. Σμύρνης κ. Χρυσοστόμου καὶ Ν. Κρήνης κ. Προκοπίου, τὴν 11ην εἰς τὸν 'Ι. Μητροπολιτικὸν Ναὸν 'Αθηνῶν τῆς Δοξολογίας ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ 'Αγίου Μεγαλομάρτυρος Μηνᾶ, προστάτου τῆς 'Αστυνομίας Πόλεων.

—'Ε τ έ λ ε σ ε: τὴν 20ὴν τὸν 'Αγιασμόν ἐπὶ τῇ θεμελιώσει τῆς Στέγης Γερόντων τῆς 'Ενορίας 'Αγίου Παντελεήμονος - ὁδοῦ 'Αχαρνῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπισκέφθη τὸ Σπίτι Γαλήνης Χριστοῦ αὐτῆς.

—Η ὑ λ ό γ η σ ε: τὴν 28ην εἰς τὸν 'Ι. Ναὸν 'Αγίου Διονυσίου 'Αρεοπαγίτου - ὁδοῦ Σκουφᾶ τὸ Μυστήριον τοῦ Γάμου τοῦ κ. Περικλέους Μουστάκη, υἱοῦ τοῦ κ. Βασ. Μουστάκη, ὑπευθύνου ἐπὶ τῆς ἕλης τῆς 'Εφημερίδας «'Εκκλησιαστικὴ 'Αλήθεια», μετὰ τῆς δ. Πόπης Τζάνη.

—Π ρ ο ή δ ρ ε υ σ ε: τὴν 9ην, 10ην, 15ην καὶ 16ην τῶν συνεδριῶν τῆς Δ.Ι.Σ., τὴν 11ην τοῦ Κ.Δ.Σ. τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, τὴν 16ην εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον «Παρνασσός» τῆς Συνάξεως τῶν Προέδρων τῶν Ε.Φ.Τ. τῆς 'Ι. 'Αρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτῶν, τὴν 24ην τοῦ Δ.Σ. τοῦ Τ.Α.Κ.Ε., τὴν 29ην τοῦ Δ.Σ. τοῦ Κληροδοτήματος 'Ανθῆς Μελισσοργοῦ.

—Π α ρ η κ ο λ ο ύ θ η σ ε: τὴν 6ην εἰς τὴν Αἴθουσαν τῆς Παλαιᾶς Βουλῆς ὁμιλίαν τοῦ κ. Β. 'Αγγέλη διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Ν. Πλαστήρα, τὴν 21ην εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «KING GEORGE» ὁμιλίαν τοῦ Σεβ. 'Αρχιεπισκόπου Θυατείρων καὶ Μεγ. Βρεταννίας κ. Μεθοδίου με θέμα: «'Ο Χριστιανισμὸς εἰς τὰς χώρας τῆς Ε.Ο.Κ. καὶ ἡ 'Ορθόδοξος Χριστιανικὴ 'Εκκλησία».

—Σ υ ν ε ι ρ γ ά σ θ η: τὴν 21ην μετὰ τῶν 'Υπουργοῦ καὶ 'Υφυπουργοῦ 'Υγείας καὶ Προνοίας κ.κ. Π. Αὔγερινου καὶ 'Ι. Φλώρου ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς δημοσιοποιήσεως τοῦ Ν.Ι.Ε.Ε.

—'Ε δ έ χ θ η: τὴν 7ην τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Σταυρουπόλεως κ. Μάξιμον, τὴν 14ην εἰς ἀποχαρειαστήριον ἐπίσκεψιν τὸν μέχρι τοῦδε πρέσβυν τῆς Αὐστρίας ἐν 'Αθήναις κ. WALTER BACKES καὶ τριμελῆ ἐπιτροπὴν τοῦ

θρησκευτικοῦ ὀργανισμοῦ PRO-ORIENTE, τὴν 22αν τὸν Μακαριώτατον 'Αρχιεπίσκοπον πρ. 'Αθηνῶν κ. 'Ιερώνυμον, τὴν 24ην τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην 'Αντιοχείας κ. 'Ιγνάτιον, τὴν 29ην τὸν νέον ἐν 'Αθήναις πρέσβυν τῆς Βουλγαρίας, τὴν 30ὴν τὸν Σεβ. 'Αρχιεπίσκοπον 'Αμερικῆς κ. 'Ιάκωβον, συνοδευόμενον ὑπὸ ἐκπροσώπων τῆς 'Ομογενείας τῶν Η.Π.Α.

—Π α ρ έ θ ε σ ε: τὴν 25ην εἰς τὴν 'Ι. Μονὴν Κοιμησεως Θεοτόκου - Πεντέλης γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ Μακαρ. Πατριάρχου 'Αντιοχείας κ. 'Ιγνατίου.

—'Επίσης ἐ δ έ χ θ η πλείστους 'Αρχιερεῖς τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, Κληρικούς τῆς 'Ι. 'Αρχιεπισκοπῆς, 'Επιτροπὰς καὶ μεμονωμένα ἄτομα.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

'Ιερά 'Αρχιεπισκοπή 'Αθηνῶν

"Εχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις: α) τῶν ἀρθρῶν 38 παρ. 2, καὶ 67 τοῦ Ν. 590)1977, β) τοῦ Ν.Δ. 1398)1973, γ) τοῦ Ν. 673)1977, ὡς καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 2799)16.12.1982 'Απόφασιν 'Ημῶν, «Περὶ κατανομῆς τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων εἰς 'Ενοριακοὺς 'Ιερούς Ναοὺς τῆς 'Ιεράς 'Αρχιεπισκοπῆς 'Αθηνῶν», καὶ προκειμένου, ἵνα προβάθμει εἰς ἀνακέρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πληρωσὴν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ 'Ιερῷ Ναῷ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος - Μοσχάτου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 34)1α τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ, «Περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημεριῶν», προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσῆς προκηρῆξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

'Εν 'Αθήναις τῇ 20ῇ Δεκεμβρίου 1983

† 'Ο 'Αθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

'Ιερά Μητρόπολις 'Αττικῆς

"Εχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 καὶ 37 τοῦ ὑπ' ἀρ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Ι. Συνόδου «περὶ 'Ι. Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρωσῶμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν 'Ι. Ναῶν, α) Κοιμησεως Θεοτόκου Παλατιανῆς Ν. Λιοσίων, β) 'Αγίου Μυροφόρων καὶ Νικοδήμου Κάτω 'Αχαρνῶν, γ) 'Αγίων 'Αναργύρων 'Αμαρουσίου, δ) 'Αγίου Γεωργίου Κηφισίας καὶ ε) 'Αγίου Γεωργίου 'Αχαρνῶν, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσῆς ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

'Εν Κηφισίᾳ τῇ 2α Δεκεμβρίου 1983

† 'Ο 'Αττικῆς ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Νικοπόλεως και Πρεβέζης

Έχοντας ύπ' όψιν τās ισχυούσας διατάξεις, προκηρύσσομεν τās κενās θέσεις:

α. Έφημερίου τού Ίερού Ναού Άγίου Γεωργίου Λούτσας Πρεβέζης.

β. Έφημερίου τού Ίερού Ναού Άγίου Δημητρίου Ωροσπού Πρεβέζης.

γ. Έφημερίου τού Ίερού Ναού Άγίου Νικολάου Τσαγκαροπούλου Πρεβέζης.

δ. Διακόνου τού Ίερού Ναού Άγίου Χαράλάμους Πρεβέζης.

και καλούμεν τούς έχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα να υποβάλουν έμπροθέσμως τὰ κατά νόμον δικαιολογητικά τους.

Πρεβέζα, 1 Δεκεμβρίου 1983

† Ό Νικοπόλεως ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Λήμνου

Έχοντας ύπ' όψει τās διατάξεις τού άρθρου 38 παρ. 2 τού Ν. 590)1977 «περί Καταστατικού Χάρτου τής Έκκλησίας τής Ελλάδος» και τών άρθρων 33-37 τού ύπ' άρ. 2)1969 Κανονισμού τής Ίερας Συνόδου «περί Ί. Ναών, Ένοριών και Έφημεριών, προκειμένου να πληρώσωμεν τās κενās οργανικές θέσεις τακτικών έφημεριών τών Ί. Ναών α) Άγ. Τριάδος (Καθεδρικού) Μυρίνης, β) Άγ. Παντελεήμονος Μυρίνης, γ) Εύαγγελισμού τής Θεοτόκου Μούδρου, δ) Άγ. Δημητρίου Κοntonουιλίου, καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσίευσης τής παρούσης έν τώ περιοδικώ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσι τὰ απαιτούμενα δικαιολογητικά δια τήν κατάληψιν τών άνωτέρω θέσεων.

Έν Μυρίνη τή 22α Δεκεμβρίου 1983,

† Ό Λήμνου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ίερά Μητρόπολις Κυδωνίας και Άποκορώνου

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Συμφώνως πρός τήν κειμένην Έκκλησι. Νομοθεσίαν προκηρύσσομεν τήν κενήν διακονικήν θέσιν τού Ίερού Ναού Άγίου Κωνσταντίνου και Έλένης Ν. Χώρας Χανίων και προσκαλούμεν τούς έχοντας τὰ νόμιμα και κανονικά προσόντα και έπιθυμούντας να καταλάβουν αυτήν όπως ενεργήσουν κατά Νόμον δια τὰ περαιτέρω.

Χανιά, 30 Νοεμβρίου 1983

† Ό Κυδωνίας και Άποκορώνου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

Συμφώνως πρός τήν κειμένην Έκκλησιαστικήν Νομοθεσίαν προκηρύσσομεν τās κενās Ένορίας Άγίου Λουκά Χανίων, Προφήτου Ήλιου Άκρωτηρίου και Νέου Χωρίου Άποκορώνου και προσκαλούμεν τούς έχοντας τὰ νόμιμα και κανονικά προσόντα και έπιθυμούντας να καταλάβουν αυτάς όπως ενεργήσουν κατά Νόμον δια τὰ περαιτέρω.

Χανιά, 9 Δεκεμβρίου 1983

† Ό Κυδωνίας και Άποκορώνου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΛΑΔΟΣ
Έκδιδόμενον κατά δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ό Σισανίου και Σιατίστης ΑΝΤΩΝΙΟΣ

† Ό Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητής Πανεπιστημίου Άθηνών

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Έσωτερικού : Δραχμαί 300 έτησίως.

B) Έξωτερικού : Δολάρια 20 έτησίως.

Τιμή έκάστου τεύχους μετά τού «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Έπί τώ νέφ έτει (εικών τού Κυρίου — προσευχή. Ποιμαντορική εγκύκλιος Χριστουγέννων τού Άρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφείμ.

Μήνυμα τού Μακ. Άρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφείμ δια τώ νέον έτος 1984. Έόρτια Γράμματα.

Πατριαρχική Απόδειξις τής Α. Θ. Π. τού Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Δημητρίου επί τούς Χριστουγένους.

Εύαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητού τού Πανεπιστημίου Άθηνών, Δεοντολογικαι σκέψεις περί τής πολιτιστικής προσπάθειας.

Μητροπ. Δράμας Διονυσίου, «Η νοσταλγία τής Ειρήνης» (Έπί τώ νέφ έτει).

Μητροπ. Σισανίου και Σιατίστης Άντωνίου, Ό Ίησούς, οί Μαθηταί του και ή κίνησις τών Ζηλωτών.

Χρυσοστόμου (Γερασίου) Ζαφείρη, Μητροπολίτου Περιστερίου, Η Θεολογική Σχολή τής Χάλκης (άναμνήσεις — βιώματα — δραματισμοί).

Μητροπ. Σηλυβρίας Αιμιλιανού, Η Βασιλεία τού Θεού.

Μητροπ. πρ. Παραμυθίας Τίτου, Περί τών Ίερών Κανόνων τών Οικουμενικών Συνόδων.

Άνδρέου Φυτράκη, Όμ. Καθηγητού Παν/μίου Άθηνών, Μέτρον και μελωδία εις τήν εκκλησιαστικήν μας ποίησιν.

Γρηγ. Θ. Στάθη, άμ. έπικ. Καθηγητού, Έπετηρίδα Ίεροφιλτών Ελλάδος (προοιμακό Γράμμα).

Ίω. Χρ. Κωνσταντινίδη, δ. Θ., Μιχαήλ Κωνσταντινίδη, Άρχιεπίσκοπος Άμερικής (δ από Κορινθίας).

Άρχιμ. Παντ. Καθρεπίδη, Ίεροκλήρυκος, Ό λόγος τού Θεού σήμερα.

Μ. Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Τσέτση, Βανκούβερ 1983: Μιά πρώτη αξιολόγησις τής Στ Γενικής Συνελεύσεως τού Π. Σ. Ε.

Έγκύκλιος Ί. Συνόδου ύπ' άρ. 2370/1983.

Παρατηρήσεις και Σχόλια.

Έκκλησιαστικά Χρονικά.

Παράρτημα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Άθήναι, Ίασίου 1 — Τηλ. 721.0734

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Ίωάννης Μιχαήλ. Άναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 7787.978.